

BRÄNNSÄR, n. 5. Sår, tillkommet genom bränning.

BRÄNNSÄRSPOMÅDA, f. 1. En sort pomåda, som nyttjas att hela brännsår.

BRÄNNSÄRSSALVA, f. 1. Se *Brännsalva*.

BRÄNNTORF, m. 5. sing. Fossilt bränsle, som erhålles ur torfmossar och är bildadt af växtlemningar.

BRÄNNUGN, m. 2. Ugn, hvori genom bränning med eld något beredes, t. ex. tegel.

BRÄNNVABEL, m. 2. pl. — *vablar*. (nat. hist.) Se *Manet*.

BRÄNNVED, m. 2. sing. Ved, som användes till bränsle. Brukas vanligtvis i förkortad form: Ved.

BRÄNNVIDD, f. 3. (opt.) Brännpunktens afstånd ifrån medelpunkten af ett bränningsglas eller en brännspegel.

BRÄNNVIN ell. **BRÄNNVIN**, n. 5. En blandning af alkohol och vatten, erhålles genom jäsnings hos något jäsnings underkastadt ämne. B. tillverkas i allmänhet af säd eller potates, men äfven af vin, då det kallas *Franskt Brännvin*. Bildar sammansättningarna: Sadesbrännvin, Potatesbrännvin. — *Se. B-sförsäljare, -försäljning, m. fl.*

A. n. m. Hette ursprungligen *Brennvin*, hvarföre *Brännvin* är ett riktigare skriftsätt än *Brännvin*, ehuru det sednare allmänare brukas, och dermed öfverensstämmer äfven analogien i alla öfriga sammansättningsord af Bränn.

BRÄNNVINSADVOKAT, ----- ät, m. 3. (fam. föraktl.) Advokat, som utan betänknings åtager sig hvilken sak som helst, om än aldrig så orättfärdig, och genom tvångel och lagvängning söker vinna processen. [Brännvinsadvocat.]

BRÄNNVINSBAD, n. 3. Ett slags ångbad, då den sjukes kropp omgifves af ångorna från brinnande brännvin.

BRÄNNVINSBRÄNNARE, m. 5. En, som tillverkar brännvin. — Ordet brukas äfven stundom i samma mening som Brännmästare.

BRÄNNVINSBRÄNNERI, n. 5. 1) Inrättning, med tillhörande redskap, för brännvinstillverkning. — 2) Hus, ställe, der brännvin tillverkas. — Ordet förkortas vanligtvis i allmänhet till Bränneri.

BRÄNNVINSBRÄNNING, f. 2. Tillverkning af brännvin.

BRÄNNVINSBRÄNNINGS-FÖRBUD, n. 5. Af en regering utfärdadt förbud emot brännvinsbränning.

BRÄNNVINSBRÄNNINGS-FÖRORDNING, f. 2. Förordning rörande brännvinsbränningen och dermed sammanhängande ämnen.

BRÄNNVINSFÄT, m. 5. 1) Fat (laggkärl), som begagnas att deruti förvara brännvin. — 2) Sådant laggkärl, fyllt med brännvin.

BRÄNNVINSFINNE, m. 2. pl. — *finnar*. Säges om finnar af cirkartadt slag, som ofta slå ut på fylhundars ansigt.

BRÄNNVINSFISKAL, -- fiskål, m. 3. Kronotjenstemann, hvilken det tillhör att åtala förbrytelser emot en brännvinsbrännings-förordning.

BRÄNNVINSFLASKA, f. 1. 1) Flaska af glas, tenn eller koppar, att deri förvara brännvin. — 2) En sådan, fyllt med brännvin. I obestämd form säges hellre: *Flaska brännvin*.

BRÄNNVINSFYSSIONOMI, -- fyschänäm', f. 3. (fam.) Rödbrusigt, kopparrött, med brännvinsfinnar och karbunklar beprydt ansigte, som vittnar, att dess ägare är en drinkare. [--- physionomi.]

BRÄNNVINSGLAS, n. 5. Glas, som begagnas, då man super brännvin, vanligtvis i form af en upp och nedvänd kon med fot under. För att beteckna ett sådant, fyllt med brännvin, säges: *Ett glas brännvin*.

BRÄNNVINSKÄGGE, m. 2. pl. — *kaggar*.

1) Kägge, sådan som brukas att deri förvara brännvin. — 2) En sådan, fyllt med brännvin. I obestämd form säges oftare: *Kägge brännvin*.

BRÄNNVINSKROG, m. 2. Krog, der brännvin utminuterats.

BRÄNNVINSLAGER, n. 5. Större, upplagdt förråd af brännvin. Brukas vanligtvis i handelsstil.

BRÄNNVINSMINUTERING, f. 2. Försäljning af brännvin i minut.

BRÄNNVINSNÄSA, f. 1. (fam. skämtv.) Kopparröd, karbunkelprydd näsa, sådan som fyllhundar ofta hafva.

BRÄNNVINSPANNA, f. 1. Stor panna af jern, som användes vid brännvinsbränning, bestående af tre delar, näml.: sjelfva pannan, bröstet (ett med hål försedt lock, som antingen är fast eller löst), och hatten, hvars nedra, mot bröstets öppning svärande del kallas hals.

BRÄNNVINSPIPA, f. 1. Rör, som leder ångorna från hatten af en brännvinspanna till kylredskapen.

BRÄNNVINSPROFFVARE, m. 5. Graderadt instrument att finna brännvins specifika vikt. Det samma som Areometer. Kallas äfven Alkoholometer.

BRÄNNVINSPUNSCH, m. 3. Punsch, tillagad af brännvin.

BRÄNNVINS SUP, m. 2. Så mycket brännvin, som innehålles i ett brännvinsglas. Vanligare säges: *Sup brännvin* eller blott *Sup*.

BRÄNNVINSTÄMMA, f. 1. Hes och hväsande röst, sådan man ofta finner hos starka brännvinsuppare.

BRÄNNVINSUPANDE, n. 4. 1) Förtärande af brännvin. — 2) Vanan att supa brännvin.

BRÄNNVINSUPPARE, m. 5. En, som är van att förtära brännvin.

BRÄNNVINSÄTTIKA, f. 1. Ättika, som tillverkas af brännvin.

BRÄNNÄLDER, m. 2. sing. Den äldre tid af människoslägtets tillvaro, då man pläggde bränna de döda. Brukas endast i definit form, och i motsats till Högaldern.

BRÄNNÄMNE, n. 4. Se *Phlogiston*.

BRÄNNÖRT, f. 5. Örtan *Clematis flammula*.

BRÄNSLE, n. 4. Hvad som i allmänhet användes att elda med, såsom ved, kol, torf, m. m. *Brännvin*, se *Brännvin*.

BRÄSMÅ, f. 1. Örtslägtet *Cardamine*, hörande till klassen Tetradynamia och ordningen Längskidade.

BRÄSMAGRÄS, n. 5. Benämning i Vester-götland på Ängbräsmå eller Ängkrasse. *Cardamine pratensis*.

BRÄSSOR, f. 1. pl. (bot.) Se *Renfana*.

BRÄTTE, n. 4. (af det gamla ordet *Brätta*, vika, böja) Den ut- eller uppvikta kanten ned omkring på en hatt.

BRÖD, n. 5. 1) Födoämne, som erhålles, då sädesmjöl och vatten knådas med jäst, bringas i jäsnings och bakas (gräddas) i ugnsätta. *Fänt, groft, hårdt, mjukt, färskt, gammalt b. Vål, illa jäst, degigt b. Hembakadt b.* sådant som bakas hemma i hushållen, i motsats till Bagarbröd. *Kronans b.* groft bröd, som kronan låter baka åt gemenskapen vid armén och flottan.

(Fig. sam.) *Äta kronans b.*, vara i kronans tjänst. *Franskt b.*, ett slags bagarbröd, bakadt af hvete-mjöl med tillblandning af rågmjöl och något litet smör, samt väl fäst, i små tffngt runda bullar. *Vatten och b.*, se *Vatten*. — Jungår i flera sammansättningar, såsom: Hvetebröd, Rågröd, Hafvebröd, Potatesbröd, Knäckebröd, Bagarbröd, Fångbröd, Kommissbröd, m. fl. — 2) (fig.) a) Upphälle. *Dagligt b.*, hvad som till dagligt uppehälle behöfves. *Hafva sitt dagliga b. Tigga, förtjena sitt b. Äta annans b.*, vara i tjänst, arbete hos en annan. *Hafva någon i sitt b.*, hafva i sin tjänst någon, som man ger kost och lön. *Taga b-et ur munnen på någon*, fräntaga honom dess uppehälle, underhållsmedel, beröfva honom tillfälle till bergning. *Hjälpa någon till b.*, försätta någon i tillstånd att kunna försörja sig. *Geffa någon b. till döddagar*, gifva någon listids underhåll; (fam. o. pop.) döma någon till listids fängelse. (Ordspr.) *Antingen b. eller död*, nöden driver menniskan till det yttersta; nöden har ingen lag. — b) *Dagligt b.*, hvad som dagligen händer, vederfares någon. *Stryk är hans dagliga b.* — *Syn. Upphälle, Näring, Föda, Bergning, Underhåll*. — 3) (teol.) Benämning på den ära formen, hvarunder den heliga nattvarden utdelas. *B-et och vinet i nattvarden. Jfr. Oblat, 2.* — *Ss. B-skärning, tillverkning, m. fl.*

BRÖDBAKNING, f. 2. Tillredning af bröd. — Förkortas i allmänhet till endast bakning. — *Ss. B-skönst.*

BRÖDBIT, m. 2. Litet stycke af bröd. Säges isynnerhet om hårdt bröd. *B-ar efter en måltid.* (Fig.) *Jag har icke smakat en b. i dag*, ingenting ätit. — *Syn. Brödstycke, Brödsilfva.*

BRÖDBOD, f. 2. Se *Bagarbod*.

BRÖDBRIST, f. 3. Brist på tillgång af bröd. *I staden har uppat sig en betänklig b.*

BRÖDDEG, m. 2. Deg, tillredd för brödbakning. Brukas till skillnad ifrån Tårdeg, Pastejdeg, Bakelsedeg. — Förkortas i allmänhet tal vanligtvis till blott: Deg.

BRÖDDURK, m. 2. Ställe på ett fartyg, der bröd förvaras.

BRÖDFRUKT, f. 5. Frukten af Brödträdet. *Brödfrukttrod, se Brödträd.*

BRÖDFÖDA, f. 1. 1) (egentl.) Bröd, som behöfves till en menniskas föda. — 2) (fig.) Hvad som i allmänhet behöfves till en menniskas näring. Ordet brukas i dagligt tal, icke gerna i högre stil. — *Syn. Se Näring.*

BRÖDFÖRVALTARE, m. 5. (föga brukl.) Den, som i kloster har tillsyn om brödet.

BRÖDHERRE, m. 2. pl. — *herrar*. Den, af hvilken någon har sitt uppehälle, antingen genom tjänst eller arbete.

BRÖDHYLLA, f. 1. Hylla, hvarpå det i kaker tillformade brödet sättes vid bakning, innan det införes i ugnen.

BRÖDKAKA, f. 1. Mer eller mindre tunt utskafadt, gräddadt stycke af brödeg, i rund form. *Färsk, mjuk, hård b. Sätta b-kor på spelt i taket till torkning.* — I fråga om användning och förtäring säges vanligtvis: *Kaka bröd, t. ex. En kaka bröd, två, ett par, flera k-or bröd. Han får en k. bröd till hvart mål.*

BRÖDKAMMARE, m. 5. o. 5. Mindre rum, der bröd förvaras.

BRÖDKÄNT, m. 5. 1) Kanten af en brödkaka eller bulle. — 2) Litet vid kanten af en brödkaka eller bulle afskuret stycke.

BRÖDKISTA, f. 1. Kista, hvori bröd förvaras.

BRÖDKNIF, m. 2. pl. — *knifvar*. Knif, vanligtvis hyassare än andra, som begagnas till bröds-skärning.

BRÖDKORG, m. 2. Korg, hvori bröd förvaras. Om en korg, full med bröd, säges: *En korg bröd.* (Fig.) *Hänga b-en högt för någon*, göra det svårt för honom att kunna lifnäva sig.

BRÖDKORN, n. 5. Mycket liten brödsmla.

BRÖDKUMMIN, m. 5. sing. Den art af Kumminslägtet, som begagnas till krydda i bröd. *Carum Carvi. Kallas vanligast blott Kummin.*

BRÖDLÄDA, f. 1. Läda, hvori bröd förvaras.

BRÖDLÄR, m. 2. Lär (se d. o. m.), hvori bröd förvaras.

BRÖDLÖS, a. 2. 1) Som är utan bröd eller uppehälle. *Vara blifva, göra någon b.* — 2) (fig.) Som icke ger tillräcklig föda och uppehälle. *B-t arbete, yrke. B. tjänst.*

BRÖDLÖSHET, f. 5. 1) Brist på bröd eller föda. *B. i ett hus.* — 2) (fig.) Egenskapen att ej gifva tillräcklig föda och uppehälle. *B-en af ett yrke, en tjänst.*

BRÖDMÅSK, m. 2. Mask, som uppehåller sig i bröd.

BRÖDMÖNSTRING, f. 2. (krigsadm.) Mönstring, som under loppet af mötena förtäras vid regementena och har till föremål att kontrollera antalet af det manskap, som under mötet skall njuta ration och penningar.

BRÖDNÄGG, m. 2. Redskap af bleck, aflängt, med små tänder i undra kanten, hvarmedelst man gör korsränder på brödkakor, efter deras tillformning.

BRÖDPIGG, m. 2. Redskap af jern, med flera hvassa spetsar, hvarmed ytan på brödbullar efter tillformningen genomstickes.

BRÖDPLÄSTER, n. 5. Pläster, tillredd af brödeg.

BRÖDPÅSE, m. 2. pl. — *påsar*. Påse, hvori bröd förvaras.

BRÖDRABAND, n. 5. (fig.) Den förbindelse, som äger rum mellan naturliga bröder eller emellan medlemmarna utaf brödraskap, samtund, samhällsförening, o. s. v. *B-et emellan Sverige och Norge.* — *Syn. Brödräförbund.*

BRÖDRÄFÖRBUND, n. 5. Förbund emellan bröder. *Jfr. föreg.*

BRÖDRÄFÖRSAMLINGEN, f. 2. def. (kyrkoh.) Benämning på Mähriska Brödernes sekt.

BRÖDRÄLAG, n. 5. Se *Broderskap, 1.*

BRÖDRÄRIKE, n. 4. Rike, förenadt med ett annat i broderlig vänskap och förbund. *B-t Norge.*

BRÖDRÄSINNE, n. 4. Broderligt sinne, lag, broderliga tänkesätt.

BRÖDRÄSKAP, n. 5. o. 5. Ändeligt samfund, hvars medlemmar kalla hvarandra bröder.

BRÖDRÄSKIFTE, n. 4. 1) Delning af arf emellan bröder. — 2) (fordom i Sverige) Tvenno bröders delning sins emellan af rikets styrelse. *Riket kom i b. Atriks och Eriks b.*

BRÖDRÄSÄMJA, f. 1. Sämja, enighet emellan bröder (i bem. 1 o. 2).

BRÖDSKIFVA, f. 1. Afskuret, mer eller mindre tunt, nästan jemntjockt stycke af en brödbulle. I dagligt tal säges äfven: *En skifva bröd.* — *Skära af en b. Rostad b. B., doppad i köttspad. Skära tunna b-fcor att lägga i soppan.* — *Syn. Se Brödbit.*

BRÖDSKORPA, f. 1. Den hårdare ytan på en brödkaka eller bulle.

BRÖDSKÅP, n. 5. Skåp, hvori bröd förvaras.

BRÖDSMULA, f. 1. Helt litet stycke af bröd, då det icke räcker till en månsbit.
BRÖDSOPPA, f. 1. Soppa, vanligtvis tillredd af vatten, salt, smör, äggegula och brödskeivor.
BRÖDSPADE, m. 2. pl. — *spadar*. Spade af trä, med långt skaft, hvarmedelst vid bakning brödet insättes i ugnen.
BRÖDSETTI, n. 5. Spett eller lång, smal stång af trä, hvarpå brödkakor uppträdas till torkning.
BRÖDSTUDIUM, brödstudium, n. 5. pl. — *studier*. (fam. föraktl.) Sådant slags studium, som endast har till föremål att bereda sig uppehålle, ej afser grundliga kunskaper och en sann bildning.
BRÖDSTYCKE, n. 4. 1) Afbruten del (större än Brödbit) af en brödkaka eller brödbulle. — 2) (fig. pop. o. fam.) Liten mulla. *Gif honom ett b., så tiger han.* — 3) (fig. fam.) Tjeust, befattning, sysselsättning, hvaraf man har sin föda. *Den der tjensten är ett godt b. Skaffa någon ett b.*
BRÖDSÄCK, m. 2. Säck, hvori bröd förvaras.
BRÖDTAXA, f. 1. Taxa, af vederbrände myndighet åsatt på olika brödsorter, som af bagare hållas till salu för afmånheten.
BRÖDTJUF, m. 2. pl. — *tjuvar*. 1) En, som stjäl eller stulit bröd. — 2) (fig. fam.) En, som listeligen afbändt någon dess fädikrok.
BRÖDFORG, n. 5. (öga brukl.) Torg, der bröd försäljes.
BRÖDTRÄD, n. 5. Ett slags träd, på Söderhafsaarna, med en frukt (Brödfrukten), hvars merg liknar bvetbröd, och äfven kan förhåkas till bröd. Kallas äfven Brödfrukträd. *Artocarpus incisa*.
BRÖDTÄRTA, f. 1. Ett slags tårta, som beredes af bröddegg.
BRÖDTÄRNING, m. 2. Litet stycke af mjukt bröd, skuret i tärningform, för att rostas och begagnas i vissa slags soppor.
BRÖDVAGN, m. 2. Betäckt vagn, hvori bröd föres, hos bagare eller vid en armé.
BRÖDVÄTTEN, n. 5. Rent vatten, hvori rostade brödskeivor samt stundom några citronskivor blifvit lagda. Nyttjas isynerhet för sjuka.
BRÖDYRKE, n. 4. Yrke, hvaraf man har sitt uppehälle. *Skrifveri är hans b.; musik öfvar han blott, för att skaffa sig en biinkomst.*
BRÖDÄTARE, m. 5. 1) En, som äter bröd. Brukas för denna hem. icke gerna utan i förbindelse med ett adjektiv. *Hvilkens förfärlig b.! han kan äta upp ända till sex kakor på dagen.* — 2) (fig. fam.) En, som väl äter sina goda mål, men icke gör någon nytta för sig. *Hvad nytta har jag af honom? han är bara en b., ingenting mer.* — *Syn.* Onyttig mun.
BRÖDÄMNE, n. 4. Ämne, vanligast af växt-rikt, som vid inträffande hungersödd kan begagnas i stället för bröd.
BRÖLLOP, n. 5. 1) Högtidligt gästnabud eller samkväm, med åtföljande lustbarheter, vid tillfället af en brudvigsel. *Vara bruden på b. Jag var i går på min kusins b. Hålla, sira b. Göra b. åt någon*, bestå kostnaderna vid ens bröllop. (Hist.) *Parisiska b-et*, stort blodbad, som i Paris, natten emellan d. 24 och 25 Aug. 1879, anställdes ibland Hugenotterna. — Ordet ingår i sammansättningarna Bondbröllop, Guldblöttop, Silfverbröllop, hvilka ses på sina ställen. — *Syn.* Förmalning, Blifving. — 2) (boktr.) Fel vid sättningen, då ett eller flera ord blifvit satta två gånger. — *Ss.* *B-sbruk*, *-sceremoni*,

-sdag, *-sdans*, *-sdrägt*, *-sfest*, *-sförlustelse*, *-shöglidighet*, *-skostnader*, *-slek*, *-smältid*, *-snöje*, *-sståt*, m. fl. [Bröllopp.]

Ann. *Bröllop*, i fornspråket *Brudtaup*, anses härleda sig ifrån de gamla orden *Bruda*, *brud*, och *Hlopp*, sammanlopp, således samling af gäster vid ett giftermåls firande.
BRÖLLOPSBJUDARE, m. 5. En, som bjuder till bröllop.
BRÖLLOPSBREF, n. 5. Bref, hvarigenom någon inbjudes att bivista ett bröllop.
BRÖLLOPSBÄDD, m. 2. Se *Brudsäng*.
BRÖLLOPSDIKT, f. 3. Verser, författade i anledning af ett bröllop. — *Syn.* Bröllopsverser.
BRÖLLOPSFACKLA, f. 1. Fackla, som hos Romarne, vid brudens hemförande till brudgummens bostad, på bröllopsaftonen, itänd bars framför bruden.
BRÖLLOPSFOLK, n. 5. sing. Bröllopsgäster.
BRÖLLOPSFÄVA, f. 1. Se *Brudgåfva*.
BRÖLLOPSGÅRD, m. 2. Gård, der bröllop hålles.
BRÖLLOPSGÅRD, m. 3. Bevillning till kostnadernas bestridande vid en furstlig persons förmalning.
BRÖLLOPSGÄST, m. 3. Person, som till följe af föregående bjudning bivistar ett bröllop.
BRÖLLOPSHUS, n. 5. Hus, der bröllop hålles.
BRÖLLOPSKLÄDD, a. 2. Klädd i bröllopskläder.
BRÖLLOPSKLÄDER, m. 5. pl. Högtidskläder, hvori man är klädd, då man bivistar bröllop.
BRÖLLOPSKLÄDNING, f. 2. 1) Kläddning, som ett fruntimmer brukar vid ett bröllop. — 2) Se *Brudkläddning*.
BRÖLLOPSKRANS, m. 2. Se *Brudkrans*.
BRÖLLOPSLAG, m. 3. Se *Bröllopsällskap*.
BRÖLLOPSMÅRSKALK, ---schalk, m. 2. Person, som fått det hedrande uppdraget att vara värd vid ett bröllop.
BRÖLLOPSNATT, f. 3. pl. — *nätter*. Natten efter en brudvigsel.
BRÖLLOPSPREDIKAN, f. sing. indef. Predikan, som hålles vid en furstes förmalning.
BRÖLLOPSREAL, m. 2. Sol, der vid ett bröllop gästerna spisa och dansen försiggår.
BRÖLLOPSKRIFT, f. 3. Skrift, på vers eller prosa, författad i anledning af en bröllopshögtidighet.
BRÖLLOPSSKUD, m. 2. Den drägt, med tillhörande prydnader, som en brud bär på bröllopsdagen.
BRÖLLOPSÅNG, m. 3. Sång, som afsjunges vid ett bröllop.
BRÖLLOPSÄLLSKAP, n. 5. o. 8. Sällskap af bröllopsgäster.
BRÖLLOPSSÄNG, f. 2. Se *Brudsäng*.
BRÖLLOPSTAL, n. 3. Tal, som hålles vid ett bröllop, dels af presten, dels af marskalkarna, dels af brudgummen.
BRÖLLOPSVAGN, m. 2. Vagn, hvori bröllopsgäster åka, vid färden till och ifrån kyrkan.
BRÖLLOPSVECKA, f. 1. Veckan efter en bröllopsdag, som i äldre tider vanligtvis bragtes med nöjen och lustbarheter.
BRÖLLOPSVERSER, m. 5. pl. Se *Bröllopsdiikt*.
BRÖLLOPSVIN, n. 5. (bibl.) Bättre, finare vin, som brukas vid bröllopshögtidigheter.
BRÖLLOPSVISA, f. 1. (öga brukl.; gam.) Se *Bröllopsdiikt*.
BRÖMS, se *Broms*.

BRÖST, n. 5. 1) Den del af bålen framtill på en människokropp, som är belägen emellan skuldrorna och nedra delen af halsen upptill, samt mellangärdet nedtill, och innefattar hjertat jemte lungorna. *Bredt, trängt, högt b. Slå sig för b-et. Trycka någon till sitt b. Högra, venstra b-et*, högra, venstra sidan deraf. — *Syn.* (fam.) *Bringa*, *Bricka*. — 2) Den del af ett djurs kropp, der lungorna hafva sitt läge. *B-et på en häst, en kalf, ett får, en fågel. B-et på stekt eller kokt fågel.* — Den yttre, köttiga delen deraf hos boskapsdjur, elgar, hjortar, rådjur m. fl. kallas *Bringa*. — Ingår för denna bem. i åtskilliga sammansättningar, såsom: *Fårbröst*, *Kalfbröst*, *Gåsbröst*. — 3) Benämning på de tvänne yttre, halfklotformiga, köttiga delar framtill på bålen af en quinns kropp, der mjölken bildar sig. Utgöra främre sidan af bröstet (i bem. 1). *Högra, venstra b-et. Håfaa ondt i b-en. Hon har ondt i ena b-et. Dö af bröstet i b-et. Blotta b-et. Håfaa hart b.*, gå barhalsad. *Bära blommor på b-et. Lägga ett barn till b-et, gifva ett barn b-et*, läta det dö. *Barn, som ännu ligger vid b-et*, dibarn. *Barnet tar b-et*, diar. — *Syn.* *Barn*, *Sköte*. — *Brukas* äfv. i samma bem. om vissa djur, såsom apor, m. fl. — 4) De ädlare kroppsdelar, som innehållas i bröstet (bem. 1), förnämligast lungorna. *Godt, starkt, svagt, dåligt, ömsådligt b. Håfaa ondt i b-et. Godt, nyttigt, tjenligt för b-et.* — 5) (fig.) *Hjerta. Hans rödda b. Lugnet har nu återvänt i mitt b.* — *Syn.* Se *Hjerta*. — 6) Den del af en fruntimmersklädnad, som betäcker bröstet. — 7) Klädespersedel af lint, stärkt och struket lärt, som af karlar bäres öfver bröstet, näst under västen. — 8) Del på åtskilliga saker och redskap, som i afseende på läget till de öfriga liknar bröstet på en människa. *B-et på en brännvinspanna*, se *Brännvinspanna*. (Artill.) *B-et på en lavett*, se *Bröststycke*, 2. *B. på en masugn*. — 9) (jäg.) Smalaste spetsen af jagtplatsens plan.
BRÖSTA, f. 1. Ett slags seld, bestående af remtyg, som tillspännas om hästens bog. Kallas äfv. *Bröstsele*.
BRÖSTA, v. a. 1. (artil.) *B. ell. b. upp*, se *Uppbrösta*. *B. af*, se *Afbrösta*. — *Bröstan*, n. 4. o. *Bröstning*, f. 2.
BRÖSTA SIG, v. r. 1. (fam.) 1) Skjuta fram bröstet och draga tillbaka hufvudet, för att gifva sig ett stolt utseende. — 2) (fig.) *Gifva sig en min af betydenhet. Han b-r sig nu, sedan han fått litet penningar. B. sig öfver*, skryta öfver. *B. sig öfver sin rikedom, sin makt, sitt anseende.* — *Syn.* *Kroma sig*, *Yvas*, *Göra sig stor och bred*, *Sätta näsan i värdet*, *Spela herre*, *Sätta sig på sina höga hästar*.
BRÖSTARE, m. 3. Se *Förborr*.
BRÖSTARF, n. 5. 1) Arfvande i rätt nedstigande linie. *Andra kapitlet Arfadabalken handlar om b.* — *Motsätsar:* *Bakar* och *Sidoarf*. — 2) *Hvad*, som sålunda ärves eller blifvit ärft.
BRÖSTARFVINGE, m. 2. pl. — *arfvingar*. Arfvinge i rätt nedstigande linie. *Dö utan b-ar*.
BRÖSTBALSAM, bröstsballsam, m. 5. Balsam, som är nyttig för bröstet.
BRÖSTBAND, n. 5. Band på en fruntimmersklädnad, hvarmedelst den antingen tillsnöres (snörband) eller tilldrages (rynkbånd) öfver bröstet.
BRÖSTBEKLÄMNING, f. 2. (med.) Ångslan, oro, förorsakad af svårighet att andas.
BRÖSTBEN, n. 5. (anat.) 1) Det flata, aflånga, ofvantill breda, nedtill spetsiga ben, som

utgör främre delen af bröstet. — 2) Benämning på hvarje af de särskilda ben (bem. 2), som tillhöra bröstet.
BRÖSTBILD, m. 3. (mål. o. bildh.) Bild, föreställande öfre delen af en människa, jemns med bröstet.
BRÖSTBINDEL, m. 2. pl. — *bindlar*. (kir.) Bindel, som anläggas på bröstet.
BRÖSTBOM, m. 2. pl. — *bommar*. Bom eller trä, framtill på en väfstol, ofvantill sätet, der väfvaren sitter.
BRÖSTBORD, n. 5. Betäckning för bröstet, hvaremot arbetaren stöder horrhufvudet vid borning.
BRÖSTBÅR, n. 5. Benämning på de röda, välsmakliga, till formen oliver liknande bären af Bröstbårsbusken.
BRÖSTBÅRSBUSKE, m. 2. pl. — *buskar*. I södra länderna vildt växande, taggig buske, med rödaktiga grenar, hjert gröna, glänsande löf och gula blommor. *Zizyphus vulgaris*.
BRÖSTBÖLD, m. 5. (med.) Böld i bröstet.
BRÖSTDEG, m. 2. (farm.) Ett slags af Althéortens rot jemte andra tillsatser beredd deg, som är nyttig för bröstet.
BRÖSTDEKOKT, bröstdedkåkt, m. 5. Dekokt (se d. o.), nyttig för bröstet.
BRÖSTDROPPAR, m. 2. pl. Droppar, som äro nyttiga i bröstsjukdomar.
BRÖSTDRYCK, m. 5. Låkedryck, nyttig för bröstet.
BRÖSTDUK, m. 2. Se *Bröstlapp*.
BRÖSTELIXIR, bröstsstelskift, n. 5. (farm.) Elixir (se d. o.), som nyttjas i bröstsjukdomar, på flera olika sätt tillredd.
BRÖSTEMULSION, bröstemullschön, f. 3. (farm.) Emulsion (se d. o.), som nyttjas i bröstsjukdomar.
BRÖSTFALL, n. 5. Se *Öfverfall*.
BRÖSTFEBER, n. 2. pl. — *febrar*. Feber, då lungorna eller bröstinnan äro angripna.
BRÖSTFENA, f. 1. Benämning på de tvänne fenor, som sitta en på hvardera sidan om halsen eller bröstet på fiskar.
BRÖSTFENIG, a. 2. (nat. hist.) Som har bröstfenor. — *Brukas* mest i plur. såsom substantiv, för att utmärka en hufvudafdelning af fiskarna: *Bröstfenige*, eller vanligare *Bröstfiskar*.
BRÖSTFICKA, f. 1. Ficka vid bröststycket på ett klädesplagg.
BRÖSTFISK, m. 2. (nat. hist.) Fisk, som har bukfenorna långt fram, ända under bröstfenorna. *B-ar* är benämningen på en hufvudafdelning af fiskarna.
BRÖSTFLUSS, m. 3. Se *Bröstvärk*.
BRÖSTGJORD, f. 2. Se *Bröstrem*.
BRÖSTGÅNG, m. 2. (anat.) Den hufvudstam, liknande en åder, hvori alla lymfatiska kärl utömma mjölksaften, och som uppstiger nära ryggraden upp emot halsens venstra sida, der den, nära nyckelbenet, utgjuter sig i en stor blodåder, som går ifrån hufvudet till hjertat, hvarigenom mjölksaften blandas med åderns blod och ingår i den allmänna cirkulationen.
BRÖSTGANGES, adv. (Egentl.: Rakt på lifvet) Med öppet våld, utan försyn, utan skonsamhet, utan afseende, utan omsvemp, utan omvägar. *Gå b. på. Gå b. tillbåga*.
BRÖSTGÖS, m. 2. Bäljern af tackjern, som uppstår brösthållarna i en masugn.
BRÖSTHÄRNESK, brösthärnesk, n. 5. Härnesk, som i kvig fördom begagnades att skydda bröstet.

BRÖSTHINNA, f. 1. (anat.) En fast hinna, som invändigt under bröstbenen omkläder brösthålan.

BRÖSTHONUNG, m. 2. sing. På eget sätt tillredd honung, som är nyttig för bröstet. [-håning.]

BRÖSTHÅLA, f. 1. Hållighet i hålen på en djurkropp, som innehåller lungan och hjertat. Kallas äf. Bröstskavitet.

BRÖSTINFLAMMATION, bröststinninflammation, f. 5. Inflammation i någon del af brösthålan, isynnerhet i lungan eller brösthinnan.

BRÖSTKAKA, f. 1. (brukas mest i plur.) Ett slags bröstmedel, i form af mycket små kakor, tillredd af lakrits, socker, anis, mandel o. s. v. med dragantslem.

BRÖSTKALF, m. 2. pl. — *kalfvar*. (artil.) Del framtill på en lavett, hvarmedelst plankorna hindras att komma närmare hvarandra.

BRÖSTKARAMELL, bröstskaramäll, m. 5. På eget sätt tillredd karamell, som är nyttig för bröstet.

BRÖSTKEDJA, f. 1. Kedja, som går ifrån selen på en häst till vagnstången.

BRÖSTKORS, n. 3. Kors, som bäres på bröstet.

BRÖSTKRAMP, m. 3. (med.) Krampaktig andäppa.

BRÖSTKRÅS, n. 5. Krås (se d. o.) att bära utanpå bröstet, till prydnad.

BRÖSTKRÖS, n. 5. En i öfra delen af bröstet på kalvar befintlig körtel, som begagnas till matredning.

BRÖSTKUDDE, m. 2. pl. — *kuddar*. Liten kudde, hvarmed fruntimmer, som halva platta bröst, stundom uppstopps sig, för att behaga.

BRÖSTKYLLER, n. 5. Stoppadt bröststycke af läder, hvarmed fäktmästare hafva bröstet be- täckt, när de gifva lektioner.

BRÖSTKÄRL, n. 3. (anat.) Kärl i bröstet, för blod eller vätskor.

BRÖSTKÄRNA, f. 1. 1) (slagt.) En viss del af bröstköttet på boskapsdjur. — 2) Bröstbenet på villebråd.

BRÖSTKÖRTEL, m. 2. pl. — *körtlar*. (anat.) En bakom bröstbenet, framom hjortsäcken och de stora blodkärlen belägen, flat, kantig och gulröd körtel, hvars bestämelse ännu är obekant.

BRÖSTKÖTT, n. 3. Kött af bröstet, isynnerhet på fågel. *B-et af raphhöns, fasaner, kycklingar*, m. fl.

BRÖSTLAPP, m. 2. 1) Klädespersedel af broderad och med spetsar kantzad nåttelduk eller tin kambrick, som fruntimmer till prydnad bära fram på bröstet. — 2) Lapp af linell, som af karlar till värme bäres på bröstet, vanligtvis under linnet.

BRÖSTLIRA, f. 1. Se *Handborrskaft*.

BRÖSTLIST, f. 5. Öfre listen på en panelning.

BRÖSTLÄNING, f. 2. (af det tyska *Brustlehen*) 1) Upphöjning eller nätsats till jernhöjd med bröstet, så att man kan hvilat armbågarna derpå. — *Syn.* Bröststöd. — 2) Se *Bröstvärn*.

BRÖSTLÄNINGSMUR, m. 2. Mur, som tjänar till bröstläning.

BRÖSTMEDEL, n. 5. Läkemedel för bröstets sjukdomar.

BRÖSTMJÖLK, f. 3. sing. (farm.) Se *Bröstemulsion*.

BRÖSTMORSELLER, bröstsmörrensältr, m. 3. pl. Morseller (se d. o.), som äro nyttiga för bröstet.

BRÖSTMOS, n. 5. (farm.) Mos, tillredd för att begagnas i bröstsjukdomar.

BRÖSTMUR, m. 2. Mur, som går upp till höjden af bröstet på en människa. Kallas äfven Bröstläningsmur.

BRÖSTMUSKEL, bröstsmuskl, m. 3. pl. — *muskler*. Benämning på de i bröstet befintliga muskler.

BRÖSTNAGEL, m. 2. pl. — *naglar*. (artil.) Uppstående nagel på en föreställare, som vid kanonens uppbröstning impassas i bröstnagelskålet.

BRÖSTNAGELSHÅL, n. 5. (artil.) Ett i svanskalkvnen på en lavett befintligt hål, hvari vid uppbröstning bröstnageln impassas.

BRÖSTNERV, m. 3. (anat.) Benämning på de nerver, som gå till delarna i brösthålan. [-nerf.]

BRÖSTNING, f. 2. (byggn.k.) Den delen af väggen i ett rum, som är emellan fönstret och golvet.

BRÖSTNÅL, f. 2. Nål med sirater och vanligtvis af guld, som både af karlar och fruntimmer brukas till prydnad framuti bröstet, på nattkappor, kragar, o. s. v.

BRÖSTPANSÄR, n. 3. Pansar (se d. o.) som af krigsmän fordom brukades till betäckning för bröstet.

BRÖSTPILL, n. 3. (brukas mest i plur.) *B-er*, piller, som nyttjas i bröstsjukdomar.

BRÖSTPLOMMON, n. 5. Se *Bröstbär*.

BRÖSTPLÄSTER, n. 5. Pläster, tjenligt att lägga på bröstet i bröstsjukdomar.

BRÖSTPULVER, n. 5. Sammansättning i pulverform, af lakritsarot, anis, fenkål, mjölksocker o. s. v., som begagnas i bröstsjukdomar.

BRÖSTREM, m. 2. pl. — *remmar*. Rem på en bröstå (se d. o.), framtill vid bröstet, medelst hvilken hästen drager.

BRÖSTRENÄNDE, a. 1. Säges om läkemedel, som brukas, för att rena bröstet.

BRÖSTRING, m. 2. Ring på en bröstå (se d. o.), framför bröstet på hästen, och hvari draglinorna äro fastade.

BRÖSTROS, f. 1. (föga brukl.) Bandros på bröstet.

BRÖSTRÖST, f. 3. Hela omfånget af brösttonerna (se d. o.). — *Motsats:* Falsktröst, Falskestämna. — *Syn.* Bröststämna.

BRÖSTSAFT, m. 3. Saft, tillredd att begagnas för bröstsjukdomar.

BRÖSTSAIVA, f. 1. Salva, som begagnas att stryka på bröstet för åtskilliga bröståkommor.

BRÖSTSELE, m. 2. pl. — *selar*. Se *Brösta*.

BRÖSTSHRAP eller **BRÖSTSYRUP**, m. 3. Bröstmedel, blandadt med sirap eller honung.

BRÖSTSIJUKA, f. 1. (mindre brukl.) Se *Sjji*.

BRÖSTSIJUKDOM, m. 2. Sjukdom, hvarigenom bröstet och dess delar äro angripna.

BRÖSTSKENA, f. 1. (artil.) Överbandet på föreställarens axelbank.

BRÖSTSKIFVA, f. 1. (tekn.) Skifva, som arbetaren har för bröstet, för att åstadkomma tryckning på spindelns bakända, vid borning med drillbory.

BRÖSTSKÖLD, m. 2. 1) Smycke, besatt med älla stenar, som öfverstapresten hos Judarna bar på bröstet. — 2) (nat. hist.) Den del af insekters kropp, som är belägen emellan hufvudet och buken. Äf. Framsköld.

BRÖSTSMYCKE, n. 4. 1) Smycke, som bäres på bröstet. — 2) Se *Bröstsköld*, 1.

BRÖSTSNÖRBAND, n. 5. Snörband på bröststycket af en fruntimmersklädnad.

BRÖSTSOCKER, n. 5. Se *Kandisocker*.

BRÖSTSTYCKE, n. 4. 1) Den del af en klädning eller vapenrustning, som betäcker bröstet.

2) Köttet vid bröstet på en oxe. — 3) Skärm af trä, läder o. s. v. för bröstet, som brukas af vissa handverkare. — 4) Se *Bröstlapp*.

BRÖSTSTÄMMA, f. 1. Se *Brösttröst*.

BRÖSTSTÖD, n. 3. Se *Bröstläning*.

BRÖSTSVULST, m. 3. (veter.) Stor, rund, hård svulst fram på bröstet hos hästar, förorsakad af stöt eller skaning.

BRÖSTTE, n. 3. 1) Bröstdryck, som fäs genom pågjutning af kokt vatten på vissa för bröstet nyttiga örter och frukter. — 2) Den blandning af sönderskurna örter m. m., som der- till begagnas. [-thé, -tê.]

BRÖSTTOPP, m. 2. Topp, som till prydnad bäres på bröstet.

BRÖSTTON, m. 3. Benämning på de djupare af människoröstens toner, hvilka vanligen hafva en fullare klang och liksom komma ur bröstets djup.

BRÖSTVATTENSOT, m. 3. sing. Vattensot, som har sitt säte i bröstet och dess delar.

BRÖSTVERK, n. 5. Högre liggande klavyer på ett orgelverk.

BRÖSTVÄRTA, f. 1. En liten, platt kägel- formig, brun- eller rödaktig, naturligt utväxt, köttig del, på hvardera af bröstet hos människor och däggdjur.

BRÖSTVÄRK, m. 2. sing. 1) (i allm., mindre brukl.) Värk i bröstet. — 2) (brukligare) Katarrh i struphufvudet och luftvägarna, yttrande sig hufvudsakligast i en ofta påkommande retning till hosta samt upphostning af ett ägghvitartadt, segt, ymigt slem. *Hafva b.*

BRÖSTVÄRN, n. 5. 1) Låg mur eller balustrad (se d. o.), på sidan om en bro, vid kanten af en terrass, o. s. v. — 2) (krigs-k.) Högstadelen af en vall, som tjänar till skydd för de förvarande, och är antingen af sten, eller af jord, eller af sten och jord tillsammans. — 5) (skepp.) Se *Brädgång*.

BRÖSTÅDER, f. 1. Åder, som har sitt läge i bröstet på en människo- eller djurkropp.

BUBBA, se *Bobba*.

BUBBLA, f. 1. 1) Större luftblåsa, som bildas sig på vatten eller andra flytande ämnen, när de koka, häftigt upproras, eller af andra orsaker. *Så b-lor, kasta upp b-lor. Källan väller upp med stora b-lor.* — Ingår i sammansättningarna: Vattenbubbla, Såpbubbla. — 2) (mindre brukl.) Stort, rundt, posigt veck till prydnad på kläder och möbler.

BUBBLA, v. n. 1. *B.* eller *B. upp*, bilda bubblor, slå, kasta upp bubblor. — *Bubblande*, n. 4.

BUCCARDIT, bukkarrd'it, m. 3. (mineral.) Stenvandning af flera slags tvåskaliga musslor, som dels lefvat i hafvet, dels i sött vatten, liknande till formen ett hjerta.

BUCINET, buksinét, m. 5. (mineral.) Stenvandning af åtskilliga tornsnäckor, af släkterna Buccinum, Conus, m. fl.

BUCKLA, f. 1. 1) Stor, bred ringel af växande hår, bildad antingen af naturen eller genom frisering. *Lägga håret i b-lor.* — Bildar sammansättningen Hårbuckla. — 2) Stor, upphöjt rund prydnad på ömse sidor af betslet på en häst. — 3) (föga brukl.) Örhänge i form af en buckla.

BUCKLIG, a. 2. 1) Som ligger i, bildar bucklor. *B-t hår.* — 2) Som har formen af en buckla. — 3) (bot.) Säges om hatten på svampar, då den i midten har en uppslående knöl.

BUD, n. 5. (af *Bjuda*) 1) Föreskrift, gifven åt underlydande till efterlefnad. *Lyda konungens b. och befallningar. Lagens b. Tio Guds*

b., de tio budorden i den på berget Sinai af Gud gifna lagen. — *Syn.* Befallning, Föreskrift, Budord. — 2) a) Erbudande af en viss penningssumma för något, som man önskar köpa. Brukas isynnerhet i fråga om auktioner. *Högsta b-et är 100 Rdr.* (Fig.) *Det står ej till b-s,* står ej att få, bekomma, är icke att förfoga öfver. *Han vill, att allt hvad jag har skall stå honom till b-s,* han fordrar att till sin nytta, bekvämlighet få bruka allt hvad jag har. — *Syn.* Anbud. — b) (i vissa kortspel) Tillkännagivande, att man åtager sig göra ett visst antal spel, emot de öfriga medspelarna; äfv. (i pockspel) uppsättning af en högre summa än motspelarna. *Göra första b-et i boston, vira, etc. Huru många b. äro gjorda?* — 3) Budskap. *Få b. om något. Skicka b. till någon om en sak. Skicka b. efter någon,* genom budskickning kalla någon till sig. — 4) Budbärare. *Det kom ett bud, som underrettade mig, att . . . Har b-et gått? B-et väntar på svar. Begäres svar med b-et.* — Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom: Ibud, Postbud, Olycksbud, Sorgbud, Glädjebud, m. fl.

BUDBÄRARE, m. 3. 1) En, som öfverför ett budskap ifrån en person till en annan. — *Syn.* Bud. — 2) (nat. hist.) Se *Mjölbagge*.

BUDD, m. 2. En älskadt af Cyprinslägtet, Cyprinus Aphy.

BUDDHA, bödda, nom. propr. m. En indisk religionsstiftare, dyrkad som gud.

BUDDHISM, budd'ism, m. 3. Buddhas religionslära. Ordet brukas endast i bestämd form.

BUDGET, bödsché'itt, m. 3. (engelskt ord) Förslag öfver statsverkets årliga inkomster och utgifter.

BUDI BUDI BENNE. Ett slags lek, bruklig i vissa af Sveriges landskap.

BUDING, se *Pudding*.

BUBKÄFLE, m. 2. pl. — *kaflar*. (ford.) En käpp, som sveddes i ena ändan och omhänds i den andra med en tråd eller snöre, samt kring- skickades till underrättelse för allmänheten om fiendtligt infall, eller då något krigslag skulle företagas. Enligt några fornforskares mening, var den i äldsta tider ristad med runor, som kortligen innehölla ärendet. Längre fram i medeltiden inskuros så många skårer, som den skulle bota, hvilken lät budkafveln ligga eller försummade dess fortskaffande. Deraf tatosättet: *Skäva upp budkaflar*. Budkaflar brukas ännu, men få endast af kronohjettjen utskickas.

BUDORD, n. 5. Hvar och en af de sedliga föreskrifter, som i Tio Guds bud innehållas. *Första, andra b-et.* — *Syn.* Bud.

BUDSKAP, n. 3. o. 3. 1) Underrättelse, tillkännagivande, antydning, som af utsänd person öfverbringas till någon. *Gläd, godt b. Jag har nyss fått ett ledsamt b., fått b. om generalens död.* — 2) Presidentens i Nordamerikanska För- enta Staterna berättelse om statsverkets tillstånd och behof, som uppläses vid kongressens öppnande.

BUDSKICKNING, budsändning, f. 2. 1) Utsändande af bud (hem. 3 o. 4). — 2) Se *Budskap*, 1.

BUFFA, se *Opera*.

BUFFEL, m. 2. pl. — *buffar*. 1) En art af oxslägtet, med kulrigr panna, något platta, half- cirkelformigt hufva, bakåt liggande horn, samt större och starkare än den vanliga oxen. Bos Buffalus. — *Syn.* Buffeloxe. — 2) (fig. fam.) Stor, grof, dum och oberstförd körl. — *Syn.* Se *Oxe. -- Ss. B-hud, -half, -ko, -läder, -oxe.*

BUFONIT, --fä, m. 5. Fossil tand af vissa fiskarter.

BUGA, v. n. eller **BUGA SIG**, v. r. 1. Böja kroppen framåt, isynnerhet till tecken af aktning eller vördnad. *B. sig djupt för någon.* (Fam.) *B. och krusa för någon*, genom vördnadsbetygelser söka ställa sig in hos någon. — *Syn.* Boc-ka sig.

BUGANDE, n. 4. Handlingen, då man bugar sig. Innetattur vanligtvis, att det sker flera gånger. För blott en gång säges *Bugning*.

BUGNA, v. n. 4. Lindrigt kröka sig under någon svår tyngd. Säges om planter, bröder, bjelkar, jernstänger, o. s. v. — *Bugnande*, n. 4. [Bågna.]

BUGNING, f. 2. Handlingen, då man bugar sig en gång. Göra en ödmjuk b. för någon. *Jfr. Bugande.* — *Syn.* (skämtv.) Bock.

BUGT, m. 3. 1) Ställe, der något kröker sig. *B. på en mur, en bjelke, på timmer, instrumenter, o. d. B-erna af en flygande fana, på en sjöorm, o. s. v. En väg, flod, som går i sådåna b-er, gör många b-er. Slå b. på sig, bugta sig* (hem. 2). (Fig.) *Få b. med någon, kufva någon* motspändighet. — *Syn.* Se *Krökning*. — 2) (sjöt.) Någon höjd del emellan begge ändarna af ett låg. *B. på ett uppskjutet låg*, hvarje särskilt hvar af ett i ringel lagdt låg. *Lägga ett låg i b-er.* — 3) (jäg.) Krok. som ett jagadt djur gör, då det går omkring en trakt och återkommer till ungfår samma ställe, hvarifrån det utgätt. Säges isynnerhet om hare, lo och råf. *Göra långa b-er.* — 4) Vik med bred öppning. *Hafskusten gör der en b. Franska B-en. Jfr. Baj.* — *Syn.* Se *Vik*. — 5) (fig. fam.) Knep. Bildar sammansättningen Krumbugt med samma betydelse. — *Syn.* Se *Knep*.

BUGTA, v. a. 4. Göra bugt på något. — *Syn.* Se *Kröka*. — v. n. 4) Gå i bugt, i bugter. *Muren b-r inåt, utåt. Floden, vägen b-r der mycket.* — *Syn.* Se *Kröka sig*. — 2) (om jagadt djur) Göra en bugt, bugter (se *Bugt*, 3). — *B. sig*, v. r. 1) Blifva bugtig, kröka sig. Säges isynnerhet om trä och murar, äfven om Roder och vägar. — *Syn.* Se *Kröka sig*. — 2) Lägga sig, gå, slingra sig i bugter. *Ormen låg rak utsträckt i gräset, men plötsligt b-de han sig och kilade bort*

BUGTANDE, n. 4. Handlingen, då man bugtar (för v. a.). — 2) Omständigheten, förhållandet, att något bugtar (för v. n.), går i bugt. *Murens, vägens, flodens b.* — *Syn.* Bugtning.

BUGTRÅDDAD, a. 2. (bot.) Säges om hatzen på svampar, då brädden går i bugter.

BUGTIG, a. 2. 1) Som blifvit något krökt och lått en bugt (hem. 1). *En b. bjelke, plankor. Ett b-t timmer. En b. mur.* — *Syn.* Böjd, Bugnad. — 2) Som bildar många bugter (hem. 4), går i bugter. *En b. väg, flod.* — *Syn.* Slingrande.

BUGTIGHET, f. 3. Egenskapen att vara bugtig.

BUGTNING, f. 2. 1) Se *Bugtande* (begge hem.). — 2) Se *Bugt*, 1.

BUK, m. 2. 1) Den del af en människo- eller djurkropp, som innesluter inelivorna. *B-en på en människa, en häst, en hjört, ett rådjur, på insekter, fiskar, o. s. v. Kamelen lägger sig på b-en, då han skall påstås.* (Pop.) Fylla b-en, äta sig väl mätt. *Hafva b-en full, vara väl mätt.* (Fig. talesätt) Göra ell. hafva b-en till sin gud, älska mat och dryck framför allting

annat, vara höjd för fräseri. — I fråga om människor undviker man gerna, i stället tal och skrift, att bruka ordet. Man säger då hellre: Mage, Underliv. — 2) (fig.) Säges om vida, bugtiga delar på vissa föremål, då de hafva någon likhet med buken på en människa eller ett kreatur. *B-en på en luvna, en flaska, en butelj, en sköld, en luta, en pelare, en lökstaf. B. i segel,* den af vinden utbugtade midten af ett segel. *B-en på en masugn,* vidaste delen af en masugnspipa. *B-en på en mörsare,* hvalfstycket derpå. *Slå buk,* bugla sig.

BUKA SIG, v. r. 1. 1) Utvidga sig och få buktig form.

BUKBRÄCK, n. 3. (med.) Bräck, som har sitt läge i någon del af bukhålan.

BUKETT, -ät, m. 3. Se *Dömsterqvast*.

BUKFENA, f. 1. Benämning på hvardera af de tvänne fenorna på en fisk, som sitta i bredd under buken.

BUKFISK, m. 2. (nat. hist.) *B-ar*, hufvud-afdelning af fiskarna, bestående af dem, som hafva bukfenorna afslagnade bakåt ifrån bröstfenorna.

BUKFLÖB, n. 3. Se *Diarrhé*.

BUKFORING, m. 2. (nat. hist.) *B-ar*, en klass af blötdjur, bestående af dem, som hafva en köttig skifva under buken, hvarmed de krypa, stundom vidgad till simfena.

BUKFYLLA, f. 4. (pop. o. fam.) Fullkomlig mätnad.

BUKGJORD, f. 2. Gjerd, som tillhör selen på en ängshäst och med en läderrem spännes om buken på hästen. *Spåna b-en på en häst.*

BUGGÄRDING, m. 2. (sjöt.) Hvarje låg, som med sin enda ändra är fastbändt vid midten af de större räsagelns andra lik och vid seglets bergning tjänar att upphissa dess underlik till rån.

BUKHINNA, f. 4. (anat.) Den hinna, som öfverallt bekläder bukhålan.

BUKHÅLA, f. 4. (anat.) Den hålighet i bålen af människors och djurs kroppar, hvaruti magen, tarmkanalen, levern, mjelten, krökskölden och nätet hafva sitt läge. Kallas äfv. Bukkavit.

BUKIG, a. 2. 1) (om människor och djur) Som har stor och stön buk. *En b. gvinna. B-t häst, ko.* — 2) (om ting) Vidt utbugt. *B-t härl. B. pelare.*

BUKIGHET, f. 3. Egenskapen att vara bukig.

BUKLARE, m. 3. Ett slags liten sköld, som brukades i gamla tider.

BUKMUSKEL, m. 3. pl. — *muskler.* (anat.) Benämning på de muskler, hvilka utgöra underlivets köttiga betäckning.

BUKNERV, m. 3. (anat.) Nerv, som löper till någon af delarna i bukhålan. [-nerf.]

BUKNING, f. 2. (föga brukl.) Se *Buktighet*.

BUKOLISK, bukåliss, a. 2. Till herdellivet hörande. *Herde- B-t qvåde, herdagvide.*

BUKPULSÄDER, f. 2. pl. — *ådror.* (anat.) Pulsåder, som tillhör någon del af bukhålan.

BUKREF, n. 3. (pop.) Se *Kolk.* [Bukarf.]

BUKREM, f. 2. pl. — *remmar.* Läderrem, hvarmed en bukjord tillspännes.

BUKRING, m. 2. (anat.) En på ömse sidor af underlivet befintlig, ringformig förlängning, hvarigenom hos manliga könet sädessträngen, och hos kvinnokönet det runda moderbandet går.

BUKSÖLD, m. 2. (nat. hist.) Medlersta afdelningen af en insekts kropp. Kallas äfv. Mel-lausköld.

BUKSÖRG, f. 3. (pop.) Omsorgen för kroppens näring och upphålle.

BUKSTINN, a. 2. (pop.) Som har en stinn, upplåst buk.

BUKSTYCKE, n. 4. (slagt.) Stycke kött, som är taget ifrån delarna vid buken på ett kreatur.

BUKSAMP, m. 2. (bot.) Benämning på de slags svampar, hvilka groddkorn icke hafva egna fåsten, utan äro spridda i sjelfva deras inmassa.

BUKSÄCK, m. 2. Se *Bukhinna*.

BUKSÖM, m. 2. pl. — *sömmar.* (kir.) Hop-sömning af kanterna utaf något stort sår på yttre delen af underlivet.

BUKTALÄNDE, n. 4. Se *Buktaleri*, 2.

BUKTALÄRE, m. 3. Människa, som genom sin telorgans egendomliga beskaffenhet och härdig öfning kan tala på ett sätt, att ljudet tyckes komma, icke från hans mun, utan ifrån något annat ställe.

BUKTALERI, n. 3. 1) En buktalares konst. — 2) Sjelfva utöfningen deraf.

BUKULL, f. 2. sing. Ull af buken på får.

BUKVATTENSÖT, m. 3. sing. (med.) Vat-tenst, som har sitt säte i bukhålan, uppkommen derigenom, att den fuktighet, som bukhinnan utdunstar, samlad sig till för stor myckenhet.

BUKVÄRK, m. 2. (pop.) Värk, smärta i underlivet. *Äta, så att man får b.*

BUKÄDER, f. 2. pl. — *ådror.* (anat.) Äder, som tillhör någon del af bukhålan.

BUKÖPPNING, f. 2. (kir.) Uppskärning af underlivet, som företages vid vissa svåra sjukdomsfall.

BULA, f. 1. 1) Liten rundt upphöjd svulnad på huden, försäskad genom stöt, slag, o. s. v. *Man har stött sig en stor b. i hufvudet.* — 2) Liten kullrig upplöjning på tunt utsmidd förtell, på harnesk, kopparkärl, m. m., vanligtvis försäskad genom stöt. *Stöta b-lor på en kastrull. Slå ut b-lorna på något*, genom hamring jemna dem.

BULA SIG, v. r. 1. (föga brukl.) Svälla upp och bilda en bula.

BULDAN, bultdån, m. o. n. 5. Ett slags grof hempväf, som brukas till säckar, sämre slags kläder och hvarjehanda andra behof. — *Ss. B-rock.*

BULIG, a. 2. Som har bulor. Säges isynnerhet om redskap af metall, såsom käft, harnesk o. d.

BULJON, bulljón, m. 3. (mest i plur.) Ett slags skruformigt rör, som spinnes af sin tråd till ett urkokad saft, som förtäres klar, d. v. s. utan att afredas och utan tillsats af rötter, örter, m. m. Afredd och med sådana tillsatser, kallas den Kötsoppa. [Bouillon.]

BULJONG, bulljång, m. 3. (fr. *Bouillon*) Ur kött urkokad saft, som förtäres klar, d. v. s. utan att afredas och utan tillsats af rötter, örter, m. m. Afredd och med sådana tillsatser, kallas den Kötsoppa. [Bouillon.]

BULLA, f. 2. Pänlig förordning, i religiösa och kyrkoämnen, skriven på pergament och försedd med blysigill. (Hist.) *Den gyllene b-n* den grundlag i Tyska riket, som kejsar Carl IV, år 1356, upprättade.

BULLA, v. n. 1. *B. upp för någon*, väl undfånga. *B. upp* kan äfven nyttjas aktivt och betyder då: framsätta god och ynnig mat, t. ex.: *Kom till mig i morgon, så skall jag b. upp det bästa jag har.*

BULLDÖGG, m. 2. (det engelska *Bulldog*) En art af Doggslägtet, med tjocka, hängande läppar, kort hals, lång och stark kropp, samt täta, korta hår. Begagnades fordom i tjuvfaktningar, hvaraf namnet (af *Bull*, tjur).

BULLE, m. 2. pl. *bullar.* Mjukt bröd af rund, kullrig form och tjockare än knäckebröd. (Fig. fam. o. pop.) *Det var andra b-ar*, det var annat slag, bättre upp. *Här skall ni få se på andra b-ar*, nu skall det bli annat, bättre upp.

BULLER, n. 3. 1) Flera, orediga ljud, som på ett oregelbundet sätt efterlöja hvarandra. Knall, knackning, bultning åro således icke buller, men väl multrasde, slandrande, dån, m. m. *Starkt, häftigt, oredigt, doft, saktat b. Uvilket b. qvarnen gör! B. i magen. Med b. och gny, bullersamt.* — *Syn.* Bråk, Dån, Sorl. — 2) (fig.) a) Öväsande, bråk. *Göra b. Uvilket b. pojkarne göra der ute! Verldens b.* (äfv. Verdsbultret), det verkamma livets omsorger, affärer, bekymmer och bråk. — *Syn.* Se *Öväsande*. — b) Uppseende. Åtföljes i denna hem. nästan alltid af verbet *Göra*. *Denna händelse gjorde mycket b. Laga, att det sker utan b.*, utan att det gör uppseende. *Göra b. af något*, vidt och bredt omtala, utspirida ryktel om något, antingen för att loforda eller beklaga sig, t. ex.: *Visst var det en förtjenstfull handling, men så gör man också mycket b. deraf. Göra mycket b. af ett lappri, utbasuna någonting obetydligt, äfv. väsnas, gråla mycket för ett lappri. Jag lofvade honom att ej göra b. deraf*, att ej på något sätt, genom tal eller handling, fästa allmänhetens uppmärksamhet derpå. *Med b. och häng*, med stora tillreder, ceremonier, o. s. v., beräknade på att väcka allmänt uppseende. — *Syn.* Se *Uppseende*. — c) Uppror. *Det har varit b. i landsorten.* — *Syn.* Se *Uppror*.

BULLERBAS, m. 2. 1) Se *Brumbas*, 1. — 2) (fig. fam.) En, som gör mycket buller, stöjar och larmar. Säges isynnerhet om barn. — *Syn.* Se *Stojare*.

BULLERBLOMSTER, n. 3. En ört, med gula, nästan klotrunda blommor. Kallas äfv. Ängbullar, Smörbollar, Ängknappar, m. m. *Trollius europæus*.

BULLERSAM, a. 2. 1) Som gör, försörskar, medför mycket buller (i alla hem.). *En b. pojke. En b. sammankomst, öfverläggning. En b. människa*, fallen för att ställa till buller och öväsande. — *Syn.* Stojande, Larmande, Väsnande, Bullrande, Oroligt, Upproriskt. — 2) a) Säges om ställen, der mycket buller (hem. 1 o. 2, a) vanligtvis är. *En b. stad, gata. Ett b-t hus.* — b) Säges om tid, då buller, öväsande eller oordningar, oroligheter, tumult och uppror äro mycket vanliga. *Det här är en fastligt b. vecka. Vi lefva i en b. tid. Hans regering var mycket b.* — *Syn.* Oroligt, Bråkigt, Stormigt.

BULLERSAMT, adv. På ett bullersamt sätt, med buller.

BULLERSTEN, m. 2. Se *Rullsten*.

BULLETTIN, --fä, (fr.) m. 3. 1) Dagberättelse (t. ex. om en hög persons sjukdom). — 2) Berättelse om krigsoperationer.

BULLRA, v. n. 4. Göra buller (hem. 1 o. 2, b). *Min gosse, b. icke så mycket. Åskan b-r*, säges, när hon är något afvig och icke dånar mycket hårdt. Impersonellt säges: *Det b-r i magen*, om det buller, som uppkommer i magen af der samlade väder.

BULLRANDE, n. 4. Se *Buller*, 1.

BULNA, v. n. 1. Bilda var. *Soulsten, säret b-r.* — *Syn.* Suppurera, Vara sig, Öfvergå, slå sig till bulnad.

BULNAD, f. 3. 1) Se *Bulnande*. *Slå sig till b.*, se *Bulna*. — 2) Ställe, der var bildat sig under huden. *En stor b. Lägga plåster på b-en.*

BULNANDE, n. 4. Den verkning i en människo- eller djurkropp, då var bildar sig under huden. — *Syn.* Verbbildning, Suppuration, Bulning, Bulnad.

BULNING, f. 2. 1) *Se Bulnande*. — 2) (föga brukl.) *Se Bulnad*, 2.

BULT, bullt, m. 2. 4) (sklepp.) a) Rund jern- eller kopparslag, som begagnas att förbinda de åtskilliga timmer, som begagnas att förbinda de åtskilliga timmer, af hvilka ett fartyg är sammansatt. Finnas af flera slag, såsom Hakkbult, Jagbult, Ringbult, m. fl., hvilka alla ses på sina ställen. — b) *B-ar* (i segel), dubbel segelduk, för att styrka seglet. — 2) Redskap, hvarmed något bultas; äfven del på ett sådant redskap, hvarmed bultningen förnämligast sker. *B. på en trökslagga*. — 3) Stycke hoprullad väf. *En b. lärft*. — Bildar sammansättningen Våfbult.

BULTA, v. a. o. n. 1. 4) Slå med något litet, men hårdt föremål (t. ex. hammare, sten, bult, älv, med knytnäven) på något, så att deraf ett doft, mer eller mindre starkt ljud uppkommer. *B. med en hammare, en sten på något. B. (med knytnäven) på porten, på dörren. B. läder mjukt. B. fisk, göra torr fisk mör genom bultning. B. kolletter, bulta kött till kolletter, för att göra det mör.* — *B. äf, ihop, i'n, sönder, i'll, ut, se Afbulta, Hopbulta, sec. B. på, bulta hårdare, starkare; äfv. fortfara att bulta; äfv. (fam. o. pop.) gifva någon stryk.* — *Syn. Se Slå*. — 2) (skleppst.) Förbinda med bultar (bem. 2). *Jfr. Förbulta*. — 3) (om pulsen) Slå mycket hårdt, våldsamt. *Pulsen b.-r*. — Impersonelt säges ofta: *Det b.-r i tinningarna. Det b.-r i fingrarna* (af värk). — Figurligen säges äfv.: *Tinningarne b.*, pulsen bultar i dem.

BULTANDE, n. 4. 1) Handlingen, då man bultar (bem. 1 o. 2). — 2) Verkningen, då pulsen bultar (bem. 3) eller en dylik känsla förorsakas af värk.

BULTNING, f. 2. *Se Bultande*.

BULTBLECK, n. 3. Bleck, som sättes emot på andra sidan af något, som bultas (bem. 2).

BULTBORR, m. 2. Borr, hvarmedelst hål borrar, der en bult skall indrivas.

BULTHAMMARE, m. 3. *Se Måkare*.

BULTJERN, n. 5. Ett slags smalt stångjern, som smides under knipphammars och användes isynnerhet till bultar vid skottsbyggnad.

BULTNAGEL, m. 2. pl. — *naglar. Se Bult*, 1, a.

BULTSLAGARE, m. 5. Timmerman, som indriver eller utdrager bultar (bem. 1, a.).

BULTSLAGNING, f. 2. Bultars (bem. 1, a.) indrifning.

BULVAN, bullván, m. 3. (iäg.) Uppstoppad orre, äfv. målad bild deraf, som brukas att vid orrcjagt sätta upp i ett träd uppöfver orrkojan, för att derigenom tilllocka orrfågeln. — Ordet kommer af det tyska ordet *Balvan*.

BUMS! int. (pop. o. fam.) Strax, genast. *Utan att säga ett ord, gick han b. sin väg.* — *Syn. Se Strax*.

BUNAROT, f. 3. pl. — *rötter. Se Sprängört*.

BUNDEN, a. p. 2. neutr. — *et. B. stil, poetis, vers, hvarvid man är bunden af meter och rimslut.* (Fys.) *B-et värme*, förenadt med, fasthållet af en kropp, så att det icke kan verka på andra kroppar. — Ingår äfv. i åtskilliga sammansättningar, tillhörande kemien, såsom: Kolbunden, Svalfvelbunden, m. fl., hvilka ses på sina ställen. — *Jfr. äfv. Binda*, 1, a.

BUNDSFÖRVANDT, c. 3. 1) En, som är i förbund med en annan. Säges om regenter, stater

och folk. *Kejsar Alexander var någon tid Napoleons b. Sverige har oflast varit Frankrikes b. Seenskarne voro den tiden Ryssarnes b.-er.* En måttig b. — *Syn. Allierad*. — 2) (fam. skämtv.) Hjelpare, medhjällare.

BUNDSFÖRVANDTSKAP, f. 3. (mindre brukl.) Den förbindelse, som äger rum emellan bundsförvänder. — *Syn. Allians, Förbund*.

BUNIAS, búniass, f. 3. Ett örtslägte, hvars i Sverige förekommande arter äro: *Röd B.*, med purpurfärgade blommor, och *Gul B.*, med gula blommor.

BUNJÖRT, f. 3. Örtslägtet Bunium.

BUNKE, m. 2. pl. — *bunkar*. 1) Rundt, flatt käril af trä, glas, porslin, lera, o. s. v., som begagnas, dels att förvara mjölk uti, dels ock att åta utur. *En b. mjölk. Jfr. Mjölkbunke*. — 2) Stor tvättbalja med tre höga fötter under. Kallas äfv. Tvättbunke, Fotbunke. — 3) Mindre laggkäril, hvarti vissa sorter jern och stål (Bunkjern, Bunkstål) inpackas för afsändning.

BUNKJERN, n. 3. Benämning på ett slags jern, som utskoppas inpackadt i bunkar (se *Bunke*, 3).

BUNKLAG, n. 3. (fam.) *Hälla b. med någon*, förtroligt umgås med någon.

BUNKSTÅL, n. 3. Ett slags stål, som utskoppas, inpackadt i bunkar (se *Bunke*, 3).

BUNT, m. 2. Flera särskilda föremål, vanligen af samma slag, hopbundna till ett heit. *En b. hä, pennor, snören, kläder, svafvel- eller tändstickor, strutsfjädrar, o. s. v.* *En b. papper, bref, dokumenter, rättegångshandlingar, o. s. v.* *Binda, lägga i b.-ar*. — Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom *Höbunt, Pappersbunt, Breffbunt, m. fl.* [Bundt.]

BUNTA, v. a. 1. Binda i buntar. *B. ihop, se Hopbunta*. — *Buntande*, n. 4. o. *Buntning*, f. 2.

BUNTÅDER, n. 3. Groft sluläder.

BUNTMAKARE, m. 3. Handverklare, som bereder pelsverk. Kallas äfven *Körsmär*. — *Ss. Bundmakararbete, -handtverk, -varra, yrke, m. fl.*

BUNTMAKERI, n. 3. 1) Handverk, som sysselsätter sig med beredning af pelsverk. — 2) Sjelfva arbetet, sysselsättningen dermed. — 3) Skrå af samtliga buntmakare i en stad; äfv. samtliga buntmakare i ett land, med afseende på deras yrke, rättigheter, intressen, o. s. v.

BUNTMOSSA, f. 1. *Se Pelmossa*.

BUR, m. 2. 4) (fordom) a) (ursprungligen) Kammaré (härledt ifrån det gamla ordet *Bua*, bo, uppehålla sig). Dit hör sammansättningen *Fathur*. — b) (under medeltiden) c) En öfverbyggnad till husen, i hvilken kvinnorna bodde. *Högan lofts b.* — Deraf *Jungfrubur*. — d) Liten utbyggnad å slott eller större hus, hvarifrån kongliga personer höllö tal till folket. Deraf *Burspråk*. — 2) (nu) a) Litet, vanligtvis flyttbart rum, af träspjolar, stål-trädsgaller, o. s. v., för att deruti hafva fjäderläd, sängfåglar instängda, och äfven, när buren är större och starkare, vilda djur. *En b. med fåglar. Sätta, instänga i b.* *Sitta, vara instängd i b. Tamerlan berättas hafva instängt den tillfångtagne Bajazet i en b.*, och på detta sätt fört honom med sig. — Bildar åtskilliga sammansättningar, såsom: *Höns-, Ank-, Gås-, Fågel-, Slagbur, m. fl.* — b) *Se Stabur*.

BURBREF, n. 3. *Se Borgarbref*.

BURDUS, burrdús, adv. (pop. o. fam.; af t. ordet *Bardantz*) 1) Strax på ögonblicket. *Han*

tog sin hatt och gick b. — *Syn. Se Strax*. — 2) Rakt fram, direkt. *Stolta b. på något. Sätta b. på land. Gö någon b. på lifvet*. — *Syn. Se Rakt fram*. — 3) Utan omsyep, utan omständigheter, utan krus, utan försyn. *Gå b. på någon* (med ord och tilltal). *En, som går b. på, utan afseende, tanklöst, dumdristigt. Sägna en något b. i synen, rakt i ansigtet*. — *Syn. Se Rakt fram*, part. pass. af *Bära*.

BURGEN, a. 2. neutr. — *et.* (egentl. gamm. part. pass. af *Berga*) Som har sin bergning, sitt goda uppehälle. — *Syn. Bergad, Bergd, Välbehållen*. — Brukas mest i dagligt tal och familjer stil.

BURGGREFSKAP, n. 5. o. 5. En burggrefves område, embete, värdighet eller titel.

BURGGREFFE, v. 2. pl. — *grefvar*. 1) (ursprungligen) Befälshavare öfver besättningen i en borg eller stad. — 2) (sednare) Furste, som regerade öfver ett visst distrikt omkring en stad, t. ex.: *B-en af Nürnberg*. — 3) (i Österrike) Förvaltare på ett adligt gods.

BURGGREFFVINNA, f. 1. En burggrefves gamla; äfv. enka efter en burggrefve.

BURK, m. 2. Rundt, i förhållande till dess tvärsnitt högt, upptill öppet eller med lock försedd käril af lera, porslin, glas, äfven metall, att deruti förvara hvarjehanda saker, såsom vissa läkemedel, sylter, o. d. *Lägga i, sätta på b.* *En b. full af honung, äfv. en b. honung*. — Ingår i en mängd sammansättningar, såsom: *Apoteks-, Siraps-, Honungs-, Syltburk, m. fl.*

BURLESK, burlesk, a. 2. (fr. *Burlesque*) Pulsstuck, tokrolig, narraktig. Substantivt brukas i estetiken: *Det B-a*, det ligvige komiska, hvilket behandlar det oädla och ovigiga såsom ädelt, viktigt och högtidligt, eller neddrager det stora i det gemena.

BURMÄNNER, m. 3. pl. 1) (prov.) Små sädsknippor, som julfloren upphängas i stugotaken på bondgårdarna, och hvarmed sedermera åtskilliga vidskepelser förbehafvas. — 2) (bot.) *Se Håstfibler*.

BURSCHKOS, --ös, adv. (i studenterspråk) På studentvis, studentikos.

BURSKAP, f. 3. sing. Rättigheten att i stad utöfva handverk eller idka rörelse. *Få, vinna b.* — *Syn. Borgarrätt*.

BURSPRÅK, n. 3. (gam.) 1) Tal, som kongl. personer höllö till folket ifrån den så kallade *Buren* (se *Bur*, 1, b. ß). — 2) Sjelfva denna utbyggnad. *Drottning Kristinas b. vid Kornhamn i Stockholm*.

BURTREK, m. 3. (gam.) *Se Tornerspel*.

BUS, ell. **BUS BAS**, adv. (pop. o. fam.) *Se Burdus*.

BUSA PÅ (med tonvigt på sista ordet), v. n. 1. (pop. o. fam.) Blindvis, utan besinning och eftertank, utan afseende, försyn eller krus, gå fram till eller tilltala en person, rusa fram vid något tillfälle, företaga sig något. — *Syn. Se Rusa på*.

BUSE, m. 2. pl. *busar*. 1) Önd aade. Ordet har numera utgått ur folkets vidskepelse, men behålls ännu, för att skämta barn, i skämtsam tal. *Akta dig, pojke, b-n kommer. Det vore väl b-n, om det icke skall lyckas, underligt, om . . . Ta mig b-n!* skämtsam, pop. o. fam. svordomsuttryck. — *Syn. Se Djefeul*. — 2) (fig. fam.) Person, som väcker fruktan; äfv. arg, vresig karl.

A. m. Ordet anses af somliga härleda sig ifrån det hebreiska Boret, en benämning på Baal; har

utan tvifvel samma upprinnelse som *Basse, Bjesse*; *Jfr. Anm. vid Bondbasse*. — I sammansättningen *Hambusa* deriveras ordet rättast af det tyska *Bursch*.

BUSKA, f. 1. (af lat. *Posca* ell. *Pusca*) Fårskt öl, innan det ännu hunnit blifva färdigtgjast.

BUSKA, v. a. 1. *B. ell. B. ut*, se *Utbuska*. — *B. sig, v. r.* (föga brukl.) Växa i buskar, såsom buskar.

BUSKÅBLYG, a. 2. (Egentl.: som af blyghet gömmer sig undan i buskarne.) Blyg, försynt. Brukas i lägre, skämtsamt och vanligen med negation, t. ex.: *Han är icke b., han. Var icke b., du!*

BUSKAKTIG, a. 2. Som liknar en buske. — *Syn. Buskig, Busklik*.

BUSKARTAD, a. 2. (bot.) Säges om stjelen på en växt, då den utgrenar sig ända från roten och öfvervintrar.

BUSKE, m. 2. pl. *buskar*. 1) Växt, som grenar sig ända från roten och hvars grenar bibehålla sig öfver vintern. *Stor, vid, hög, liten, tät b. Full med b.-ar*. — Bildar en mängd sammansättningar, såsom: *Enbuske, Syrenbuske, Hallon-, Vinbärs-, Krusbärsbuske, m. fl.*, hvilka ses på sina ställen. — *Syn. Buskväxt*. — 2) Afhuggen gran- eller tallbuske, gran- eller talltunning, som blifvit satt vid kanten af utbuskad väg, för att tjena till rättelse för vägfärande. — 3) Busklik knippe af vissa slags fjäderar, som brukas till prydnad på militära hufvudbonader, o. s. v. Brukas mest i sammansättningen *Fjäderbuske*.

BUSKIG, a. 2. 1) Buskaktig. *En b. växt*. — 2) Beväxt med buskar. *B. mark*. — *Syn. Buskbeväst*. — 3) *B. skog*, som består mest af buskar. Äfv. *Buskskog*. — 4) Tofvig, ruggig. *B-t hår, skägg. B-a ögonbryn, tjocka och långa*.

BUSKRYPPARE, m. 3. (pop. o. fam.) En, som gömmer sig undan i buskarna. Säges på spe om foga krigsmän. — *Syn. Se Poltron*.

BUSKLÄF, m. 2. pl. — *läfvar*. (bot.) Läfläslägitet *Stereocaulon*.

BUSKMOLLA, f. 1. Ett slags Molla, med gula blommor och buskaktig stam, som växer på häfsstränder. *Atriplex portulacoides*.

BUSKNEGLIKA, bússknj'licka, f. 1. *Se Borstneglika*.

BUSKNING, f. 2. *Se Utbuskning*.

BUSKPIIL, f. 2. En art af Pilsradsläglet, som växer i de lappska skogarna. *Salix arbuscula*.

BUSKRIS, n. 3. 1) Afhuggna eller afbrutna grenar, qvislar af buskar. — 2) Torra qvislar på buskar. — 3) Sammanstående torra buskar.

BUSKRÄDD, a. 2. (fam.) (Egentl.: så rädd, att man gömmer sig i buskarna.) Mycket rädd. Säges både om person och sak. *En b. statsman. Följa en b. politik*.

BUSKSÖG, m. 2. 1) Skog, bestående för det mesta af buskar. — 2) Skog, hvars träd växer som buskar. *En ostländsk b.*

BUSKSNÄR, n. 5. Så tät sammanväxta, hopsnärjda buskar, att man med svårighet der kan tränga sig fram.

BUSKSVÄTTA, f. 1. En art af Gängglärlarna, som tum lång, henen med ett hvitt band öfver ögonen och rostigt bröst, henen med ett rostigt hand öfver ögat och rödbrunt bröst. *Saxicola rubetra*.

BUSKTRÄD, n. 3. Mindre träd, hvilket växer såsom en buske, t. ex. *Siberiska Ärtträdet*.

BUSKVIOL, bússki'viol, f. 3. En art *Violblomma* med mörkblå blommor. *Viola hirta*.

BUSKVÄXT, f. 3. Växt, hvilken växer såsom buske.

BUSS, m. 2. I. (af t. *Bursch*) Kamrat, karl. *B-ar*, i gevär! *Tapper*, *rask b.* *Lustig b.* *Rustig b.*, pojke, som är mycket rustande, yr. (Talesätt) *De äro två b-ar ihop*, lika goda kölsupare. — 2) *Rask*, *tapper*, *modig karl*. *Carl Xlfs b-ar*.

BUSS, m. 2. II. 1) Litet stycke af något, som man låter ligga i munnen, för att tugga på. *En b. tobak*. Brukas nästan endast i denna sammansättning. — Bildar sammansättningarna *Tobaksbuss*, *Tuggbuss*. — 2) *Se Hjulbössä*.

BUSSA, v. n. 1. (pop. o. fam.) Tugga tobak. — V. a. (skeppsb.) *B. klysen*, tilltappa dem med trappor. — *Bussande*, n. 4.

BUSSARONGER, -- råmng, m. 3. pl. Långa, mycket vida byxor, liknande sjömansbyxor.

BUSSNING, f. 2. (skeppsb.) 1) Handlingen, då man bussar (v. a.). — 2) En i midten af en blockskiva fastad tröhornig järn- eller metallplåt, med ett rundt hål, hvarigenom skifvans nagel eller axel går.

BUST, se *Dyst*.

BUT, m. 2. 1) Större stycke af något blött och mjukt, smörjigt eller lillbiggt ämne. *En b. lera*, *smör*, *honung*. — Bildar äfv. sammansättningarna: *Lerbut*, *Smörbut*, *Honungsbut*, &c. — *Syn.* *Klimp*. — 2) Säges äfv. om mindre, enstaka, tjocka och mörka moln, helst i sammansättningen *Molnbut*.

BUTELJ, -tällj, m. 3. Kärl af glas, större eller mindre, vanligtvis med lång och smal hals, och antingen med botten att stå på, eller med rund botten (såsom Seltzerbuteljer), och begagnad att deruti förvara vata ämnen. *Tappa vin, dricka, öl på b-en*. *En b. vin, dricka*, o. s. v., full med v., d. (Jfr *Vinbutelj*, *Dricksbutelj*, m. n.). *Tänma en b. vin tillhoppa*.

BUTELJBRICKA, butäljbricka, f. 1. Bricka att sätta vin- och dricksbuteljer på.

BUTELJER, m. 3. pl. (skepp) Utbyggnader på sidorna af fartyg, för hytter, afträden, m. m.

BUTELJERA, v. a. 1. (mindre brukl.) Tappa på buteljer. — *Buteljerande*, n. 4. o. *Buteljerering*, f. 2.

BUTELJGLAS, n. 3. Sådant slags glas, som nyttjas till buteljer.

BUTELJKORG, m. 2. 1) Korg med afdelningar att sätta buteljer uti. — 2) Sådant korg, full med buteljer. För denna hem. säges äfven: *Korg med buteljer*.

BUTELJON, m. 3. (skepp.) Kort bom, som ligger snedt ut ifrån hvardera sidan af fartygets bog och tjänar att hala för sockhalsen.

BUTELJÖR, butäljör, m. 3. *Se Buttler*.

BUTIK, -tök, m. 3. (fr. *Boutique*) Handelsbod. [Boutique.]

BUTSLAGG, m. 3. *Se Hårdslogg*.

BUTSMIDE, n. 4. Det slags smidesätt, då tackjernet redan under nedsmälningen, utan kokning eller särskilt färskningsarbete, får rinna ihop till en fast massa eller but, som efter svalning kan omvändas och göras till smälta.

BUTTA, f. 2. (nat. hist.) En art Flundra, 2 till 3 fot lång, brun, marmorerad med gult, ögonen på venstra sidan; rökes och anses som en läckerhet. Kallas äfven *Piggvar*. *Pleuronectes maximus*.

BUTTER, a. 2. 1) Som i sitt tal är frånstötande, knotande och ovanligt. *En b. menniska*. *Gubben är b. i dag*. — 2) Som uttrycker

ett sådant lynne. *B-t tal, svar*. — *Syn.* (för begge bem.) *Se Vresig*.

BUTTERIET, f. 3. Egenakapen att vara butter. — *Syn.* *Se Vresighet*.

BUTTERT, adv. På ett buttert sätt, med butterhet. *Tala, svara b.* — *Syn.* *Se Vresigt*.

BUTTLER, m. 3. Den, som på fartyg har vård om provianten.

BUTTLERI, n. 3. Det ställe på ett fartyg, der provianten utdelas.

BUXBOM, m. siug. Ett mindre trädslag af fam. Euphorbiaceae, som dock i Sverige endast blir en liten buske; har alltid gröna löf och lennar ett förträffligt virke. *Buxus sempervirens*. — *Ss.* *B-shäck*.

BUXBOMSMOSSA, f. 1. Ett moss-släkte. *Buxbaumia*.

BYG, se *Böjls*.

BY, m. 2. I. (af gamla verbet *Bua*, bo) Flera sammanbyggda gårdar på landet, hvilkas inbyggare i allmänhet äro bönder, stundom äfven handverkare. *Stor, liten b.* (Ordspr.) *Skicka barn till b. och gå sjelf efter*, åt en oförståndig, oskicklig människa lemna ett uppdrag, som man sedan sjelf måste uträtta. — *Ss.* *B-gata*, *-krog*, *-kyrka*, *-mark*, *-skola*, *-skolmästare*, *-ungdom*, m. n.

BY, m. 2. II. (sjöt.) En snart öfvergående vindstöt. Ingår i sammansättningarna *Hagelby*, *Regby*, *Kastby*, *Åskby*, hvilka ses på sina ställen. — *Syn.* *Vindstöt*.

BYALAG, n. 3. Samhälle, bestående af byggarne i en by.

BYAMÄN, m. 3. pl. Husbönderne i en by.

BYOGGDE, m. 2. pl. — *fogdar*. Person, som vidmakthåller ordningen i en by och afdoemr ekonomiska mål af mindre betydhet emellan byamännen.

BYGD, f. 3. 1) Belygd land. Motsats: *Obygd*. — Bildar sammansättningarna *Landsbygd*, *Bergsbygd*, *Slättbygd*, *Skogsbygd*, m. n. — 2) *Nejd*, *trakt*, *grannskap*. *Det fins i hela b-en ingen så vacker flicka*. *Det blef snart bekant i hela b-en*. — *Syn.* *Se Trakt*.

BYGEL, m. 2. pl. *byglar*. Platt, i krökt form utböjd stycke af jern eller annan metall, som tjänar till styrka, stöd, skydd eller faste för något. *B-n på ett värjfläste, ett musikinstrument*. *B-n på ett gevärslås*, låge som skyddar tryckpinnen derpå. På fartyg kallas *B.* hvarje platt jernring, som till förstärkning är slagen kring ett rondhult. — Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom *Stöbyggl*, *Varbyggl*, m. n., hvilka ses på sina ställen.

BYGELREM, f. 2. pl. — *remmar*. *Se Stigbygglrem*.

BYGGA, v. a. 2. 1) Af trävirke, sten eller andra ämnen uppföra och sammanfoga (större och mindre slags hus, m. m.). *B. ett hus*, *ett slott*, *en kyrka*, *en fästning*, *en stad*, *ett skepp*, *en bro*. *B. ett hus af timmer*, *af sten*, *af tegel*. *B. efter ritning*, *efter mönstret af en annan byggnad*. *B. väg*, *anlägg väg*. *B. bo* (om fåglar), sammanfoga passande ämnen och deraf sammanfoga ett bo; (fig. fam., om nygifta) sätta hushåll. *B. och bo*, vara bosatt. (Fig.) *B. hjonelog*, gifta sig. *B. på lösan sand*, förelaga någonting utan beräkning, så att det misslyckas. (Talesätt) *B. slott i luften*, uppföra överställbara planer, förslager till uppnående af lycka, makt, o. s. v. (Ordspråk) *Bom byggdes icke på en dag*, stora arbeten, företag fordra tid. — *B. ihop*, *öm*, om-

kring, *se Hopbygga*, &c. — *B. på ett hus*, vara sysselsatt med att uppfylla ett hus; *b. på ett hus* (äfv. *Påbygga*), tillfoga ett hus med en eller flera våningar uppöfver de förut befinnliga. — *B. till, upp, ut, öfver*, *se Tillbygga*, m. n. — *Syn.* *Uppbygga*, *Uppföra*, *Uppressa*, (om bro) *Lägga*, *Slå*, (om väg) *Anlägg*. — 3) (fig. med prep. på) *Grunda*. *B. sin tycka på en annans underydd*. *B. ett system på tomma förutläggningar*. *Jag b-gger hela mitt hopp på er*. — *Syn.* *Se Grunda*. — 4) (neutralt) Sätta sin lit till. *Han är ej all b. på*. *Ni kan b. derpå*. *Det är ej mycket all b. på*. *Bygg icke på det, lita ej derpå*. — *Syn.* *Se Lita (på)*.

BYGGANDE, n. 4. Handlingen, då man bygger. — *Syn.* *Byggnad*, *Bygge*, *Byggeri*.

BYGGARE, m. 3. (mindre brukl.) En, som bygger mycket, är road af att bygga. *Stor b.*

BYGGD, a. p. 2. neutr. *byggt*. *Väl, illa b.* (om människor), *väl, illa värt*. *Starkt b.*, som har grof och stark kropp. — *Syn.* *Väst*.

BYGGE, n. 4. (pop. o. fam.) *Se Byggeri*, 1.

BYGGERI, n. 3. 1) Uppförande af byggnader. *Refatta sig med b.* *Han har b. för sig*. — Säges icke om skepp, broar och vägar; dock har man sammansättningen *Skeppsbyggeri*. — 2) Konsten att bygga (i lägre mening än Byggnadskonst). — *Syn.* *Byggnadskonst*.

BYGGERVURM, se *Byggvurm*.

BYGGHERR, m. 2. pl. — *herrar*. (mindre brukl.) Person, som låter uppföra någon (större) byggnad.

BYGGKONST, f. 3. *Se Byggeri*, 2.

BYGGMÄSTARE, m. 3. 1) a) En, som studerat byggnadskonsten i hela dess vidd och såsom skön konst, samt utför byggnader af större betydhet. Brukas för denna bem. i samma mening som *Arkitekt* (se d. o. 1). — b) En, som väl studerat grunderna af byggnadskonsten, men icke utförar den egentliga såsom skön konst, utan mera handverksamsligt. Är liktydigt med *Konduktör*; stundom nyttjas äfven i samma mening, ehuru mindre riktigt. *Mekanikus*. Ofta tituleras äfven den för Byggnadsmästare, som endast äger en viss praktisk insigt i konsten, t. ex. mjölnare, m. n. — c) I allmänt tal, benämning på Skeppsbyggmästare (se d. o.). — 2) (fig.) *Hela världens b.*, *Gud*, världens Skapare.

BYGGMÄSTERI, n. 3. Den lägre delen af byggnadskonsten, d. v. s. ej såsom skön konst betraktad.

BYGGNAD, f. 5. 1) Byggnad. *B-en af detta hus kostar stora penningssummer*. *Et hus, som står under b.*, hvarpå man bygger. *Ett under b. stående skepp*. *Stå i b.*, hålla på att bygga, låta uppföra ett hus. Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom *Husbyggnad*, *Bro*, *Kaj*, *Vägbyggnad*, m. n. — *Syn.* *Se Ryggande*. — 2) Större hus, isynnerhet sådant, som gör anspråk på prydlighet (slott, kyrkor, större och prydligare boningshus). *Stockholms slott är en herrlig b.* — *Syn.* *Se Hus*. — 3) (fig.) a) En organiserad kroppens naturliga bildning och sammansättning. *Människokroppens*, *djurkroppars b.* Bildar sammansättningen *Kroppbyggnad*. — *Syn.* *Bildning*, *Organisation*, *Sammansättning*, *Komplexion*. — b) (vetensk.) *System*. *Hegelska filosofiens b.* — Ingår i sammansättningarna *Lärobyggnad*, *Tankebyggnad*. — *Syn.* *Se System*. — *Ss.* *B-sarbo*, *-sförslag*. [Byggnad.]

BYGGNADSARBETE, n. 4. Arbetet vid byggnad af hus.

BYGGNADSBEHOV, n. 3. o. 3. (mest i plur.) Hvad som behöves till uppförandet af en byggnad.

BYGGNADSFÖRSLAG, n. 3. o. 3. Förslag, upptagande den beräknade kostnaden för en tillämnad byggnad.

BYGGNADSHJELP, f. 3. (kameral.) En del af hemmansäntskatten, som beviljades på 1600-talet i stället för den hittills ällgande skyldigheten att bygga kongliga slott och fästningar.

BYGGNADSSINTENDENT, se *Byggnadssintendent*.

BYGGNADSKONST, f. 3. 1) (objektivt) a) (i alm.) Konsten att uppföra alla slags byggnader. Indelas i *Borgerlig b.*, *Krigs-*, *Skepps-*, *Qvarn-*, *Vatten-*, *Bro-* och *Vägbyggnadskonst*. *Borgerliga b-en sysselsätter sig med offentliga byggnader, boningshus och hvarjehanda hus, som hörä till den enskilda hushållningen och industrien*. *B-en är en skön konst endast, då den hvilat på vetenskapliga grunder, med tillämpning af läran om det sköna; eljest blott ett handverk*. — 2) (uti inskränkare mening) Konsten att uppföra praktbyggnader, hvarvid man har afseende äfven på ett skönt utseende. I denna betydelse liktydigt med *Arkitektur*. *Grekiska*, *Romerska*, *Götiska*, *Arabiska b-en*. *B-ens ordningar*. — 3) (subjektivt) Den metodiskt förvärfvade skicklighet, någon besitter i konsten att bygga. *Tessins b.* har i *Stockholms slott en varaktig minnesvård*. — 4) Byggnadsstätt. *Man kan icke nog prisä den b.*, som uppenbarar sig i *Colosseum*.

BYGGNADSKOSTNAD, f. 3. Utgifterna i och för uppförandet af en byggnad.

BYGGNADSMATERIALIER, - - - - - ällrär, n. 3. pl. De särskilda ämnen, som vid byggnade begagnas. — I sinl. säges äfven stundom: *Byggnadsmaterial* (- - - - - äll), n. — *Syn.* *Byggnadsämnen*.

BYGGNADSORDNING, f. 2. Benämning på hvarje af de olika sätt att använda kolonner, som i den högre byggnadskonsten gjort sig gällande. *B-arne äro fem: den Toscana, Doriska, Joniska, Corinthiska och sammansatta eller Romerska*. — Kallas äfv. *Arkitektonisk ordning*.

BYGGNADSPARTI, - - - - - ti, n. 3. Särskilt del af en större byggnad, såsom utgörande något helt för sig.

BYGGNADSPLAN, m. 3. 1) Utänkt plan till en byggnad. — 2) Planritning dertill.

BYGGNADSPLATS, m. 3. Plats, der en byggnad blifvit uppförd eller som är tjenlig att derupå uppföra en sådan.

BYGGNADSSÄTT, n. 2. Det i afseende på smak och utförande olika byggnadsätt, som i den högre byggnadskonsten hos olika folkslag gjort sig gällande. *Indisk*, *egyptisk*, *grekisk*, *romersk*, *arabisk*, *byzantinsk*, *götisk*, *kinesisk b.*, &c. — *Syn.* *Byggnadsätt*.

BYGGNADSSÄLLNING, f. 2. Ställning för timmermän eller murare, vid husbyggnad.

BYGGNADSSÄTT, n. 3. 1) Sättet, hvarpå en byggnad blifvit uppförd. — 2) Det sätt, hvarpå någon utför byggnadskonsten. *Hans b. är icke mycket all lofodra*. — 3) *Se Byggnadsstätt*.

BYGGNADSTIMMER, n. 3. sing. *Stockar*, upphuggna att begagnas till upptimrande af hus.

BYGGNADSVIRKE, n. 4. sing. Virke, större och smärre, som begagnas till byggnadsbehof.

BYGGNADSVÄG, m. 2. sing. *I b.*, adverbialt uttryck, som betyder: hvad byggnade beträffar. *I b. är han temligen erfaren*.

BYGGNADSVÄSENDE, n. 4. Allt hvad som angår allmänna byggnaders uppförande, vård och underhållande. Brukas endast i bestämd form.

BYGGNADSÄMNER, n. 4. pl. Se *Byggnadsmaterialier*. Brukas sällan i sing.

BYGGNING, f. 2. 1) Boningshus. Brukas icke gerna om större stenhus, icke heller om mycket små och följliga boningshus eller om utbus; vanligtvis om bättre byggda boningshus af trä och smärre stenhus. — *Syn. Se Hus.* — 2) Byggnad. Förekommer i denna bem. nästan endast i sammansättningar; se t. ex. följ. ord. Ingår i några sammansättningar, såsom Hufvudbyggnad, Flygelbyggnad, m. fl. [Bygning.]

BYGGNINGABALK, m. 2. Den hufvudafdelning af svenska lagen, som handlar om hvad iakttagas bör i afseende å byggnade af hus, &c.

BYGGNINGSGRUS, n. 5. Grus, som begagnas till murbruk vid byggnaders uppförande.

BYGGNINGSHJELP, se *Byggnadshjelp*.

BYGGNINGSENTENDENT, --- förenadt, m. 3. Embetsman, som har tillsyn öfver kronans byggnader och högsta öfverinsescent vid nybyggnader och reparationer af sådana.

BYGGNINGSKOLLEGIUM, se *Embets- och Byggnadskollegium*.

BYGGNINGSLÖN, f. 5. Förmån, som bestäms mestare vid bruk för all småbyggnad till verkens och blåsinnrättningarnes vidmakthållande, m. m.

BYGGNINGSMATERIALIER, se *Byggnadsmaterialier*.

BYGGNINGSMÅLARE, m. 5. (mindre brukl.) Handtverksmålare, som har till yrke att måla i boningsrum, o. d.

BYGGNINGSDORDNING, f. 2. 1) Stadga, innehållande föreskrifter om hvad som iakttagas bör i afseende å byggnader i en stad. — 2) Se *Byggnadsordning*.

BYGGNINGSPLATS, se *Byggnadspplats*.

BYGGNINGSPOLIS, --- is, m. 3. 1) Den del af allmänna polisen, som har att vaka öfver byggnadsordningens efterlevnad. — 2) Samtliga de personer, hvilka denna skyldighet åligger.

BYGGVURM, m. 2. 1) Öfverdriftvet tycke för att bygga. — 2) Person, som är öfverdriftvet rodd af att bygga.

BYK, m. 2. 1) Bykning. *Hafva b. för sig. Hafva kläder på b-en.* Der i huset äro två stora b-ar om året. — *Syn. Se Bykning.* — 2) Kläder, som på en gång bykas. *B-en gick till sex pund.* — *Syn. Bykläder.*

BYKÅ, v. a. Rena förmedelst behandling med lut i bykkr. Sägdes om linne, isynnerhet gröfre; äfv. om väf och garn. Brukas äfven ganska ofta absolut, t. ex.: *B. är om vintern ett besvärligt göra.* — *Syn. Tvätta.* — *Bykande, n. 4.*

BYKE, n. 4. (pop. o. fam.) Se *Pack*.

BYKERSKA, f. 1. Kvinna, som byker.

BYKKÅR, bykkår, n. 5. Kar, hvori vid bykning de orena kläderna läggas, för att låta luften flera gånger rinna derigenom.

BYKKLÅDER, m. 3. pl. Se *Byklinne*.

BYKKÅRING, f. 2. (pop. o. föraktl.) Äldre kvinna, som byker.

BYKLINNE, n. 4. sing. Kläder, linne, som skall bykas, är på byk eller nyss blivit färdigbykt.

BYKNING, f. 2. Samtliga förrättningar, då man byker. — *Syn. Bykande, Byk, Tvätt, Tvättande, Tvättning.*

BYLAG, se *Byalag*.

BYLL, m. 3. sing. Örtsläkte, med enkla, skiftevis sittande blomlockar och smala, gräslika blad. Bupleurum.

BYLTA, v. o. 1. Brukas endast i förbindelse med vissa partiklar, såsom: *B. i n, ihopp,* se *Bytilla, Hopbylta, B. på,* hänga mycket kläder på någon, så att han blir lik ett bylte. *B. på sig mycket kläder.*

BYLTFE, n. 4. En hop tät och utan ordning sammanlagda och värdslost omklädda kläder. *Ett b. af bytkläder, af linne.* *Han lade ihop sina kläder i ett bylte b.*

BYÖRDNING, f. 2. Emellan samtliga bymän öfverenskommen och af häradsrätt stadfast författning, rörande ett byalags angelägenheter, såsom väghållning, stängsel, m. m.

BYRÅ, v. n. 1. (pop. o. fam.) Glämma under askan.

BYRIL, m. 2. En folkdans i södra Dalarne.

BYRÅ, byrå, m. 3. (fr. Bureau) 1) a) Skriftpulpet. — b) Liten dragkista, med eller utan klaff. Ingår i sammansättningen: Fruntimmersbyrå. — 2) a) Embetsrum. *En ministers byrå.* — b) De arbetande i ett embetsrum. — c) Arbetsrum för en tidsningsredaktion. — d) Samtliga personer, som der arbetar. [Bureau.]

BYRÄCHIEF, byråschäf, m. 3. Förman i en embetsbyrå. Embetsförman. [Bureauchief.]

BYRÄKRAT, --- åt, m. 3. En, som utöfvar, är vän af eller förfäktar embetsmannavälden. [Bureauerat.]

BYRÄKRATTI, --- ti, f. 5. Embetsmannavälde, utöfvadt till förfång för både folk och regering. [Bureaucratic.]

BYRÄTT, m. 3. Lägre domstol i en större by, såsom utrikes på många ställen förefinnes.

BYSÄTT, part. pass. af *Bysätta*. Fångslad för skuld. Brukas nästan som adjektiv, stundom äfv. substantivt, t. ex.: *En b. person. De b-es olyckliga öde.*

BYSKRÅ, n. 4. Skråförening emellan inbyggarna i en by. Finnes på åtskilliga orter i Sverige.

BYSSA, f. 1. 1) Se *Bössa*. — 2) Gamla benämningen på kononer.

BYST, m. 3. (fr. Buste) Bröstdild. [Buste.]

BYSÄTTA, v. a. 2. (böjes som *Sätta*) Låta insätta i fängelse för skuld, genom laga utslag af vederbörande myndighet. — *Bysättande, n. 4. o. Bysättning, f. 2.*

BYSÄTTNINGSHAKTE, n. 4. Fängelse, der bysätta personer förvaras. — *Syn. Gåldstuga, Gåldstuguhäfte.*

BYSÄTTNINGSTVÅNG, n. 3. Det tvång att gälda sin skuld, som en tredskande gäldenär genom bysättning anses vara underkastad.

BYSÄTTNINGSLAG, n. 5. Utslag af vederbörande myndighet, i kraft hvaraf en skuldenär, som ej gitter betala sin skuld, skall insättas i fängelse, tilldess skulden blivit betalad.

BYTA, v. a. 2. 1) Till annan person aflåta en sig tillhörig sak, icke mot penningar, utan emot en annan honom tillhörig sak. *B. vara mot vara. B. häst, hatt, rock, tjeest med någon. B. hästar.* Brukas ofta absolut, t. ex.: *Han gör aldrig annat än byter och skofar. B. jemnt om jemnt,* vid bytet icke gifva något emellan. (Talesätt) *Jag vill icke b. med honom, henne, o. s. v., vill icke byta tillstånd, läge, ställning, vilkor med &c. B. sig till ell. b. till sig,* genom byte erhålla, t. ex.: *han bytte sig till, bytte till sig en landegendom mot ett hus i staden.*

Man säger äfv. Tillbyta sig.) B. ringar, äfv. vid förföring vexla ringar. — *B. bört,* se *Bortbyta. B. igen, tillbaka,* låta ett byte återgå, lemna ifrån sig, hvad man i byte fått, och återtaga, hvad man gifvit. — 2) Ombyta. *B. kort,* lägga bort kort af dem man vid gifningen fått och af talongen upptaga lika många i stället. *B. pjecer (i schack), ombyta deras platser.* — *B. om, ut,* se *Ombyta, Utbyta.* — *Syn. Se Ombyta.* — 3) (föga brukl.) *B. arf, rof,* skifta arf, byte.

BYTANDE, n. 4. Se *Byte, 1.*

BYTARE, m. 3. (föga brukl.) Person, som ofta gör byte med andra, eller deraf nästan gör ett ordentligt yrke. Ingår i sammansättningen *Hästyttare*.

BYTE, n. 4. 1) Afstående, efter träffad öfverenskommelse, af en sig tillhörig sak till en person, emot bekommandet af en annan honom tillhörig. *Göra b. af hästar med någon. Få, bekomma, erhålla i b. Gifva, lemna i b. Huvudet hos vilda folkslag gå genom b., är byteshandel. I b. mot en häst beting sig, bekomma ett ur. Vinna, tappa på b-t. Utbyta något till b. Göra elakt, dåligt b., vid byte gifva bättre, än man får igen.* — Bildar några sammansättningar, såsom *Varubyte, Tjenstbyte, m. fl.* — 2) Delning, skiftning. Brukas i denna bem. föga, utom i uttrycket *litom lott och b.* se *Lott.* — *Syn. Se Delning.* — 3) Rof (i krig, genom röfveri), som skall skiftas. *Göra b. genom plundring, röfveri samla rof, som skall delas. Gå ut på b.,* för att göra byte, plundra. *Alla magasinerna blefvo fiendens b. Skifta, dela b.* — 4) (i kortspel) Bortkastning af dåliga kort bland dem, man vid gifning erhållit, och uttagande i stället af lika många ur talongen. — 5) (kameral.) Jordskifte, hvarvid hemmans-naturen, kvalificerad eller ränteägarerätten, omflyttas. Sådant byte kan endast äga rum emellan kronan å ena sidan och enskilt person å den andra.

BYTESAFTAL, n. 5. Öfverenskommelse mellan två personer, rörande byte.

BYTESBREF, n. 5. (kameral.) Af kronan utfärdadt dokument, hvarigenom enskilt person försäkras om äganderätten till ett byteshemman (se d. o.).

BYTESBRIST, f. 3. (kameral.) Brist i värdet af ett hemman, som skall borthytas emot ett annat.

BYTESFÖRDRAG, n. 3. (pol.) Fördrag emellan tvenne stater, angående utbyte af dem tillhöriga besittningar.

BYTESGÖDS, n. 3. (kameral.) Gods, som kronan borthytt emot vederlag.

BYTESHANDEL, m. 2. sing. Handel, som sker endast genom varubyte, utan penningar, såsom t. ex. på vissa orter i Norrland, och i allmänhet hos vilda folkstammar.

BYTESHEMMAN, n. 5. (kameral.) Hemman, som kronan vid hemmansbyte afstår åt enskilt person. Det han lemnar i stället kallas *Vederlagshemman*.

BYTESKONTRAKT, --- känträckt, n. 3. o. 3. Kontrakt angående byte mellan två personer.

BYTESMAN, m. 3. pl. — män. (föga brukl.) Person, af hvilken man genom byte bekommit en sak. *Se der, min b.!*

BYTESPLATS, m. 3. Plats, för byte af handelsvaror.

BYTESVIL, adv. Genom byte. *B. bekomma något.*

BYTING, m. 2. 1) (i allm.) Borthytt barn. — *Syn. Borthytning.* — 2) (enligt folktron) Barn af

troll, som trolen vid ett människobarns födsel oförmärkt utbytt emot detta. *Vanskapliga barn tros ännu af många vildseptiga vara b-ar.* — *Syn. Trollunge, Borthytning.* — 3) (fam.) Stygg eller ful pojke.

BYTT, part. pass. af *Byta.* — *Om b.,* adverbialt uttryck, som betyder: lika mot lika.

BYTNING, f. 2. (föga brukl.) Se *Byte, 1, 4 o. 5.*

BYTTÅ, f. 1. Laggadt och bandadt tråkral, större och mindre, med lock, som fastsättes upptill, på sidan, medelst en pinne; begagnas till förvarande af smör, kött, fisk och hvarjehanda andra läsmedel. *En b. smör, lag.* — Ingår i några sammansättningar, såsom *Smörbytta, &c. — Byttlock, -pinne.*

BYTTELEF, (bot.) En läfart på klippor och stenar, som beredes till vissa färgämnen. Kallas äfv. *Grönlaf, Örmossa, Liehen tartareus.*

BYTTGRÅS, n. 5. (prov.) Se *Elggård*.

BYTTSMÖR, n. 5. Smör, som förvaras och säljes i byttor. Kallas så till skillnad ifrån *Tunnsmör*.

BYVÅDER, n. 5. (sjöt.) Starkt blåsväder under vaxlande vind med regn, hagel, snö och åska, luften ojemnt batäckt med mörka åkyr på grå botten.

BYVÅG, m. 2. Våg, som endast röter till en eller flera byar eller enstaka gårdar, och ensamt af dem underhålls.

BYXHÅK, m. 2. Benämning på hätkar af lärt, kambrick eller annat tyg, som små slickor, stundom äfven fullväxta fruntimmer, bära nedtill på benen, och som fastbindas upptill nedanför knäet.

BYXOR, f. 1. pl. 1) Klädesplagg för karlar, betecknande kroppen ifrån midjan ned till fötterna (Långbyxor), eller till nedanför knäet (Kortbyxor, Knäbyxor), samt vid grenen delande sig i två särskilda stycken, ett för hvardera benet, och af hvilka hvardera kallas *Byx* eller *Byxa* (äfv. *Byxben*). Man säger äfv. *Ett par byxor,* för att utmärka hela plagget. *Tränga, vida, långa, korta b. Gossen har nyss fått b.* (Fig. talesätt) *Bära b-na,* säges om hustrur, som hafva hysbondväldet i huset. — Bildar en mängd sammansättningar, såsom t. ex.: *Långbyxor, Kort- eller Knäbyxor, Ridbyxor, Helgdags-, Hvardags-, Klädes-, Linnebyxor, &c.* — *Syn. Benkläder, Pantalonger, Permissiooner, Brackor.* — 2) Klädesplagg för fruntimmer, vanligtvis af lärt, liknade kortbyxor, men öppna i grenen, och begagnade såsom knäsonger. Kallas egentl. *Fruntimmersbyxor,* — *Ss. Byxknapp, m. fl. [Böxor.]*

BYXBAND, n. 3. 1) Band, hvarmed byxor uppvid bakpå ryggen tillknäytas, så att de sitta åt om livet. — 2) Fordom brukligt band, hvarmed byxorna snördes framtill.

BYXBEN, n. 5. (mindre brukl.) Ena stycket af ett par byxor, ifrån grenen ned till foten eller knäet. Kallas oftare *Byx* eller *Byxa*.

BYXFICKA, f. 4. Ficka på byxor, antingen på sidorna, eller framtill för ur (ficka). — *Syn. Byxfick.*

BYXHÅNGSLE, n. 4. Benämning på tvenne remmar eller breda band, som bäras ett öfver hvardera axeln, vid nedre ändarna fästade på knapppar öfverst vid byxlinningen, fram- och baktil, för att hålla byxorna uppe. Förkortadt säges i dagligt tal vanligtvis endast *Hängsle*.

BYXKLAPP, m. 2. Se *Byxlucka*.

BYXLINNING, m. 2. Linning af byxor på byxor, *BYXLUCKA*, f. 4. Stycke af byxor framtill, som upptill och på sidorna är skildt ifrån lifve

på byxorna och medelst knappar upptill fästes dervid. *Öppna knäppa till b-n.*

BYXLÖS, a. 2. (fam. o. skämtv.) Som är utan byxor. Förekommer någon gång i samma mening som Sanskulott (se d. o.).

BYXSPRITT, n. 5. Öppning framtill på byxor, inunder byxlucken på vanliga byxor, eller äfven utvändigt, såsom t. ex. på så kallade mammlucker; gör uppträff nedåt och hopfästas medelst knappar.

BYXSPÄNNE, n. 4. Spänne, som nyttjas bak-till på byxor, för att späna till dem om lifvet.

BYXSÄCK, m. 2. Byxsäcka. (Fig. talesätt) *Knyta näfven i b-en*, brinna af vrede och hämdgirighet, men ej töras visa det.

BYXSÄCKSTJUF, m. 2. pl. — *tjufovar*. Se *Ficktjuf*.

BYXSÄCKSUR, u. 5. Se *Fickur*.

BYXTYG, n. 3. Tyg, passande till byxor, eller häppt och ämnadt dertill.

BYXÄNGEST, f. 5. sng. (skämtv., lågt) *Vara i b.*, vara ytterst rädd, betagen af fruktan.

BÄD, n. 5. Se *Bud*, 5. o. 4.

BÄDA, a. num. plur. Se *Begge*.

BÄDA, v. a. 1. 4) Underätta (genitil. genom bud), gifva tillkänna. Brukas äfv. i utsträckt mening om ting. *B. någon om sin ankomst*. *B. för sig*, skicka bud, att man ämnar komma till någon, till en ort. *Jag har en glad nyhet till b. dig*. *Klockan b-r oss, att mattimman är inne*. — *Syn*. Se *Påskanagiva*. — 2) Kalla genom bud. *B. någon till sig*. *B. till en sammankomst*. *B. hóp, én, upp, ut, m. fl.*, se *Hópåda*, 5c. — *Syn*. Se *Kalla*. — 3) (fig.) Beteckna, vara tecken, förhåll till något, som skall hända; innehålla förbehåd om. *Molnet b-r regn*. *Detta b-r olycka*. *Hans uppsyn b-r intel godt*. — *Syn*. Se *Förkunn*.

BÄDANDE, n. 4. Handlingen, då man bädar (mest i bem. 2). — *Syn*. *Bädning*, *Kallande*, *Kallelse*.

BÄDARE, m. 5. En, som bädar (bem. 2).

BÄDBÄRARE, m. fl., se *Budbärare*, m. fl.

BÄDE, konj. Brukas i förbindelse med konjunktionen och (som efterföljer och aldrig kan utelämnas), för att beteckna, att samma predikat kan tilläggas hvardera af två personer, föremål, förhållanden, handlingar, o. s. v. *B. han och jag äro gamla*. *B. stora och små glädja sig*. *Utan både hufvud och fötter*. *Jag beundrar lika mycket b. hans styrka och vighet*. *Är än b. ni och jag vela*. *Detta kan jag b. göra och icke göra*. *Han kon för, än b. ni och jag väntat*. — *Syn*. Så väl . . . som . . . ; Ej mindre . . . än . . . ; Lika mycket . . . som . . . ; Lika . . . som . . . ; Icke allens . . . , utan ock . . . ; Dels . . . , dels . . .

BÄDNING, f. 2. Se *Bädande*.

BÄDSKAP, se *Budskap*.

BÄGE, m. 2. pl. *bägar*. (af *Bäja*) 1) Ett af något spänstigt ämne, såsom hårdt trä, fiskben, horn, stål förfärdigadt, halfmånförmigt, eller äfven i midten nästan rakt men på begge sidorna nedhöjdt vapen, vid hvars begge ändar tvärs öfver en stark sena är fästad, som man hårdt drager åt sig, då man vill afskjuta en med en ändan deremot stödd och med den andra på sjelfva bägen hvilande pil. Kallas äfv. stundom, till skilnad ifrån andra slags bägar, *Pilbäge*. *Lägga en pil på b-en*. *Skjuta med b. Spänna b-en*. (Fig. talesätt) *Spänna b-en högt*, hafva stora anspråk, fordra för mycket, driva något till det yttersta. *Spänna b-n så*, att han brister, gå så långt i

öfverdrifna anspråk, i förtryck, våldsamerhet, orättvisa o. s. v., att de, som derför äro föremål, slutligen mista förlamodet och bryta ut i öppen fiendskap, uppror, o. s. v.; äfv. driva en sak så vida, att man derigenom bereder sin egen skada, ofärd. (Fig.) *Hafva flera strängar till sin b.*, hafva flera nivåer att lyckas. — 2) Del af en cirkel, mindre än halfcirkeln. Egentl. Cirkelbåge, som likväl ofta förkortas till *B.* En *b. af en cirkels periferi*. *Gå i b.*, hafva bägförm. — 3) Krökningen af ett hvalf. Egentl. Hvalfbåge, hvilket dock ofta förkortas till *B.* — I samma mening brukas äfven sammansättningarna *Tempelbåge*, *Himelbåge*. *B-n på ett hvalf*, en hvalfd bro eller dörr, ett hvalfdt fönster, o. s. v. — 4) Säges om åtskilliga saker, som till formen likna en båge (bem. 2). *Ogonbrynets b. till en sikt*, den cirkelförmiga träinfattningen dertill. *B. öfver en vagg*, bägförmigt hvalfd skärm, som fästas vid öfre gaveln, uppöfver hufvudgårdn på en vagg. (Kir. o. med.) *B.*, bägförmig apparat under sänglucket, för att det ej må trygga på den sjuka. (I musik) *B. öfver noter*, bägförmigt streck, som utvisar, att tonerna höra bindas. *B. öfver en stoltion*, kadence-tecken. — Ht kon äfven sammansättningen *Regnbåge föras*. — 3) Benämning på vissa saker, som, ehuru ej i ordentlig bägförm, onsluta, infatta något annat. *B-n till ett fönster*, kallas så, emedan fordom fönster i allmänhet voro bägförmiga upptill. *B-n på en säg*, på ett par *glasögon*. *B. att sy bräder* på, redskap, hvarpå tyget spännas, på hvilket man vill sy, brodera. — Bildar flera sammansättningar, såsom: *Fönsterbåge*, *Glasögonbåge*, *Syåge*, *Broderbåge* m. fl., hvilka allt efter omständigheterna nyttjas förkortade eller oförkortade.

BÄGENSKOTT, se *Bågskott*, 2.

BÄGFIL, m. 2. Tunn fil, spänd i en stålbjgel och begagnad att göra fina och djupa inskärningar.

BÄGFORM, m. 2. Formen af en båge (bem. 2). *Gå i b.*, vara bägförmigt krökt, hvalfd. — *Syn*. *Bågrundning*.

BÄGFÖRMIG, a. 2. Som har formen af en båge, går i bägförm. *B. ram, karm, infattning*. — *Syn*. *Bågig*, *Bågrund*. — *Bågförmighet*, f. 5.

BÄGFÖRMIGT, adv. I bägförm, såsom en båge (bem. 2). *B. hvalfd gång, öppning*. — *Syn*. *Bågigt*, *Bågrundt*, *Bågväs*.

BÄGFÖNSTER, n. 5. Upptill bägförmigt fönster.

BÄGIG, a. 2. (mindre brukl.) Se *Bågförmig*. — *Bågighet*, f. 5. — *Bågigt*, adv.

BÄGLINJE, f. 5. Linie, som formerar en cirkelbåge.

BÄGMAKARE, m. 5. En, som fordom tillverkade pilbågar, armborst, m. m.

BÄGNA, v. n. 1. Se *Bugna*. — *Bågnande*, n. 4.

BÄGNERVIG, *bågnärvig*, a. 2. (bot.) Så kallas ett blod, då nerverna divergera vid dess bas och åter konvergera mot dess spets.

BÄGRUND, a. 2. Se *Bågförmig*.

BÄGRUNDNING, f. 2; 1) Egenskapen att vara bågrund, bägförmig. — *Syn*. *Bågförmighet*. — 2) Se *Bågförm*.

BÄGSKJUTNING, f. 2. Skjutning med pilbåge.

BÄGSKOTT, n. 5. 1) Skott, som göres med pilbåge. — 2) (artil.) Benämning på ett kanon-skott, då kärnlinien höjes öfver vågplanet.

BÄGSKYTT, m. 2. 1) En, som skjuter med pil och båge. — 2) (krigsv., ford.) Krigare, hvars förnämste vapen var pilbåge eller armborst.

BÄGSTRÄNG, m. 2. Sträng, sena till en pilbåge eller armborst.

BÄGSTÄLLNING, f. 2. (byggn.k.) Bågförmig träställning, hvaröfver hvalf muras. *Uppresa, borttaga b-en till ett hvalf*.

BÄGSÄG, f. 2. Sägg, hvars klinga spännas med ett låg.

BÄGSÖM, m. 2. sng. Sömnad, som verkställles i sybåge, broderbåge. — *Syn*. *Brodersöm*, *Broderi*.

BÄGVIS, adv. (mindre brukl.) I bägförm. — *Syn*. Se *Bågförmigt*.

BÄGÖPPNING, f. 2. Bågförmig öppning. *Jfr*. *Arkad*, 1.

BÄK, m. 2. En vanligen kon- eller pyramidförmig byggnad eller ställning, till känneteckn för sjöfarande. — Bildar sammansättningen *Fyrbåk*. — *Syn*. (poet.) *Pharus*.

BÄKINRÄTTNING, f. 2. Samteliga båk, som en ståt underhåller till rättelse för sjöfarande, i sammanhang med allt hvad dertill hör.

BÄK- OCH LOTSÄFGIFT, f. 5. Afgift, som erlägges af sjöfarande, till underhåll af lotsverk och fyrbåkar.

BÄK- OCH LOTSMEDEL, n. 5. pl. Penningmedel, som lädes genom båk- och lotsafgiften (se d. o.).

BÄL, n. 5. 1. Upptäpplad böge af ved och andra brännbara ämnen, hvarpå i äldre tider lik, och i sednare tider (såsom t. ex. i Spanien och flera andra länder) kåttare, gudsförsmädare och hexor brändes. *Nu för tiden skördar b-et, i Europa, inga andra offer, än på sin höjd kätterska och hädiska böcker; men i Ostindens händer ännu någon gång, att kustrur vid mennens döda låta bränna sig på b. Bränna å båle, gammal lagterm, som gällde hexor, gudsförsmädare, m. fl.*

BÄL, m. 2. II. (af det engelska *Bowl*) Stor, vid skål af fint porslin, hvari punsch, bischoff o. d. tillagas. *En b. punsch*, en sådan skål, full med punsch. — *Jfr*. *Punschbål*.

BÄL, m. 2. sng. III. 1) a) Den egentliga kroppen på en människas (d. v. s. utan lemman), bestående till det yttre af halsen, skuldrorna, bröstet, haken, sidorna, ryggen och sätet, med trenne större rum eller hålör invändigt, nämligen: bröst-hålan, bukhålan och bäckenhålan. — b) (nat. hist.) Den egentliga kroppen på djur, hos insekter bestående af rygg och bröst. — c) (bot.) Den del af en växt, som utgöres af stammen, bladen och knopparna. — 2) (fig.) Sådan del på ett föremål, som i visst afseende liknar hällen på människans eller djur. *B-en på en skjorta*, hela skjortan, med undantag af ärmarna och kragen. *B-en på ett musikinstrument*, hufvuddellen dertill, d. v. s. utan halsen o. s. v.

BÄL, a. 2. (fam.) Utomordentlig, ofäntlig, oerhörd, allt öfverträfande. *Hvilken b. hjesse i politik!* *Det var för b-t*, oerhördt. *En b. karl*, groft stark; säges äfv. om den, som är synnerligt utmärkt i lärdom, vetenskap, konst eller färdighet. *En b. karl att äta, dricka*, o. s. v., en storätare, stordrickare, o. s. v. — *Syn*. Se *Utomordentlig*, *Ofäntlig*.

Ann. *Bäl* är ursprungligen samma ord som *Böld*, ehuru det under tidens lopp både till skrifsätt, uttal och bemärkelse skiljt sig dervid. Både anses härleda sig ifrån den fordom dyrkade solgudens (Apollon, Baals) skandinaviska benämning, *Balder*.

BÄLBY, se *Bolby*.

BÄLD, se *Rold*.

BÄLGEFING, m. 2. Största arten af getingslägget, med svart hufvud, kroppen gul med svarta och bruna ringar och fläckar. *Vespa Crabro*.

BÄLL, se *Boll*.

BÄLSKÄFT, n. 5. (bot.) Af lafshålets substans bildadt skalf, hvarpå lafshusen grundt sitta.

BÄLSTÄRE, a. 2. (fam.) Bält, groft stark.

BÄLT, adv. Utomordentligt, oerhördt, öfvermåttan. *B. stor, stark, hög*.

BÄLVERK, n. 5. 1) a) (sam. krigsk.) Förskönning både till försvar och anfäll på fästern, befästade städer och orter. *Kullante b.*, se *Barrfrid*. — b) (nyare krigsk.) *Se Bastion*. — 2) (mindre brukl.) Dam med höfsvägarna. — 3) (fig.) Värn, skydd. *Tryckfriheten är frihetens starkaste b.* — *Syn*. Se *Försvar*. [Balk-]

BÄLMÄNNE, n. 4. (bot.) Se *Stamknopp*.

BÄNG, n. 5. (fam.) Vänande. Förekommer numera endast i uttrycket *Buller och b.*, se *Buller*.

Ann. Ordet kommer af det gamla verbet *Bunga*, slå på trumma, pukor.

BÄNGAS, v. d. 1. (fam., numera föga brukl.) 1) Vara oregelrig, väsnas. — 2) Vara stursk, upprorisk, uppstudsig.

BÄNGÅ, se *Bingla*.

BÄNGMÅL, n. 5. (pop.) Dum, osmaklig, fadd qvickhet; platt infall.

Ann. Ordet, en barbarism, är en förvrängning af franska uttrycket *Bon mot*.

BÄNGSTYRIG, a. 2. Svår att styra, oregelrig, stursk, uppstudsig, upprorisk. *En b. häst*. *Ett b-t folk*. — *Syn*. Se *Oregelrig*, *Stursk*. — *Bängstyrligt*, adv.

BÄNGSTYRIGHET, f. 5. Egenskapen att vara bängstyrlig. — *Syn*. Se *Oregelighet*, *Sturskhet*.

BÄR, f. 2. 4) (i allm.) Bärredskap för två personer, bestående af två genom flera tvärträn förbundna stänger, med fyra fötter under. *B. att bära saker, sten, gäddel*. — Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom: *Stenbär*, *Vedbär*, *Sjukbär*, m. fl. — 2) Se *Likbär*. *Läggs, ligger på b.*

BÄRD, m. 5. (af fr. *Bard*) Kant, list på klädespersedlar. *B-er af guld, silfver, silke, utl.* Sammansättningsvis *Guld-, Silfver-, Silkes-, Yllebörder*. *B. på en hatt*, se *Brätte*. — *Syn*. Se *Kant*. [Bord.]

BÄRHÅKE, m. 2. pl. — *hakar*. Hake eller krok på bårhången till häkta i bårskalmarna.

BÄRHUS, n. 5. Särskilt litet hus vid en kyrka, der lik bisätas.

BÄRRÄNGSLE, n. 4. Benämning på trenne breda och starka axeljordar, som bärrare nyttja, för att lättare hålla upp en bär, då de bära den, till hvilket ändamål bårhångslena slås i kors om bröstet på bärraren och fästas en i hvardera bårskåmen.

BÄRKLÄDE, n. 4. Se *Bärtäcke*.

BÄRRE, f. 2. pl. — *remmar*. Se *Bårhångsle*.

BÄRSTOL, se *Bärstol*.

BÄRTÄCKE, n. 4. Svart täcke, som lägges öfver en likbär eller en likkista.

BÄRR, **BÄRRA**, m. fl., se *Borr*, *Borra*, m. fl.

BÄS, n. 5. Baktill och upptill öppen afbalkning i ett fähus, der ett boskapsdjur är bundet. För hästar säges *Spitta*. (Fig. pop.) *Gå, komma i b. med*, förlikas med.

BÄSBALK, m. 2. Balk af hopslagna plankor eller bräder, som utgör sidovägg för bås i ett fähus.

BÅSA, se *Bossa*.

BÄSS, se *Boss*.

BÅT, m. 2. Mindre, kölad, merendels odäckad farkost, som drivs med åror, ofta äfven med segel. Åro af flera olika slag, såsom Barkass, Gigg, Julle, Stup. Se f. d. älv. sammansättningarna: Segel-, Rodd-, Skepps-, Ång-, Fiskar-, Storbåt, m. fl. *Föra på, i b.* *Föra en b.* vara skeppare, föraro derpå (siges om större, vanligtvis däckade, isynnerhet storbåtar). (Fig. fam.) *Gifva på b-en*, uppgifva, öfvergifva, afstå från, ej bry sig om, t. ex.: *Gifva kryststjerten, ett arbete, ett företag på b-en; jag ger honom på b-en med hans eviga krångel*, jag vill ej halva något med honom att skaffa; *gifva världen på b-en*, öfvergifva, draga sig ifrån världen, affärs- eller umgängslivet. (Ordspr.) *När man tagit lön i b-en, måste man föra honom i land*, när man en gång inlåtit sig i ett svårt företag, försatt sig i en svår ställning, måste man tilligt genomföra det, utårda dermed.

BÅTA, v. n. 1. Vara nyttig, gagna, tjena. *Hvartill har allt detta b-t honom? Det b-r er till intet att bedja mig. Hvad b-r att sörja?* — *Syn.* Se *Gagna*.

BÅTANDE, a. p. 1. Fördelaktig, lösnande, indråglig. *Ett b. yrke, en b. näring.* — *Syn.* Se *Fördelaktig*.

BÅTBRYGGA, f. 1. 1) Brygga, hvarvid man lägger till med båtar. — 2) Se *Pontombrygga*.

BÅTBYGARE, m. 8. En, som förstår att bygga båtar och utöfvar denna konst som yrke.

BÅTFART, c. 5. 1) Se *Båtfärd*. — 2) Sjöfart med båtar, däckade eller odäckade, mellan kuster och hamnar, eller till och ifrån någon viss hamn, genom en kanal, o. s. v. *B-en emellan Sverige och Danmark, genom Södertelge kanal.*

BÅTFORMIG, a. 2. Som har formen af en båt. Brukas både i allmänhet och vetenskapligt, synnerligast i botanik och anatomi.

BÅTFÄRD, c. 5. Färd, resa, som sker i båt.

BÅTFÖRARE, m. 3. Person, som för en båt, är skeppare derpå. Säges isynnerhet i fråga om däckade båtar, helst storbåtar. Älv. Båtskeppare.

BÅTHAMN, m. 2. Mindre hamn, för båtar och smärre farkoster.

BÅTHUS, u. 8. Skjul, hvari båtar uppläggas och förvaras under vintern.

BÅTKÄRL, m. 2. 1) Kärl, som hjälper till att fortskaffa en båt, helst med rodd. — 2) En, som för en båt. Brukas i denna mening endast om små, odäckade båtar. Jfr *Båtförare*.

BÅTLAST, c. 5. Samteliga ilastade saker och varor, som föras på en båt ifrån en ort till en annan, för att der urlastas.

BÅTLED, f. 5. Väg för båtar, i ett fartygen. Brukas mest i fråga om insjöar, o. s. v.

BÅTLEDS, adv. Med, på, i, medelst båt eller båtar. *Föra b.*

BÅTLEGA, f. 1. Betalning för: a) Färd, öfverfart i båt; b) sakers och varors öfverförande i båt till ett ställe.

BÅTLIK, a. 2. Se *Bålsformig*.

BÅTNAD, f. 3. sing. Nyta, fördel, gagn. *Vi skole hoppas, att det blir till b. för oss alla.* — *Syn.* Se *Nyta*.

BÅTPLANKA, f. 1. 1) Planka i en båt. — 2) Planka, ämnad till en båt, som skall byggas.

BÅTSFOLK, n. 5. 1) Besättningen på en större, odäckad båt, t. ex. en storbåt. — 2) Samteliga karlar, som fortskaffa en mindre båt genom rodd.

BÅTSHAKE, m. 2. pl. — *hakar*. Stång, försedd i ena ändan med ett järn, som har en rundböjd och en rät arm, af hvilka den förre begagnas att fasthålla och den sednare att sätta af eller skjuta ifrån en båt. *Fatta i, hålla fast, hålla af, sätta af med b.*

BÅTSKRÄAR, m. 2. pl. (sjöt.) Tjocka, med hakar i begge ändarna försedda låg, hvarmed under resa en gigg slår fastbakad öfver storluckan på ett fartyg.

BÅTSMAN, m. 8. pl. — *män*. 1) Den af besättningen, som isynnerhet har att befatta sig med tacklaget. — 2) Matros på kronans fartyg. — *Ss. B-skyra, -skläder*, m. fl.

BÅTSMÄNNEHÄLL, n. 3. Hemman, anslaget till båtsmanshäll.

BÅTSMÄNSHÄLL, n. 5. 1) Den skyldighet, hvilken åligger vissa hemman på landet och städerna i riket att underhålla båtsmän (hem. 2) för flottans behof. — 2) Hemman, ett eller flera, som underhålla en båtsman (hem. 2).

BÅTSMÄNSMÖSSA, f. 1. (bot.) Se *Blåklint*.

BÅTSMÄNSNINGÅR, m. 2. pl. Afgift i penningar för båtsmanshället i städerna, utgörande 50 daler silfvermynt för hvar karl.

BÅTSMÄNSPIPA, f. 1. Pipa af ben eller silfver, hvarmed på fartyg gifves tecken till segels hissande, inlagande, o. s. v.

BÅTSMÄNSROTFE, m. 2. pl. — *rotlar*. Sammansättning af hemman eller hemmansdelar, som hålla en båtsman.

BÅTSMÅN, m. 3. pl. (bot.) Se *Åkervädd*.

BÅTSFAD, m. 3. sing. Ställe, der båtar lägga till eller hafva sin plats.

BÅTSPUMP, m. 2. Båt, med en afstängning akterut, der i botten är borrade en mängd hål, med ungefär ett quarters eller mindre afstånd ifrån hvarandra och af en tumsvidd, och i hvilken afstängning fiskare förvara fisken, då den blifvit fångad, eller på resor.

BÅTVIRKE, n. 4. 1) Virke till båtbyggnad. — 2) Virke eller sönderslagna båtar.

BÅ! int. Härmning af färets låte.

BÅCK, m. 2. Litet strömdrag, mindre än å, men större än rännil. *En sorlande b.* (Ordspr.) *Många b-ar små göra en stor å*, många små vinster, förtjenster, bidrag o. s. v. göra sammantlagda en stor summa, någonting betydligt; älv. man bör aldrig förakta en liten fördel. *Stämna b-en, innan han kommer i ån*, förekomma ett uppväxande, hotande ondt, innan det hunnit blifva farligt. — Bildar sammansättningen Regenbäck. — *Syn.* Se *Ström*.

BÅCKBUNGA, f. 1. Blodrenande ört, med glatta, saftfulla blad och blommarne sittande i klase på sidan; håller sig vid stora källor gröf hela vintern. Älv. Bäckgröna. *Veronica Beccabunga*.

BÅCKKRASSA, f. 1. Ört med hvita blommor, af sliktet Bräma. Älv. Källbräma. *Cardamine amara*.

BÅCKEN, n. 5. 1) Rundt, djupt kärl af metall. *En barberares b. B. vid kyrkodörrar.* *Gifva i b-el.* — Bildar sammansättningarna: Barberarbåcken, Kyrkbåcken, Dophåcken. — *Syn.* Fot. — 2) Rundt, djupt kärl af tenn, koppar, ler, porslin o. s. v., som brukas i matstolar. Älv. Nattbåcken. — 3) Större, vanligtvis rundt förvaringsrum för vatten. Förekommer i sammansättningen: Brunnsbåcken. — *Syn.* Reservoir. — 4) (anat.) Understa delen af hälen på en menniska, genom bukhinnan skild ifrån bukkaviteten;

har sitt namn af likheten med ett barberarbåcken.

BÄCKENHÅLA, f. 1. (anat.) Hållighet i nedra delen af hälen på en människokropp, skild ifrån bukhålan genom bukhinnan och innehållande de besta af urin- och förtämningsystemens delar.

BÄCKENKOTA, f. 1. (anat.) Benämning på hvardera af de 6 kotor, hvilka äro sammansväta till ett enda, bäckenet tillhörigt ben, kalladt Hålligenot.

BÄCKENMÄTARE, m. 3. Se *Pelmeter*.

BÄCKENPENNINGAR, m. 2. pl. Penningar, som vid utgången ur en kyrka läggas i kyrkbäckenet.

BÄCKGRÖNA, f. 1. Se *Bäckbungra*.

BÄCKLILJA, f. 1. (bot.) Se *Gul Scärdråblila*.

BÄDD, m. 2. 1) Utbredad sängkläder eller andra dertil tjenliga föremål, hvarpå man kan ligga, för att soflva eller hvila. *En b. af sängkläder, af haln, hö, löf, o. s. v.* (Fig.) *Hvilo på piågens b.*, vara sängliggende sjuk. *Hvilo på en b. af rosor*, framfrelva lyckliga dagar. — Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom: Hviloådd, Vakådd, Sjuk-, Döds-, Åktenkaps-, Gräs-, Blomsterådd, m. fl. — *Syn.* Säng, Lager. — *Anm.* Med *Bädd* menas isynnerhet kläderna i en säng; med *Säng* både själva sängstället och deri förvarade kläder. — 2) (fig.) Hvarje ställe, der man kan lägga sig. *Jorden är min b. och himlen är mitt tak. Gatan har ej sällan varit hans b.* — 3) Den fördjupning i jorden, hvari en flod strömmar, hvari hafvet eller en sjö äro inneslutna. *Flodens, hafsets b.* — Bildar sammansättningarna: Flodbädd, Strömbädd. — 4) Underlag, hvarpå något hvilat. Bildar sammansättningen Stapelbädd, m. fl. — *Syn.* Se *Underlag*. — 5) (geol.) Lager, hvarf. *En b. af jord, sand, grus, lera.* — *Syn.* Se *Hearf*.

BÄDDA, v. a. 1. Utbreda och iordninglägga sängkläder att ligga på, då man vill soflva, eller för en sjuk. *B. en säng, b. sängen*. Brukas oftast absolut, t. ex.: *B. åt någon, åt sig sjelf; har pigan b-t? är det b-t ännu? låt nu b., det är sängslags.* (Fig.) *B. väd, illa åt sig*, ställa väl, illa till åt sig. *B. sin graf*, bereda sitt hvilställe efter döden. (Ordspr.) *Som man b-r, så softer man*, som man ställer till för sig, så har man det. — *B. i'n, ned, om, se inbädda*, &c. *B. omkri'ng, se Krängbädda. B. under*, lägga madrasser, kuddar, dynor under; älv. göra underlag för något. (Fig.) *Solen b-r under sig*, tjocka moln lägga sig under solen. — *B. öpp, se Öppbädda. B. tillsamman*, bädda för personer, som skola ligga tillsammans, låta ligga tillsammans i en säng, på en bädd.

BÄDDANDE, n. 4. Handlingen, då man bäddar.

BÄDDNING, f. 2. 1) Se *Bäddande*. — 2) Underlag, bädd; (artil.) underlag för kanoner, mörsare och haubitser. — *Syn.* Se *Underlag*.

BÄFVA, v. n. 1. 1) Darra häftigt. *B. af fruktan.* — *Syn.* Se *Darra*. — 2) (fig.) Vara betagen af fruktan, oro. *Jag b-r vid den tanken, att . . . , då jag betänker, att . . .* — *Syn.* Se *Frukta*. — 3) (om jorden) Skakas häftigt. *Jorden b-r och hällebergen renna.* — *Syn.* Skakas.

BÄFVAN, f. sing. indef. 1) Stark darrning. — *Syn.* Se *Darrning*. — 2) (fig.) Bältig förskräckelse, fruktan. *Med b. och ångest afhördde han sin dom.* — *Syn.* Se *Frukta*.

BÄFVANDE, n. 4. Häftig darrning, skakning.

BÄFNING, f. 2. Se *Bäfvande*. Brukas föga, utom i sammansättningen Jordbäfning.

BÄFVER, m. 2. pl. *bäfvrar*. Djur af Gnagarne, 2 1/2 fot lång, med lång, platt, spadformig, fjällig svans, hvarmed han bygger dammar och bon vid flodstränderna; lemnar ett förträffligt pelsverk, och den så kallade bäfvergällen. *Castor Fiber.* — *Ss. B-bo, -hår, -jagt, -jägare, -nål, -skinn, -svans.*

BÄFVERGÄLL, m. 3. sing. En skarpt lukande hörtelprodukt af bäfvern, mycket begagnad i läkekonst.

BÄFVERGÄLLSOLJA, f. 1. (farto.) Olja, som genom digestion fås af bäfvergäll.

BÄFVERHUND, m. 2. Hund, drosserad till bäfverjagt.

BÄGARAPPARAT, ----rat, m. 3. Galvanisk apparat, bestående af ett antal bägarformiga glas, fyllda med en utspädd syra.

BÄGARE, m. 8. 1) Rundt drickskärl, utan grepe eller handtag, och merendels utan fot, vanligtvis med till mindre bredt än en kopp, men högre. *En b. vin, full med vin. Dricka ur b.* — *Syn.* Pokal. — 2) Bägarformigt redskap, hvari vid tärningspel tärningar omskakas, och hvarur de sedan vid kastet slås ut. — 3) Bägarformigt redskap, vanligtvis af förtent jernbleck, som nedtill innehåller en hemlig afdelning, och begagnas till taskspelarkonster. — 4) Ett slags bägarformigt fyrverkeripjes. Jfr *Lufvbägare*.

BÄGARFODER, n. 5. (bot.) Skål, som omgifver nedra delen af husemötter.

BÄGARFORMIG, a. 2. Som till formen liknar en bägare.

BÄGARJERN, n. 5. Se *Sparrhorn*.

BÄGARLIK, a. 2. (bot.) Så kallas en blomkrona, när pipan är utdragen, men småningom vidgar sig uppåt, och är öfverst emot brämet något sammandragen. Äfven kallas så fruktkapsler och blåskaft på lufthus, när de likna en bägare.

BÄGARSVAMP, m. 2. (bot.) Ett svampslägte. *Craterium leucocephalum*.

BÄGGE, BÄGGEDERA, se *Begge, Beggedera*.

BÄLGA, BÄLGA, m. fl. Se *Belg, Belgia*, m. fl.

BÄLTA, f. 1. Djur af Gnagarne, hvars 17 tum långa kropp är betäckt med 5 eller 4 benhårda skäl, som kunna skjutas öfver hvarandra, när djuret vätar ut sig, men dölja det, när det, likt igelkotten, kröker ihop sig. Finnes i Sydamerika och bor i hålor under jorden. Kallas älv. Armadill. *Dasyprocta trineatus*.

BÄLTARTRÄD, m. 2. sing. (manaf.) Fin jerntråd, som bindes till 6 skålpund i hvar ring.

BÄLTE, n. 4. 1) Bred bindel af läder, som man bär om livet, för att dermed sammanhålla kläder, och som vanligtvis hopfästes med spännen. *Spänna ett b. om livet.* (Fig.) *Spänna b. med någon*, inlåta sig i tillan med. *Ett hugg i b-t*, svår motgång, olycka, svår stöt, fiendtligt angrepp emot ens lycka, framgång och planer. — *Syn.* Gördel. — 2) (geogr.) Se *Zon*. — 3) (nat. hist.) Ett af de benhårda skäl, som omgifva bältornas kroppar. Jfr *Bälla*. — 4) (bot.) a) Ring på hatten af svampar. — b) Ringformig teckning, liknande ett bälte, på en växtdel. — 5) (astr.) *Orions b.*, tre stjerner i rak linje, med lika afstånd emellan, hvilka bilda liksom bältet i stjernbilden Orion.

BÄLTESTAD, m. 3. sing. (gam.) Målja.

BÄLTROS, f. 1. sing. (med.) Ett särskilt slag af sjukdomen Roser.

BÄLTSGITE, n. 4. (jäg.) Gigte, som medelst en ring är lagd omkring pipan på en bössa.

BÄNDA, v. n. o. a. 2. 1) Förmedelst något föremål, hvilket användes som häfstång, söka flytta

något ur dess läge. *Med en järnstång b. på en sten. Med en knif b. på locket till en cigarrlåda. B. på en dörr. B. af, frå'n, upp, se Afbända, &c.* — Syn. Bryta, Spränga. — 2) Med ansträngning trycka, böja på någonting hårdt och spänstigt (vanligtvis långt och smalt föremål af metall). *B. på en järnten, en eldgaffel, en eld-lång. B. af, ihop, i'n, se Afbända, &c. B. tillbaka, med ansträngning trycka, böja tillbaka.* — Syn. Se Böja.

BÄNDE, n. 4. Hvad som kan tjena till att bända (hem. 1) med.

BÄNDEL, m. 2. pl. *bändlar*. (sjöf.) Hvarje smäcker ända, som kan tjena till att medelst rundslag fästa effekter vid hvarandra. Är af flera slag, Krysshändsel, Svabelhändsel, m. fl., hvilka ses på sina ställen.

BÄNGEL, m. 2. pl. *bänglar*. (t. Bengel, som egentl. betyder Käpp) 1) Se Pressbängel. — 2) Se Lympel.

BÄNK, m. 2. 1) Säte af trä eller sten för flera personer att sitta på, med eller utan ryggstöd, vägfäst eller flyttbart. *Sätta ut b-ar i en park. B-urte i en kyrka, en skola.* Bildar flera sammansättningar, såsom: Sten-, Trä-, Kyrk-, Kor-, Roddarbänk, Fällbänk, m. fl. — Syn. Säte. — 2) Bänkbänkt redskap, hvarvid vissa handverkar arbeta. Förkommer mest i sammansättningar, såsom Hyllbänk, m. fl. — 3) (pol.) Benämning på vissa afdelningar i älskliga länders representativa församlingar. Så t. ex. Biskopsbänken. — *Se. B-rad.*

BÄNKHÄMMARE, m. 3. Ett slags hämmare med fyrkantig, nästan plan bän och rak, afrundad pen, som klensneder och andra järnarbetare nyttja.

BÄNKBÄRAT, m. 3. En, som sitter på samma bänk med en annan. *Vi voro b-er i skolan.*

BÄNKKÖP, n. 5. (fam.) Låtsadt köp.

BÄNKMAN, m. 3. pl. — *män*. En af de femtio ledamöter utaf ridderskapet och adeln, som i början af en riksdag väljas, för att vara ständets elektor. — *Se. B-sval.*

BÄNKNYCKEL, m. 2. pl. — *nycklar*. Nyckel till en kyrkbänk.

BÄNKRUM, n. 3. Plats i en kyrkbänk.

BÄNKVÄLLENG, m. 2. (pop.) Slask, osnygg röra. Sägdes om tunn och dålig supamat.

BÄNKÄGARE, m. 3. Den, som har rätt att förfoga om platserna i en kyrkbänk.

BÄNNE, n. 4. (jäg.) Ett i Norrland brukligt sätt att fånga orrfågel.

BÄNSEL, se Bändsel.

BÄR, n. 4. (af Bära, i bem. Frambringa) Hvarje saftigt frögrönne, som omslutes af en mjuk hud, och har fröen omgifna af och inneslutna i den saltiga massan. *Röda, hvita, softiga, mjöliga b. B. i kassar. Plocka b. De likna hvarandra som två b., i högsta grad. Ingår i en mängd sammansättningar, såsom: Ehbär, Vinbär, Krusbär, Lagerbär, m. fl., hvilka ses på sina behöriga ställen.*

BÄRA, v. a. 3. Ind. pres. *Bär*; pl. *Bära*. Impf. *Bar*; pl. *Buro*. Konj. pres. *Bäre*. Impf. *Bure*. Imper. sing. *Bär*; pl. *Bären*. Sup. *Durit*. Part. akt. *Bärande*; part. pass. *Buren*. 1) Med kroppens tillhjälp (på armar, axlar, hufvud, rygg, i handen, i en ficka, o. s. v.) föra något ifrån ett ställe till ett annat. *B. en börd på ryggen. B. i fångel, på armarna. B. ett lik till grafven. Man måste b. honom. Låta b. sig i portschäs. B. ved, vatten. B. ett ljus i handen.*

*B. något med en hand. B. till en något. Bär dessa papper in i kabinettet. B. ett bref på posten. B. på, hos sig, hafva i fickan. Absolut säges: Hästen bär lätt, tungt, har en lätt, tung gång. — B. af, bört, äft, fram, hem, h't, ihop, i'n, ned, omkring, ändan, upp, ät, m. fl., se Afbära, &c. B. igen, tillbaka, se Återbära. — Syn. Se Föra. — 2) Understöja, uppehålla något, så att det icke faller. *Karyatider b. bjelk-laget. Hans bild bär lagerkransen på hufvudet. B. armen i band. B. släpet efter någon. B. ett band om halsen. Benen vilja ej mer b. honom, han förmår knappt stå på benen. B. hufvudet högt, hålla hufvudet högt; (fig.) vara stolt, högmodig. B. något inom sig, göra för andra en hemlighet af något, som man vet, tänker eller har för sigt; grunda på något. *Jag kan ej b. det på mitt samvete, mitt samvete tillåter mig det icke. B. någon på sina händer, på det högsta värds, älska, hylla, värda sig om någon. B. under, understöja, uppehålla. B. upp, se Uppbära. B. uppe, hålla uppe. — 3) Sägdes om alla de perseder, som höra till en persons klädsel, uniform, o. s. v. *Han bär alltid vackra kläder. Konungen bär mantel och krona. B. värja, vara klädd med värja vid sidan. B. hatt, vara klädd med hatt på hufvudet. B. peruk, för beständigt nyttja sådan. B. plymer i hatten, hafva hatten prydd med plymer. B. guld och ädla stenar, juveler, ringar, smycken, vara klädd med sådana prydnader. B. en ring på fingret. B. vapen, vara beväpnad. (Fig.) B. sorg efter någon, vara sorgklädd i anledning af någons död. — 4) (om ting) icke brista under en tyngd. *Isen bär honom icke; han sjönk i djupet och drunknade. Spången, brädet bär oss icke alla. Gungbrädet bär så många, som kunna få rum derpå. Brukas ofta absolut, t. ex.: *Isen bär icke ännu, bär ej mer att äka på. Isen hvarken bär eller bryter. (Fig.) Det må b. eller brista, det må på lyckligt eller olyckligt, hur som helst. — Syn. Se Hålla, v. n. — 5) (om kor) Föda. Brukas i denna bem. nästan alltid absolut, t. ex.: *Kon skall b., har burit. — Syn. Se Föda. — 6) (om jord, träd) Frambringa (säd, frukt). *Jorden i denna provins bär säd i öfverflöd. Ett träd, som bär god frukt. Nyttjas stundom absolut, t. ex.: *Huru många är här jorden, trädet burit? — Syn. Se Frambringa. — 7) (fig.) a) Uthärda, fördraga. *B. sin olycka, sitt öde med lålamod. — Syn. Se Fördraga. — b) Brukas i vissa talesätt, t. ex.: *B. vittnesbörd, vittna, intyga. B. vanskap, hat till någon, hysa vänliga tänkesätt för, älska någon. Det bär icke kostnaderna, inkomsten deraf svarar icke mot utgifterna. Monumentet bär denna inskrift, har d. i. B. en karakter af storhet, hafva &c. *Han bär sina år väl, han är frisk och rask, och har ett fördelaktigt utseende, för att vara vid den åldern. B. märke för något, i sitt utseende hafva något betecknande, som röjer en viss egenskap, höjelse, last, en viss händelse, o. s. v. *Det bär syn för saga, utseendet, yttre omständigheterna bestyrka sanningen af ryktet. B. händer på någon, personligen värdlösa sig på, slå någon. — V. n. o. impers. 1) Föra, leda (neutralt). Sägdes om väg och i vissa talesätt. *Hvart bär denna väg? den bär till staden. (Ordspr.) Alla vägar b. till Rom, det gifves många medel, utvägar att uppnå ett mål. (Impersonelt) *Hvart skall det b. (älv. b. af, b. på)? hvart ämnar ni begifva er? *Det bär till staden, jag, vi ämnar****************

oss till staden. *Hvart skall detta b.? hvad utgång skall detta taga? — B. af, impersonelt: *Det bär af, bortresan, affarten sker, t. ex.: *Nu bär det af med dem, nu fara de. Det bär af med honom, han aflägsnade sig, skyndade bort, försvann. Isen brast och det bar af med mig i vattnet, jag for ned i vattnet. Nu bär det af med luftballongen, den far upp i luften. *Hvart skall det b. af? hvart ämnar ni er? — B. emot, impersonelt: *Vara vidrig, gå emot, t. ex.: *Det bar emot för dem, de funno motstånd, hinder. Allting bär emot för mig, jag har motgång i allting. — B. igenom, impersonelt: *Gå, tränga, sjunka igenom, t. ex.: *Det bar igenom för oss på isen och släden låg i vaken. Det bar tvärt igenom staden, man for tvärt igenom. — B. ihop; a) (neutralt o. impersonelt) *Gå an, passa ihop; b) sådant uppförande bär icke ihop. Detta bär aldrig ihop. — Syn. Se Gå an. — c) (neutralt och impersonelt) *Öfverensstämma, gå ihop, svara mot hvarannat, sammanhänga, sammanpassa. *Han måste så ställa, att debet och credit b. ihop. *Räkningen bär icke ihop, är felaktig. *Det vill icke b. ihop för mig, mina utgifter öfverstiga inkomsterna; jag kan ej reda mig; det lyckas mig icke. *Den der meningen i hans skrift bär icke ihop, är utan sammanhang, felaktig. — Syn. Se Gå ihop. — c) (impersonelt) *Det bar ihop med dem, de kommo i tvist, i strid med hvarandra. *Det bar ihop för dem, de stötto mot hvarandra. *B. ned: a) (neutralt) *Luta nedåt. *Hvart bär denna väg? *Den bär ned till stättmarken. — b) (impersonelt) *Det bär ned, säges, då något brister under en och man far ned. *Spången var så ruttet, att den brast och det bar ned med oss i vattnet. *Isen brast och det bar ned med oss. — B. nedföre, neutralt o. impersonelt: *Hafva ett sluttande läge. Sägdes om mark i allmänhet; om väg brukas vanligare: *B. utföre. *Marken bär der nedföre. *Det bär der nedföre. — B. omkull, impersonelt. Sägdes om någon eller något, som faller öfver ända. *Bäst han sprang, bär det omkull med honom, föll han omkull. *Det bar omkull med magnen, den stjelpte. — B. på, impersonelt. Förkommer endast i uttrycket: *Hvart skall det b. på? hvart ämnar ni er? — Syn. Bära, Bära af. — B. till, impers. *Hända, ske. *Huru bar det till? *Jo, det bar så till, all. . . . *Det bar så olyckligt till, all. . . . — B. uppföre, utföre, neutralt o. impersonelt: Sägdes om väg, då man har backar att fara uppför eller utför. *Vägen dit bär uppföre, utföre. *Det bär uppföre, utföre hela vägen. — B. ät, v. n. (om väg) *Föra, leda. *Denna väg bär ät Berlin. (Talesätt) *Det bär ät skogen, ät Blåkulla, ät fanders, det får en olycklig utgång, det misslyckas. — B. ät, impers. a) *Se B. till. — b) *Vara tjenlig, nyttig, passa, gå an. *Det bär icke ät att uppföra sig på det sättet. *Det bär icke ät för mig att gå dit, det är mig icke lägligt, jag har icke tid, är förhindrad att &c. *Tack för din bjudning; men det bär illa ät för oss att komma ifrån, emedan vi ha så brädt. — Syn. Se Gå an. — B. sig, v. r. 1) *Bestå, hafva bestånd. *Hvafvet bär sig ej, skall instörta. Brukas i denna betydelse öfva, utom i detta och några dylika uttryck. — 2) *Beläcka kostnaderna och derutöver lemna någon vinst, löna sig. *Det köpet bär sig. *Fåröken bär sig icke. *Det företaget kommer att b. sig bra. Brukas äfv. i samma mening impersonelt, t. ex.: *Det bär sig bra; det bär sig ej***

för honom, hans utgifter öfverstiga inkomsterna. — Syn. Löna sig. — 3) (helst med negation) *Gå an, passa. *Det bär sig ej på längden ut be- draga människor. *Det bär sig ej att ljuga så oförskämdt. — Syn. Se Gå an. — B. sig ät, gå till väga, bete sig, skicka sig, uppföra sig, ställa sig. Sägdes både i fysisk och moralisk mening. *Hur bär han sig ät att komma in? *Se, hur han burit sig ät: *Krukan är sönderslagen och mjöken på galon. *B. sig dumt, förvärdt, oskickligt, lösligt ät. *Ej vela, hur man skall b. sig ät. *Hur kan bär sig ät, så gick det till sluts. *Bär dig ät, hur du vill, bara du öfvertygar honom, all. . . . *Hur skall man b. sig ät med den saken? *B. sig ät som en rasande maniska. *B. sig väl, illa ät. *Han bär sig ät som en slingel. (Iron.) *Du har just burit dig väl ät! du har betett dig bra illa. *Jo, ni har burit er vackert ät! ni har burit er ät, ni! så illa ni betett er! — Syn. Se Bete sig.****************

BÄRANDE, n. 4. Handlingen, då man bär; omständigheten, då något bäres. *Se Bära, 1, 2, o. 7, a. 1) Varors och flyttakers b. — 2) Gifva befallning om b. af uniform. *Kläders, vapens b. *En ordens b. — 3) *Ett tilligt b. af de lidanden, Herren oss pålägger. — Syn. (för bem. 1) *Bärning. — Adj. 1, 2) (om träd) a) *Som ger frukt. *I trädgården finnas 100 b. träd. — b) (ägl.) *B. träd, frukt bärande vidd träd, såsom ek, bok, apfel, m. fl. — 2) (om kor) *Kalfstinn, ikalf.*********

BÄRARE, m. 3. 1) En, som bär något. Förkommer i denna allmänna bem. sällan utom i sammansättningar, såsom: *Vatten-, Lik-, Slip-, Brehärare, m. fl. — 2) En, hvars yrke är att bära bördor.*

BÄRÄRGILLE, n. 4. Förening af samtliga bärare i en stad, till iakttagande af vissa ordningsregler.

BÄRARLÖN, f. 3. Betalning för varors, sakers bärande från ett ställe till ett annat.

BÄRÄRTAD, a. 2. Som till ämne och beskaffenhet liknar ett bär.

BÄRBJELKE, m. 2. pl. — *bjelkar*. (tim.) Tvärträ öfver en port eller öfver dörrar, fönster.

BÄRBOM, m. 2. pl. — *bommar*. Bom, trä, som tjener till understöd för något derpå hvilande.

BÄRBUSKE, m. 2. pl. — *buskar*. Buske, hvarpå bär växa.

BÄRERSKA, f. 1. (föga brukl.) Qvinnu, som bär något.

BÄRFIS, m. 3. Insekt af Skimbagarna, till färgen röd och brun, med högst vedervärdig lukt; träffas ofta på smultron och hallon. *Cimex haecarum.*

BÄRFORMIG, a. 2. Till formen liknande ett bär.

BÄRG, se Berg.

BÄRGIFVANDE, a. 1. Sägdes om buskar, som hunnit så långt i växten, att de gifva bär i större mängd. Brukas isynnerhet om trädgårdsbuskar.

BÄRHÅKE, m. 2. pl. — *hakar*. Hake, som begagnas af bärare till att fästa bärhängslena vid bären.

BÄRING, f. 2. (sjöf.) Den riktning eller det kompass-streck, i hvilket ett ställe synes ifrån ett annat.

BÄRJERN, n. 3. (byggv. k.) Jern, som på något ställe i en mur tjener till underlag, stöd, t. ex. vid rökgångar för bjelkändarna.

BÄRKÖRG, m. 2. Korg, med grepe eller handtag, bestämd att bäras. Brukas stundom till

skilnad ifrån andra slags korgar, hvilka i allmänhet äre bäras, såsom en del buteljörgar, m. fl. BÄRKOTTE, m. 2. pl. — *kottar*. (bot.) Bärlikotte på en, idegran och några andra barrträd. BÄRKROK, m. 2. Se Bärhake. BÄRLAVETT, bärlavät, m. 3. (artil.) Lavett, som kan bäras.

BÄRLJE, a. 2. Som liknar ett bär. BÄRLING, m. 2. Se *Handspak*. BÄRNING, f. 2. 1) Handlingen, då man bär något. *Förors sakers b.* — Syn. Bärande. — 2) (om kor) Kalving.

BÄRREM, f. 2. pl. — *remmar*. 1) Rem, hvarmed något bäres, eller som uppbar någonting. — Syn. Dragrem, Hängrem. — 2) Se Bärhängsle. BÄRSAFT, m. 3. Saft, pressad af bär, och användt dels till matredning, såsom till soppor, geléer, o. s. v., dels till medicinska och andra behov.

BÄRSPRUTA, f. 1. Brandspruta, ej större, än att den kan bäras.

BÄRSTOL, m. 2. Ett slags forskaffningsmedel, vanligtvis af trä, nästan liknande ett skåp, hvaruti en person bäres af två karlar ifrån ett ställe till ett annat. Kallas äfv. Portschäs.

BÄRVALK, m. 2. Yalk, som vid bäring begagnas att lägga öfver axlarna eller ryggen, under en börda, på det den icke må trycka för hårdt eller skafva skinnen.

BÄRTRÄ, n. 4. (tim.) Starkt trä, som tjenar till underlag, stöd för något.

BÄRVIN, n. 3. Vin, tillredt af bär, t. ex. Kårsbärsvin.

BÄSK, BÄSKA, m. fl., se *Besk*, *Beska*, m. fl. BÄST, a. 1. superl. af *God*. 1) Som i godhet, duglighet, nytta öfverträffar andra. *Han är den b-a karlen af, bland dem alla. B-a manskopet. B-a varorna. Vaya i sina b-a är, i den mogna åldern, i medelåldern. Han har sett sina b-a dar, hans halsa, kroppskrafter, utseende, duglighet, lycka äro i allafande. Lägga i sin b-a sömnen, i sin djupaste sömnen. Då jag var i b-a arbetet, då jag höll på att arbeta som ifrigast. Som man finner b. vara, som man finner nyttigast, tjenligast. Hyperboliskt säges: Han är den b-e karl, menniska i världen, utmärkt god och hederlig. — På b-a sällt. vis. I b-a mälto, adverbiala uttryck, som betyda: ganska bra, förträffligt, t. ex.: En på b-a sätt verkställd befallning. Lägga sina ord på b-a vis. Jag skall göra det på b-a sätt jag kan, så godt, så väl jag förmår. Går handela bra för honom? Ja, i b-a mälto. — Man säger äfv., med förhöjande af betydelsen: På b-a sällt, vis i världen. På b-a möjliga sätt, vis. — Substantivt säges: Den b-e af, bland alla. Välja den b-e. Den förste b-e, den, som först kommer eller erbjuder sig och kan antagas, t. ex.: Han är nu utan betjent och måste taga den första b-a, som kan fås. — 2) (i samtals- och brefstil) Kär, älskad. Mitt b-a barn, gör ej så der. B-e fader! B-e vän! B-a syster! — Substantivt säges äfv. stundom i finare sällskapstön, vid tilltal: Min b-e! min b-a! svarande mot de franska uttrycken: Mon ami! M'amie!*

BÄST, adv. 1) På bästa sätt, förträffligast. *Det går han b. af alla. Han talar b. af alla på riddarhuset. Låt honom göra b. han kan. Låt dem slåss b. de vilja*, utan att hindra dem. — 2) Mest, mer än annat. *Det tycker han b. om. Stryk bekvärlig han b.* — 3) B. ell. B. som nyttjas äfven samtalsvis och familjert, för att be-

teckna, att något helt plötsligt, oförväntadt tilldrager sig, midt under det något annat göres, förrehabes eller sker. *B. han gick, föll han omkull. B. som jag höll på att arbeta, kommer en person och ger mig en öfvel. B. som jag skref, kände jag en yrsel i hufvudet. B. man står och pratar, slår klockan tolf. B. det var, slog åskan med midt ibland oss, helt plötsligt, då vi minst väntade det, &c. B. det är, innan kort, innan man vet ordet af, t. ex.: Skynda dig att rusta i ordning middagen; b. det är, ha vi dem här.*

BÄSTA, s. n. oböjl. 1) (i förening med definitiva artikeln ensam) *Det b.*, hvad som är bäst, förirmligast, öfverträffande. *Taga, välja, utse det b. af något. Detta är det b. han gjort. Hoppas det b. Taga på sig det b. man har, de bästa kläder man har. Gud styre allt till det b-a, till bästa, lyckligaste utgång. Tyda allt till det b-a, antaga hos andra de bästa bevekelsegrunder till deras ord eller handlingar. Anmäla någon till det b-a, på bästa sätt förorda någon; Göra sitt b-a, göra på bästa sätt man kan och förstår, upphjuda all sin förmåga, på det högsta hemöda sig om något. *Det b-a är (det är bäst) att göra på det sällt, tjenligast, rådligast, nyttigast, (Fam.) Det b-a är, att det löjligaste, roligaste är, att Det b-a var, att just som han kom fram till henne och skulle böcka sig, hulkade han och föll raklång på golvet för hennes fötter. Göra något med de b-a, förädradt talesätt, som betyder: göra något utmärkt väl, t. ex.: Han skrifer, dansar, rider med de b-a. — 2) (i förening med en genitiv eller ett pronomen) Förädel, nytta. Söka befördra kronans, folkets, nationens, samhällets, statens b. Göra allt, för att främja hans, hennes b. Stå på ens b., söka befördra det. *Er, ditt eget b. fordrar, att ni, du gör det. Det är till ditt eget b.*, det sker, länder till din egen nytta. Alltid söka, se på sitt eget b., vara högst egenyttig. *Taga sitt b. i akt, gifva akt på hvad som kan vara en nytting. Det allmänna b.*, statens, samhällets, rikets, nationens nytta och fördel. — Syn. Se *Nytta*. — 3) Till b., adverbialt uttryck, som betyder: Till midfågad (i mat och dryck) *Gifva till b.*, undfåga med mat och dryck, t. ex.: *Gif budet litet till b.*; *head har ni att ge oss till b.?* *Få till b.*, undfågas med, t. ex.: *Sedan karlen utträtt sitt ärendet, fick han litet till b.* Du har varit borta på besök; hvad fick du till b.? *Hafva sällt något till b.*, hafva ätt eller druckit något; äfv. (fam.) vara något rusig, t. ex.: *Jag har icke föll något till b. all sedan i morse; det synes på honom, att han föll något (titel, något ell. litet för mycket, väl) till b.*, ty han kan knappt stå på benen. *Taga till b.*, förfiriska sig med mat och dryck. *Taga väl till b.*, äta, dricka mycket. *Kunna taga väl till b.*, vara i stånd att äta, dricka ganska mycket.**

BÄTTRA, v. a. 1. Göra bättre, godtgöra. *B. sitt fel.* (Fam. talesätt) *B. ond med hälften värre*, då man vill förbättra ett fel, af värdsloshet, oförstånd göra det vida värre än det fört är. *Gud bättre!* ty värl! t. ex.: *Det är nu skedd, Gud b.!* — Syn. Se *Förbättra*. — *B. sig*, v. r. 1) (i allmänhet) Blifva bättre. *Hans halsa b-r sig med hvar dag.* Brukas äfven impersonellt, t. ex.: *Hans oförvar äro klena, men det b-r sig väl med tiden.* — 2) a) (i moralisk mening) Blifva bättre i sin själ, öfvergifva fel, laster och

vanart. *Gossen är mycket vanartig, men vi skole hoppas, att han b-r sig.* — Syn. Se *Förbättra sig*. — b) (teol.) Ånra sina synder och med tron omfatta nåden i Christo. — *B-s*, v. d. Blifva bättre. Brukas äfven om sjuka. *Han b-s ögonskenligen. Hans halsa b-s med hvar dag.* — Syn. Se *Förbättras*.

BÄTTRÉ, a. 1. Kompar. af *God*. 1) (vid jämförelse) Mera god, mera duglig, frisk, nyttig, (tjenlig, &c.), förträffligare. *Den här kakan är b., än den der. Han vill vara b. än andra. Att hafva ett godt samvete är b. än guld. Det är b. att tåga, än illa tala. Brukas ofta i denna mening absolut, t. ex.: *Den sjuka är, blir b.*, hans halsa återkommer, sjukdomen aftager. *Han gissle intet b.*, han förstod icke att göra eller tala på bättre sätt. *Blifva allt b. och b.*, tilltaga i godhet, duglighet, o. s. v.; äfv. (iron.) allt mer och mer förvärras; blifva allt mera vidrig, olycklig, följlig, o. s. v. — 2) (utan bestämd jämförelse) Som öfverträffar mängden; god, duglig, tjenlig, nyttig. *Varor af b. beskaffenhet äro merendels lätta att afsyfta. En b. karl, ett b. fruntimmer*, som befinner sig i bättre omständigheter och anses äga mer bildning än mängden. I samma mening brukas äfv. *B. folk, B. mans barn. Der fins både b. och sämre.* — Adv. på bättre sätt, vis; i gynnsammare, lyckligare läge, tillstånd. *Han skrifer b. än alla de andra. Jag mär b. i dag. Här befinner jag mig b. än der. Han vill förstå allting b.*, vill vara klokare än andra. *Så mycket b.*, dess b., ännu bättre, t. ex.: *Kan du komma tidigt, så är det så mycket b.* *Det skadar icke att få uppmantran: arbetet går då så mycket b.*, dess b. Ju förr, dess b. — *B. upp*, ännu bättre, förträffligare, t. ex.: *Detta vin är godt, men rhenskt är ändå b. upp. B. upp har jag sett.**

BÄTTRING, f. 2. 1) (i allmänhet) Öfvergång ifrån ett dåligt tillstånd till ett bättre. Brukas mest i fråga om sjuka. *Ändtligen har b. inställt sig i hans sjukdom.* — Syn. *Förbättring*. — 2) a) (i moralisk mening) Själens förbättring; öfvergifvande af fel, last, vanart. *B. är sällan att hoppas af den, som af naturen är böjd för det onda. Han är mycket lättsinnig och tanklös, men vi skole hoppas b. med tiden. Göra b.*, hätra sig. *Göra bot och b.*, se *Bot*. — Syn. *Förbättring*. — b) (teol.) c) Sinnesbeskaffenheten hos den människa, som åntrar sina synder och med tron omfatta nåden i Christo. — *β*) (uti inskränkt mening) Sinnesbeskaffenheten hos den människa, som åntrar sina synder.

BÄTTRINGSMEDEL, n. 5. Medel till bättre- ring (i moralisk och teologisk mening).

BÄTTRINGSSTRAFF, n. 5. Straff, som åsyftar eller bereder den straffades audegliga förbättring.

BÄTTRINGSTANKAR, m. 2. pl. (i kyrklig ställ) Tankar på att göra bättre.

BÄTTRINGSVÄG, m. 2. sing. *Vara på b-en*, under tillfrisknande.

BÖCKLING, m. 2. Røkt vassbuk, sill eller ströming.

BÖDEL, m. 2. pl. *bödlar*. (af fornordiska ordet *Bödla*, pina) Person, hvars befattning är att verkställa kroppss- eller dödsstraff, äfvensom (i vissa länder ännu) att martera dem, som skola tvingas till bekvämlig. — Syn. *Skarprättare*, *Mästerman*. — 2) (fig.) Grym människa. — 3) (nat. hist.) Gammal benämning på Spanska flugan.

Anm. I äldre tider gjordes emellan *Bödel* och *Skarprättare* den skilnad, att den förre verk-

stälde vanärande, men den sedoare icke vanärande sträf.

BÖDELSDRÄNG, ell. BÖDELSKNEKT, m. 2. Bödels eller skarprättarens medhjelpare.

BÖDELSSVÄRD, n. 5. Skarpspivad svärd med bred klinga, som af skarprättare fordom begagnades vid afsträttning.

BÖDELSYXA, f. 1. Billa, större än en vanlig, som af skarprättare begagnas vid halshuggningar.

BÖFFEL, m. 2. pl. *böfflar*. (krispshist.) Fordom bruklig benämning på vissa slags kanoner.

BÖFVEL, m. 2. pl. *böfflar*. Brukas i svordomar, med samma betydelse som Djelvel. *Det var b-n!* *Hvad b-n är det för slag? Det kan väl b-n bli klok derpå.* Brukas af somliga, hvilka derigenom tro sig svärja på ett mera lysadt sätt, och ofta nästan skämtvis.

Anm. Ordet torde kunna anses som en försvärning af *Bödel*.

BÖGEL, se *Bygel*.

BÖJA, v. a. 2. 1) Förändra en kropps figur sålunda, att dess yta på någondera sidan mer eller mindre krökes inåt, utan att delarnes sammanhang derigenom upphäves. *B. en gren, en gräst. B. en handgrist till ett lunnband. B. armen. B. knäet, då man går. Den tunga bördan böjer hans rygg, hans kropp. B. knä, falla på knä. — B. af, se *Afböja*. B. något efter ett annat, så att det antager samma form, krökning. *B. främ, främåt*, böja något så, att det kommer längre fram. *B. ihop, i'n, ned, se *Höpböja*, &c. B. om, omkräng, se *Kringböja*. B. på något, hålla på att böja något. B. på', böja mer eller hårdare. B. tillbaka, tillsammans, undan, se *Tillbakaböja*, *sammanböja*, *Undanböja*. B. upp, ut, öfver, se *Uppböja*, &c. — Syn. *Bända*, *Kröka*. — 2) Luta. *B. hufvudet*. Neutralt säges äfv.: *B. på hufvudet*, hvarmed det förstås en lindrigare lutning, något mer än en nickning, och ofta såsom tecken till beisming eller bifall. Figur- ligen säges: *Sorg, bekymmer, lidanden o.'s v. hafva böjt hans hufvad*, gjort honom nedslagen. — Syn. Se *Luta*. — 3) (fig.) a) Nedtrycka, modfälla, göra nedslagen. *Ålderdomens börda, åren, sorg och lidanden hafva böjt honom. Lidågh. sig af olycka.* — Syn. Se *Nedtrycka*. — b) Bevaka, öfvertala, genom lämpa förnä. *B. någon till medlidande, till eftergift. B. någon till lydnad. B. ens sinne till det goda. Låta b. sig*, låta rätta sig, vara lydig, lärvaktig. — Syn. Se *Förnä*. — 4) (gram.) Gifva ett ord förändrad form, för att derigenom beteckna någon modifieration af dess begrepp. *B. ett ord. Låta b. sig*, kunna böjas. — Syn. (för nominer) *Deklinera*. (för verber) *Konjugera*. — 5) *B. rösten*, öfvergå från en ton till en annan. *Lätt kunna b. sin röst*. — 6) (ridk.) *B. hästen*, genom handens starkare tryckning på ena stängtjelen vända hästens hufvad åt den sidan. — *B. sig*, v. r. 4) (om människor) Kröka öfra delen af kroppen, då man står eller sitter (icke i liggande ställning). *B. sig under bördan, under oket.* (Fig.) *B. sig under oket*, tilligt underkasta sig tvång och träddom. *B. sig i stoflet för någon*, betyga någon sin underdåniga förned; äfv. helt och hållet underkasta sig ens godtycke, makt, valde. *B. sig efter något*, luta sig ned, för att upptaga något, (Fig.) *B. sig efter någon, efter någons vilja, etc.* lämpa, rätta, föga sig dertill. *B. sig främ, främåt, ned, tillbaka, undan, ut*, kröka, luta sig fram, o. s. v. *B. sig öfver någon*, luta sig öfver. — 2) (om liflösa ting) Krökas till följte af**

yttre inverkan. *Greenen b-jer sig under bördan af sin frukt. Brädet b-jer sig på midten under tyngden.*

BÖJANDE, n. 4. Handlingen, då man böjer. **BÖJD**, a. p. 3. (af *Böja*) Som har böjelse, böjgenhet. Har alltid i följe någon af prepositionerna *för, till* med nomen eller verb i infinitiv med *att*. *Vära b. för arbeta, för dryckenskap, för spel. Vära b. för, till det goda, onda. De flesta af domvarne voro böjda för mildhet. för att fristaga honom. Jag känner mig nu b. till att arbeta. Jag vore väl b. att, till, att gå ut, om det vore vackrare väder.* — *Anm.* Till brukas sällan utom med efterföljande infinitiv. — *Syn.* Benågen (bö), Begifven (på), Fiken, Lysten, Begärlig (eft).

BÖJELSE, f. 3. 1) Viljans, hagens och önskingarnes riktning åt något visst mål, till följe af en inre drift. *Följa, motslå, kufsa sina b-r. Dygdiga, lastfulla b-r. Han har ej gjort det af egen b. Hafva b. för det goda, onda, för spel, dryckenskap, utsedningar, o. s. v. Hafva b., god b. för studier, för snickeri, för sjömansyrket, o. s. v.* — *Syn.* Begär, Anlag, Benågenhet, Begifvenhet. — 2) Tycke för en person af andra könet, utan att det ännu nått till höjden af passion. *Hafva, känna, nära b. för någon.* — *Syn.* Se *Kärlek*.

BÖJLIG, n. 2. 1) Som låter böja sig, utan att brista. *En b. gren, teltåg. Handqvistar måste vara mycket b-a.* — *Syn.* Smidig. — 2) (fig.) i fråga om människor a) Som rättar sig efter andras vilja, gern låter rätta, lära, leda sig. *En b. karakter, natur, ett b-t sinne. Ett sinne, b-t till det goda.* — b) Som lätt låter övertala sig att åstã från sin försäts. — 3) (om människorsten) Som med lätthet öfvergår ifrån en ton till en annan. *En b. röst, stämma.*

BÖJLIGHET, f. 5. Egenskapen att vara böjlig. a) *En trädelningens b.* — b) (fig.) *Sinnets, karakterens b.* — c) *Röstens b.* — *Syn.* Smidighet.

BÖJMUSKEL, m. 5. pl. — *muskler.* (anat.) Muskel, hvarmedelst en lem böjes.

BÖJNING, f. 2. Handlingen, då man böjer (i bem. 1, 2, 4 o. 5). a) *En grens b. Armens, knäets b. B. på armen, knäet.* — b) *Hufvudets b. Göra en b. på hufvudet.* — c) *Ett ord's b. B-en af ett ord.* — d) *Röstens b.* — *Syn.* a) Böjande, Krökande, Krökning. b) Lutande, Lutning. c) Flexion; (för nomen) Deklinering, Deklinering; (för verb) Konjugering. — 2) Böjdt ställe. — *Syn.* Båge, Krökning, Knå.

BÖJTILA, v. a. 1. (af t. *Beutel*, påse) (farm.) Sikta genom en mycket fin duk, löst hängande, så att den bildar en påse.

BÖJTILING, f. 2. (farm.) Förrättningen, då man böjdlar.

BÖJTS, m. 5. Ett slags holländsk sillfiskarbåt. **BÖJTÄNG**, f. 3. pl. — *tänger.* (tekn.) Täng, hvarmed bleck och metalltråd böjes.

BÖKA, v. n. 4. o. 2. Sägas om svin, då de med trynet uppbräta gräs och örter med rötterna ur jorden och förstöra gräsvalLEN. *B. äpp, se Uppbåka.* — *Bökande*, n. 4. o. *Bökning*, f. 2.

BÖLA, v. n. 1. 1) Säges om det låte, som tjuvar, oxar, kor och kalvar hafva. — *Syn.* Råma. — *Anm.* *Böla* säges oftare om tjuvar och oxar, *Råma* mer om kor och kalvar. — 2) (fig. sam.) a) Låta som en tjuv, ox. — b) Höglyddt gråta och jemra sig. — *Bölände*, n. 4.

BÖLAPA, f. 1. Ett slags apa af Slingeraporerna (Helopitakerna), med utomordentligt stark slingsvans, pyramidformigt huvud, hög, bakåt lutande panna, stora öron, framstående och med skågg försedd haka, samt ett bölande läte. Kallas äfv. *Vrålapa*. Stentor.

BÖLÄRE, m. 3. (gem. krigsl.) Mörsare, som kastade stenar från 2 centners till 40 pundes vikt.

BÖLD, m. 3. Samling af var på något ställe, invertes eller avvertes, i en människo- eller djurkropp. *Det har slagit sig till b., det onda i kroppen har samlat sig till en böld. B-en mognar, spricker, går hål.* Ingår i flera sammansättningar, såsom: *Blodböld, Brösthöld, Lungböld, m. fl., hvilka ses på sina ställen.* — *Syn.* *Bulnad, Böld.*

BÖLGRÖDA, se *Oxgröda*.

BÖLJA, f. 1. Stör, kullrig, långsträckt upphöjning på ytan af upprördt vatten (i haf, sjö, flod). *En skryhöj b. Hafvets b-er gå alltid tre och tre. Gå i b-er säges äfv. figurligen om det, som på ytan har en rörelse, liknande vattnets i en af storm upprörd sjö.* t. ex.: *Såden går i b-er.* I poetisk stil säges äfv. fig.: *Källans spegelklara b., dess spegelklara vatten, yta.* — *Syn.* Våg.

BÖLJA, v. n. 1. Gå i böjor, i vågor. Brukas mest i figurlig mening om sadesfäll och stora folksamlingar, helst i part. akt. *En b-nde sadesfält. En b. människomassa.* — *Böljande*, n. 4.

BÖN, f. 5. 1) (i allmänhet) Ödmjuk anhållan att af nåd eller ynnest erhålla något, få tillåtelse till något. *En ödmjuk, underdånig b. Framställa en b. till någon. Jag har en b. till er, bevilja mig den. Han har gjort det på min b.* — *Syn.* Se *Begäran*. — 2) (i kyrklig mening) a) En helig förrättning, i hvilken människan med ödmjukhet och förtroende böjer sitt hjerta till Gud och ropar honom om andliga eller lekamliga välgöringar. *Förrätta sin b. Gud har hört min b. Göra, förrätta b. Vara stadd i b., i b. till Gud.* — *Syn.* Åkallan. — b) Offentlig och högtidlig förrättning, hvarvid flera människor samfällt bedja till Gud, vanligtvis efter något visst formulär, som antingen af någon föreläses eller tygt upppeas ur minnet. *Förrätta, hålla b.,* såsom prest tjustögda vid ett sådant tillfälle. *Gå i b-en. Bleika b-en. Man håller på att göra b. I eftermiddag kl. 4 göres b. i kyrkan. Ringa till b.* — *Syn.* Bönförrättning, Bönstund.

— c) Formulär, hvarefter man beder till Gud, enskilt eller offentligt. *Herrans b. B-en Fader Vår. De sju b-erna i Fader Vår. Första b-en i F. V. B-erna i kyrkohandboken. B-er, som läsas af presten på predikstolen.* Ingår i åtskilliga sammansättningar, såsom: *Morgon-, Afton-, Kyrko-, Nattvardsbön, m. fl.* — *Syn.* Bönformulär.

BÖNA, f. 1. 1) a) (i allmänhet) Frukten af något slags bönavväxt, t. ex. Bondeböna, Fruktpöna, Kaffepöna, Sojaböna, *Turkisk b., se Störböna.* — b) Frukten af Välska Bönväxten (*Vicia Faba*), hvaraf bästa sorten kallas Välsk Windsorböna, den sämre Bondeböna eller Åkerböna. — 2) (veterin.) Liten knopp på gonfällorna i hästens mun. — *Bönor*, i plur., har i allmänhet quantitativ betydelse, och förstås dermed: Välska böner i större eller mindre mängd, antingen: a) sjelfva växten, på land eller åker, eller äfven upptagen och ställd till torkning; eller: b) den uppspridda frukten, dels torr och förvarad såsom den

af naturen är, dels tillredd till mat, t. ex.: a) *Hvad är det, som växer der på landet, på åkern? Det är b-nor. Ställa b-nor till torkning.* — b) *Hvad kostar kannan af b-norna? Koka, förvalla, stufva b-nor. B-nor och flösk.* — Med samma betydelse nyttjas Äfven *Turkiska* (i dagligt tal sammandraget till *Turska*) *bönor*, (Bruna böner, Krypbonor, m. fl.)

BÖNBLOMMA, f. 1. Blomma af Välska Bönväxten (*Vicia Faba*). Brukas äfven stundom om blommor af *Turkiska* och *Krypbonväxterna*.

BÖNBOK, f. 3. pl. — *böcker.* Bok, innehållande bönformulärer, som vid enskilt andakt begagnas. (Fig. sam.) *Falla till b-en*, blifva ödmjuk och antaga en bönfällande ton.

BÖNDAG, m. 2. Särskilt till offentlig gudstjänst förordnad dag, hvars ändamål är, att väcka folket till besinnning af sina andeliga behof och genom offentliga förböner nedkalla Guds nåd öfver sambudet. I Sverige firas fyra sådana, på de tiderna och efter de texter, som regeringen dertill förordnar. — Skrifves äfv. *Bönedag*.

BÖNDAGSPAKAT, --- ät, n. 5. o. 3. Påbud ifrån regeringen angående de fyra årliga Bön-dagarnes ständ.

BÖNDAGSTEXT, m. 3. Af regeringen förordnad text, hvaröfver predikas på en böndag.

BÖNEANDÄKT, e. 3. 1) Andakt hos en person under bönen. — 2) Bön (bom. 2, a o. b), som göres antingen enskilt eller offentligt.

BÖNEMAN, m. pl. — *mån.* Person, som vid frieri är friaren följaktig och på hans vägnar framför ärendet. Kallas i vissa landsorter äfv. *Tolman*.

BÖNFALLA, v. n. 3. (böjes som *Falla*) Ödmjukt genom bön anhålla (om något). *B. hos någon om hjälp. Hon bönföll hos fursten om nåd för sin man. Jag b-ller, att ers majestät tackes låta nåd gå för rätt.* — *Syn.* Se *Bedja*. *Anm.* B. kan icke språkriktigt nyttjas aktivt, ohuruval så stundom sker; man kan således icke säga: *H. någon om något.*

BÖNFALLAN, f. sing. indef. 1) Se *Bönfallande*, n. — 2) Innehållet af hvad man bönfäller om. **BÖNFALLANDE**, n. 4. Handlingen, då man bönfäller. — *Syn.* Bön. — *Adj.* 1) Som bönfäller. *En b. person.* — *Syn.* Supplicerande. — 2) Som uttrycker en ödmjuk och bedjande sinnesförfattning. *En b. blick, min, röst.* — *Syn.* Bedjande. — Ordet brukas äfv. ofta substantivt, för både maskulin och feminin. *En b. Flere b. hade inställt sig.* — *Syn.* Supplikant.

BÖNFORMULÄR, höfningslära, n. 7. o. 3. Formulär för enskilt eller offentlig böneandakt.

BÖNFÖRRÄTTNING, f. 2. Förrättande af offentlig bön. Säges med afseende på presten eller den, som vid ett sådant tillfälle läser böcerna för församlingen med hvar mera dertill hörer.

BÖNEALM, m. 2. sing. Samling af flera stånd utaf Välska Bönväxten, med blöd och stjälkar, då de blifvit upptagna ur jorden och fått torka.

BÖNEMÅS, m. 2. Sådant idkare af stöjd eller bandverk, som ej genomgått ordentliga läroår eller i följd af särskilt privilegium förvärfvat rättighet att driva det. [Bönås.]

Anm. Ordet kommer af det tyska *Bühnense*, hvilket härledes ifrån *Bühne* eller *Bühne*, vindstak, och *Hase*, hare, emedan sådana oberättigade arbetare, af fruktan för luvvisitation, gömde sig med sitt arbete i vindsmur.

BÖNHÄSJÄGT, f. 3. Förföjelse, som skrämmare eller auktoriteterna å deras vägnar anställa mot bönhäsar.

BÖNHUS, n. 3. Särskilt hus, hvaruti offentlig bön förrättas.

BÖNBÖRA, v. a. 2. Bevilja någon, hvad han bedt om. *B. någon.* — *Syn.* Höra, bevilja ens bön.

BÖNHÖRANDE, n. 4. Handlingen, då man bönhör. *En bedjandes b. af Gud.* — *Syn.* Bönhörelse.

BÖNHÖRARE, m. 3. Den, som bönhör. Brukas någon gång i kyrkligt stil.

BÖNHÖRELSE, f. 3. Beviljande af en bön. *Hoppas b. af Gud.*

BÖNKÄMMARE, m. 5. o. 3. Särskilt mindre rum, bestämt för någons enskilda böneandakt.

BÖNKAPELL, höfningslära, n. 5. o. 3. Kapell vid ett furstligt Hof eller på ett slott, der fursten eller stotsherran, med familj, Hof och tjennare förrätta sin böneandakt.

BÖNKLOCKA, f. 1. Klocka, genom hvars ringning tecken gifves, att tiden för en offentlig bön är inne. *B-n ljuder. B-n ljud.*

BÖNKÖNG, m. 2. Den person, som vid ett på Trettondedagen i vissa länder för detta ändamål tillställt kallas, då bland andra rätter äfven serveras en bönkaka, hvari blott en enda bön är inbakad, uti sin portion erhåller densamma, utnämnes för nästföljande år till *Bönkung*, äger att välja egen Hofstat och erhåller af de närvarande vissa skämtsamma hyllningar, m. m. Denna sed är vedertagen i Frankrike och andra länder, samt tros härleda sig ifrån den fornromerska festen Saturnalia.

BÖNLÄND, n. 3. Trädgårdsland eller åker, der välska böner äro satta och växa. **BÖNMJÖL**, n. 3. Mjöl af välska böner. **BÖNSÅLM**, bönsål, m. 3. Psalm, hvarigenom man utbeder sig Guds hjälp, skydd, nåd och välsignelse, och som isynnerhet afsjungs på Bönedagar. [-salm.]

BÖNROM, n. 3. och **BÖNSAL**, m. 2. Rum, sal, der bön förrättas, t. ex. vid skolor, fabriker, fängelser, o. s. v.

BÖNSKÅL, n. 3. Den yttre betäckningen, som omsluter en böna.

BÖNSKRIFT, f. 3. Skrifvåg, isynnerhet till en auktoritet ställd ansökning, hvarigenom man antingen utbeder sig en nåd eller en rättvisa. *En b. ifrån enskilt person, ifrån en korporation, en kommun, o. s. v. Ingifva en b. till regeringen.* — Skrifves äfv. *Böneskrift*.

BÖNSOPPA, f. 1. Soppa, tillredd af böner och kåltepad.

BÖNSTEN, m. 2. (mineral.) Ett slags stentart, bestående af gul- eller rödbruna, täta, i brottet jordiga korn, små som hirs, sonliga af en valnöt storlek, förenade med en rik jernhaltig lera. Kallas äfv. *Phascolit*.

BÖNSTJELK, m. 2. Stjelm på Välska Bönväxten.

BÖNSTOL, m. 2. Särskilt inrättad bänkstol med en pall nedtill, hvarpå man kan falla på knä, då man beder. Brukas hos katoliker.

BÖNSTUND, f. 3. 1) Viss stund, tid på dagen, då någon enskilt vanligtvis förrättar sin bön. — 2) En till offentlig andakt bestämnd stund på dagen, då bön bör förrättas, några psalmverser afsjungs, eller vissa stycken ur bibeln förläses, med förklaringar och betraktelser deröfver.

BÖNSTÖR, m. 2. Stör, som utsattes för turkiska bönevåxten att klänga sig fast vid.

BÖNSUCK, n. 2. Helt kort bön, som man uppsänder till Gud. Skrifves äfv. *Bönesuck*.

BÖNSYRSA, f. 1. Ett slags insekt i de varma länderna, hvilken, då den uppreser framdelan af sin kropp, får liksom en knäfallande ställning. Kallas äf. Spåman eller Det vandrande Löfvet. Mantis religiosa.

BÖNSYSTER, f. 2. pl. — *syster*. Skenhelig kvinna, som vill gälla för att vara mycket andäktlig och derföre ofta förrättar sin bönen samt litigt besöker bönstunderna i kyrkorna.

BÖNSÖNDAG, m. 2. Femte söndagen efter påsk.

BÖNTRÄD, n. 3. Söderländskt trädslag med guldgula blomklasar och bönskidor. Kallas äfven Guldregn. *Cytisus Laburnum*.

BÖNVÄLLING, m. 2. Supamat, tillredd af väska bönor och mjölk, vanligtvis med tillsats af persilja och skurna morötter.

BÖNÄKER, m. 2. pl. — *åkrar*. Åker, der väska bönor äro satta och växa. — *Syn.* Bönland.

BÖNVICKER, m. 2. sing. Se *Böndbönor*.

BÖNÄS, se *Bönhas*.

BÖR, m. 2. (gam. sjöt.) God, förlig, gynnande vind.

BÖRA, v. n. auxil. 2. Pres. ind. *Bör*. Impf. *Börde*. Sup. *Bort* (ej *börd*). Part. akt. *Börande*. 1) Betecknar pligt eller moralisk nödvändighet. *Man bör hålla sitt löfte. Du borde hafva lydt honom. Man bör icke förakta någon människa. Jag tror mig b. följa hans råd. Så borde han hafva gjort. Jag anser mig b. svara, att . . . Det bör ske. Hon talar mer, än hon bör. Man bör ej klaga.* — Impersonelt säges: *Som sig bör*, såsom det hör vara, t. ex.: *Det är alltid som sig bör, att du gör uppvaktning hos honom. Det bör mig, dig, honom, etc., att . . .* fördradt uttryck, i st. för: *jag, du, han bör.* — *Syn.* Måste, Vara skyldig, pligtig, förbunden, förpligtad. — 2) Uttrycker äfven en nödvändighet såsom följd af gifna förhållanden, omständigheter, och brukas då ofta impersonelt. *Han bör vara rik, då han kunnat köpa en så stor egendom. Du bör icke kunna förlora på det företaget, utan tvärtom bör du vinna betydligt. Det bör icke förundra någon, att . . . Jag har någonting öfvertänkt allt: det bör lyckas.* — *Syn.* Måste, Skola.

BÖRD, m. 2. Se *Bör*, m.

BÖRD, m. 2. sing. (af *Böra*) Tur, ordning (för någon att göra något). *Nu är det din b. att tala. Jag får vänta, tills b-en kommer till mig.* — Ordet börjar föråldras. — *Syn.* Se *Tur*.

BÖRD, m. 3. sing. (af *Bära*, i bem. föda) 1) Födande. Förekommer i denna bem. numera endast i sammansättningarna: Barnbörd, Barnbördsbas, Efterbörd, m. fl. — *Syn.* Förlösnig. — 2) Födelse. Nyttjas äfv. i denna bem. sällan, utom i uttrycket: *Före, efter Christi b., t. ex.: Är efter Christi b. det Eltusen åttahundra och femtioende.* Härvid anmärkes, att detta uttrycksätt endast begagnas i synnerligt högtidlig, parlamentarisk, embets- och expeditionstil. — 3) a) Härkomst. *Till b-en Svens. Vara af god, ädlig b., af låg, ringa b.* — *Syn.* Se *Härkomst*. — b) Förnam härkomst. *En man af b. B-en ger der i landet rättighet till alla högre embeten.* — 4) (lagt.) a) Bördande, Bördning. *Han har fått det huset genom b.* — b) Bördsrätt. *Dela (tvista) män om b., vare den närmare, som närmare är all laga arf. Gö i b., vara bordsrätt underkastad, kunna bördas.*

BÖRDA, f. 4. (af *Bära*) 1) a) Tyngd (af saker, varor), som en människa eller ett lastdjur bär ifrån ett ställe till ett annat, eller uppehåller, understöder, utan att flytta sig ifrån stället. *Hafva en tung b. på ryggen. Lasta en tung b. på hästen. Änman. Att hålla ett barn på armen, blir på längden en tung b.* (Fig.) *Lägga stien på b., genom ord eller handling ytterligare öka någons bedröfvelse, harm, bekymmer, nöd. Kasta b-n på en annan, belasta honom med hela arbetet, besväret, o. s. v.* — *Syn.* Last. — b) Så mycket, som på en gång kan bäras af människa eller lastdjur. *En b. ved. Vid flyttning gifva en bärare visst för b-n. Han får 24 sk. b-n. Så stor b., som Lamadjuret kan bära.* — Ingår i en mängd sammansättningar, såsom: Vedbörda, Mansbörda, Åsnebörda, m. fl. — *Syn.* Last. — 2) Säger om allt hvad som tynger på ett lifstöd föremål. *Om man lägger för tung b. på ett bräde, så brister det.* (Fig.) *Jorden har ingen tyngre b. än en otacksam.* — *Syn.* Tyngd. — 3) (fig.) a) Hvad som hårdt trycker, besvärar, pågar. *Han är fattig och har många att försörja: det är en tung b. för honom. Folket suckar under b-n af sina skatter. Lägga svära b-dor på det arma folket.* — Ingår i några sammansättningar, såsom Skattebörda. — *Syn.* Tunga, Last, Besvär.

BÖRDA, v. a. 1. (lagt.) *B., b. igen* eller *åter*, i kraft af bordsrätt inlösa fastighet.

BÖRDÄNDE, n. 4. Se *Bördning*.

BÖRDESFRÅGA, **BÖRDESTVIST**, se *Bördstvist*.

BÖRDESKILLING, se *Bördskilling*.

BÖRDESMAN, m. 3. pl. — *män*. Den, som bördar en fastighet.

BÖRDFRI, a. 2. (lagt.) Säges om fastighet, som efter lag icke kan bördas. — *Bördsfrihet*, f. 3. — *Bördsfritt*, adv.

BÖRDIG, a. 2. I. Härstämmande. Nyttjas endast i förbindelse med ett ortnamn, t. ex.: *B. ifrån Sverige, Holland, Marocko.*

BÖRDIG, a. 2. II. Fruktbar. Säges om jord, länder, större och mindre trakter. *Jorden är i denna provins ganska b. Ett b-t land. En b. provins, trakt, nejd, dal, slätt, o. s. v.* — *Syn.* Se *Fruktbar*.

Anm. Både förestående adjektivena *Bördig* äro utledda från verbet *Bära*, i bemärkelseorna af Föda, Frambringa.

BÖRDIGHET, f. 5. Egenskapen att vara bördig (se d. o. H.). *Jordens, ett lands, en trakts b.*

BÖRDNING, m. 2. (sjöt.) Se *Liktare*.

BÖRDKÖP, n. 3. (lagt.) Köp, som sker i kraft af bordsrätt.

BÖRDKÖPA, v. a. 2. (lagt.) Köpa i kraft af börd.

BÖRDNING, f. 2. (lagt.) Handlingen, då man bördar; inlösnig af fastighet i kraft af bordsrätt. — *Syn.* Bördande, Börd.

BÖRDSADEL, m. 2. sing. Adel, som grundar sig på börd (bem. 3). Säges till skillnad ifrån Förtjenstadel. *Jfr. Adcl, 2.*

BÖRDSARISTOKRATI, bordsaristokrati, f. 5. Aristokrati, som grundar sig på börd (bem. 3). *Jfr. Aristokrati, 5. a. o. b.*

BÖRDSFRÅGA, f. 1. Se *Bördstvist*.

BÖRDSHÖGFÄRD, f. 5. Egenskapen hos en person, att högmådas öfver sin börd. Nästan liktydigt med Adelsbögård.

BÖRDSKILLING, m. 2. (lagt.) Den penningsumma, som skall betalas för bördköpt fastighet.

BÖRDSRÄTT, m. 3. (lagt.) Rättighet för en affiden persons släktingar till inlösen, i vissa fall, af försäld, förpantad, skiftad eller i testamente bortgifven fastighet.

BÖRDTVIST, f. 3. (lagt.) Rättegångsavgående börd af fastighet. — *Syn.* Bördfråga.

BÖRJA, v. a. 1. 1) Företaga till utförande, göra början med. *B. ett arbete, ett företag, en strid, en tvist, en tröta, en process. B. något på nytt.* — *Syn.* Begynna, Företaga, Gripa sig an med. Göra början med. — *V. n.* Göra eller taga början. Se exemplen under *Begynna*, v. n. 1. o. 2. *B. på, se Påbörja.* — *Syn.* Begynna, Göra, taga början, Börja eller begynna på, (om sessioner o. s. v.) Öppnas. — *V. imper.* Taga början. *Det b-r snöa. Det b-r se märkt ut för honom. Det b-r lida mot aftonen.* — *Syn.* Begynna, Taga till (att).

BÖRJAN, f. sing. indef. 1) Det första af en tillvaro, en handling, en verkning, ett företag, *Lifvets, arbetets, stormens, företags b.* *B. är alltid svår. Vinterns, vårens b.* *En god, väcker, lycklig, lofvande b.* *B. af en sjukdom, en farsot, ett krig, ett arbete. Göra b., börja, begynna (aktivt). Han har redan gjort b. med arbetet, med att studera. Ni har gjort en god b., en början, som loftar god framgång. Taga b., börja, begynna (neutral). Sammamkomsten har redan tagit b., tagit sin b. Vara i sin b., nyligen hafva börjat, ännu vara utvecklad, outbildad, ej hafva hunnit sin rätta styrka, makt, utveckling.* — Adverbialt säges: *I b., Från b., Till en b., t. ex.: a) I b. gick allting bra; i b. af arbetet, af kriget; strax i b.; qvåva något strax i b. — b) Från b. till slut; från första b. — c) Till en b., att börja med, först och främst, innan man företager något annat, t. ex.: Låt oss till en b. afgöra, om vi skole företaga saken eller icke; sedan få vi väl vidare tänka derpå.* — *Syn.* Begynnelse, Upphof, Uppkomst, Ursprung, Upprinnelse; Utbrutt; (fig.) Födelse, Källa, Vagga, Linda, Barndom, (om rådslände församlingar) Öppnande. — 2) Det första af vissa fridiggjorda (hitterära och musikaliska) arbeten. *B. af hans tal, af hans bok är trög, men sedan blir stilen mera ledig. B. af denna ouvertur är ytterst briljant.* — *Syn.* Begynnelse. — 3) Det första af väg som passerar. *B. af en väg, en gata, gränd, bro, kanal, se gelled, skog.*

BÖRJANDE, n. 4. Handlingen, då man börjar något.

BÖRS, m. 2. I. (af *Brourse*, härledt ifrån det latinska *Bursa*, pung) 1) Penningpung. *En väl späckad b.* — 2) De kontanta penningar, man får tillfallet bär på sig eller äger: Kassa. *Se här hela min b.! den går ej till mer än tolf skilling.*

BÖRS, m. 3. II. 1) Samlingsställe (antingen egen dertill upplörd byggnad eller särskilt större rum) för köpmännen i en handelsstad, der de på viss, bestämd tid om dagen församlas, för att uppgöra och tala om handelsaffärer. *Gå upp på b-en.* — *Syn.* Börsbyggnad, Börsall, Börsrum. — 2) Samteliga köpmännen i en stad, som göra börsaffärer. *B-ens intressen. B-ens ledamöter. Få se, hvad b-en säger om denna regeringsåtgärd.*

Anm. Ordet återveras i allmänhet ifrån det franska *Bourse* (jfr. *Börs*, I.), då det ursprungligen skulle betyd: gemensam kassa eller sammankomst på gemensam bekostnad; men tros äfv. af somliga hafva uppkommit deraf, att köpmännen i Brügge under medeltiden sammankommo för handelsaffärer i ett hus, tillhörigt familjen *van der Bourse*.

BÖRSBYGGNAD, f. 3. Byggnad, enkom upplörd eller inköpt för köpmännen i en stad att der sammankomma i och för handelsaffärer.

BÖRSDAG, m. 2. Dag, då köpmännen i en stad sammankomma på börsen, för att uppgöra affärer.

BÖRSDRYG, a. 2. (mindre brukl.) Högmödig öfver sin rikedom. — *Börsdryghet*, f. 3.

BÖRSRYKTE, n. 4. Rykte, som uppkommit och spridit sig på börsen i en stad, samt derifrån vidare utbredd sig. *B-n hafva ofta ingen annan grund än fondspetsens beräkningar.*

BÖRSSAL, m. 2. 1) Sal, större rum, der köpmännen i en stad sammankomma i och för handelsaffärer. — *Syn.* Börs, Börsrum. — 2) Sal, i en börsbyggnad, som begagnas till hvarjehanda sammankomster och offentliga lutharbeter, såsom balar, konserter, o. d.

BÖRSSPEL, n. 5. Se *Börsvingleri*.

BÖRSTIMMA, f. 1. Timma på dagen, då köpmännen i en stad sammankomma på börsen.

BÖRSVAKTMÄSTARE, m. 3. Vaktmästare, som har uppsigt öfver de rum, hvilka för börsaffärer begagnas, öppnar och tillsluter dem, m. m.

BÖRSVINGLARE, m. 3. En, som sysselsätter sig med:

BÖRSVINGLERI, n. 3. Begagnande af kursens stigande och fallande, för att derpå förtjena genom uppköp och försäljning af statspapper, aktier eller vaxlar. Kallas på franska *Agiotage*, på engelska *Stock jobbery*.

BÖRTING, m. 2. Se *Laxöring*.

BÖS, a. 2. (I. böse) Förtörnad, vred, ond. Brukas endast skämtvis.

BÖSSA, f. 1. (af det t. *Büchse*) 1) Cylindriskt förvaringskärl af trä eller metall. För denna ursprungliga bem. förekommer ordet endast i några sammansättningar, såsom Fattighössa, Sparhössa. — 2) a) Kort eldgevär, som brukas af jägare. b) Bidar åtskilliga sammansättningar, såsom: Jagthössa, Reflekhössa, Hågelhössa, Dabbelhössa, Patenthössa, m. fl. — *Syn.* Jagthössa, Jagtgevär. — b) Rör, som begagnas att skjutas med, utan tillhjälp af eld, t. ex.: Fläderhössa, Lufthössa, Ärtbössa. — 3) Se *Hjulhössa*.

BÖSSA, v. a. 1. (tekn.) *B. hjul*, förse hjul med hössa.

BÖSSBORR, m. 2. Borr, hvarmed hösspipor borras.

BÖSSSKYFT, m. 2. (gam.) Se *Muskelör*.

BÖSSFLINTA, f. 1. Flinta, som begagnas till hvarjehanda slags handgevär.

BÖSSFODER, n. 3. och **BÖSSFODRAL**, n. 3. o. 3. Fodral af läder, hvaruti en bössa förvaras, för att ej skadas af väta.

BÖSSHÄLL, n. 3. Så långt man kan skjuta med en bössa. *Stället ligger blott ett par b. härifrån. På ett b. nära. Nakas på b.*, så nära, att man kan träffa af skottet ur en bössa.

BÖSSKOLP, m. 2. pl. — *kolfvar*. Den nedre, tjocka delen af en höss-stock.

BÖSSKULA, f. 1. Kula, som begagnas för en bössa.

BÖSSLÄS, n. 3. Låset på en bössa. *Jfr. Gevärsläs*.

BÖSSMAKARE, m. 3. Se *Böss-smed*.

BÖSSNING, f. 2. (tekn.) Bössors (bem. 3.) insättande i hjul.

BÖSSPIPA, f. 1. Urhorradt rör af smid jern i en bössa, eller ämnadt till en bössa.

BÖSAFFÄR, börsaffär, m. 5. Handelsaffär, som uppgöres, afslutas på börsen (se *Börs*, II. 1).

BÖRSBYGGNAD, f. 3. Byggnad, enkom upplörd eller inköpt för köpmännen i en stad att der sammankomma i och för handelsaffärer.

BÖRSDAG, m. 2. Dag, då köpmännen i en stad sammankomma på börsen, för att uppgöra affärer.

BÖRSDRYG, a. 2. (mindre brukl.) Högmödig öfver sin rikedom. — *Börsdryghet*, f. 3.

BÖRSRYKTE, n. 4. Rykte, som uppkommit och spridit sig på börsen i en stad, samt derifrån vidare utbredd sig. *B-n hafva ofta ingen annan grund än fondspetsens beräkningar.*

BÖRSSAL, m. 2. 1) Sal, större rum, der köpmännen i en stad sammankomma i och för handelsaffärer. — *Syn.* Börs, Börsrum. — 2) Sal, i en börsbyggnad, som begagnas till hvarjehanda sammankomster och offentliga lutharbeter, såsom balar, konserter, o. d.

BÖRSSPEL, n. 5. Se *Börsvingleri*.

BÖRSTIMMA, f. 1. Timma på dagen, då köpmännen i en stad sammankomma på börsen.

BÖRSVAKTMÄSTARE, m. 3. Vaktmästare, som har uppsigt öfver de rum, hvilka för börsaffärer begagnas, öppnar och tillsluter dem, m. m.

BÖRSVINGLARE, m. 3. En, som sysselsätter sig med:

BÖRSVINGLERI, n. 3. Begagnande af kursens stigande och fallande, för att derpå förtjena genom uppköp och försäljning af statspapper, aktier eller vaxlar. Kallas på franska *Agiotage*, på engelska *Stock jobbery*.

BÖRTING, m. 2. Se *Laxöring*.

BÖS, a. 2. (I. böse) Förtörnad, vred, ond. Brukas endast skämtvis.

BÖSSA, f. 1. (af det t. *Büchse*) 1) Cylindriskt förvaringskärl af trä eller metall. För denna ursprungliga bem. förekommer ordet endast i några sammansättningar, såsom Fattighössa, Sparhössa. — 2) a) Kort eldgevär, som brukas af jägare. b) Bidar åtskilliga sammansättningar, såsom: Jagthössa, Reflekhössa, Hågelhössa, Dabbelhössa, Patenthössa, m. fl. — *Syn.* Jagthössa, Jagtgevär. — b) Rör, som begagnas att skjutas med, utan tillhjälp af eld, t. ex.: Fläderhössa, Lufthössa, Ärtbössa. — 3) Se *Hjulhössa*.

BÖSSA, v. a. 1. (tekn.) *B. hjul*, förse hjul med hössa.

BÖSSBORR, m. 2. Borr, hvarmed hösspipor borras.

BÖSSSKYFT, m. 2. (gam.) Se *Muskelör*.

BÖSSFLINTA, f. 1. Flinta, som begagnas till hvarjehanda slags handgevär.

BÖSSFODER, n. 3. och **BÖSSFODRAL**, n. 3. o. 3. Fodral af läder, hvaruti en bössa förvaras, för att ej skadas af väta.

BÖSSHÄLL, n. 3. Så långt man kan skjuta med en bössa. *Stället ligger blott ett par b. härifrån. På ett b. nära. Nakas på b.*, så nära, att man kan träffa af skottet ur en bössa.

BÖSSKOLP, m. 2. pl. — *kolfvar*. Den nedre, tjocka delen af en höss-stock.

BÖSSKULA, f. 1. Kula, som begagnas för en bössa.

BÖSSLÄS, n. 3. Låset på en bössa. *Jfr. Gevärsläs*.

BÖSSMAKARE, m. 3. Se *Böss-smed*.

BÖSSNING, f. 2. (tekn.) Bössors (bem. 3.) insättande i hjul.

BÖSSPIPA, f. 1. Urhorradt rör af smid jern i en bössa, eller ämnadt till en bössa.

BÖSSREM, f. 2. pl. — *remmar*. Läderrem, fästad vid hvardera ändan af en bössa, för att kunna bära den på ryggen.

BÖSS-SKOTT, n. 5. 1) Skott, lossodt ur en bössa: a) Smällen dervid. *St! jag hörde ett b.* — b) Själva laddningen, som vid bössans aflösande utslungas. *Få ett b. i benet.* — Förkortas vanligtvis till blott: Skott. — 2) Se *Bösshåll*.

BÖSS-SMED, m. 5. Handverkare, hvars yrke är att tillverka bössor. — *Ss. B-shandverk.*

BÖSS-SPÄNNARE, m. 5. (ford.) 1) Hofbetjent, som på jakt har konungens eller någon furstlig persons bössa. — 2) Spännare på fordom brukliga hjullåsbössor.

BÖSS-STOCK, m. Långt, smalt träd, hvari en bösspipa är infattad.

BÖSS-STOCKMAKARE, m. 5. Handverkare, hvars yrke är att tillverka böss-stocker.

BÖSS-STÅL, n. 5. Del på ett bösslås, som kvarhåller fänkrutet i pannan, och antänder det genom de glödande stålpartiklar, hvilka afriivas, när låntan träffar den stålskiva, som utgör slaget.

BÖSTA, v. a. 1. (prov.) Bulta, klappa. *B. byk.* — *V. n.* 1) (pop.) Bryta med kofot. — 2) Hvirigt och rastlöst syssla med något tungt, vid vissa sakers lördningsläggande eller omflyttning, o. s. v. *B. med stänplåder, när en säng skall bäddas.* — 3) Oafämtligt vända och vrida kroppen, när man skall lägga sig till hvila eller

sömn, för att komma i ett godt läge. — *Syn.* Bräka.

BÖSTE, n. 4. (prov.) Se *Kofot*, 2.

BÖTA, v. n. 1. o. (i äldre språket) 2. 1) Betala böter. *B. till de fattiga.* (Gam. lagt.) *Hött dr med ingo bött,* för blotta hotelser må ingen böta. — *Syn.* Beta. Plikta, Erlägga, betala böter, plikt. — 2) (fig. fam.) Straffas, lida för någon förbrytelse, försentse, förolämpning, o. s. v. *Han har spelat mig ett fullt sprall, men det skall han få b. för.* — *Syn.* Plikta (för), Umgälla, Sota (för). Få äta upp.

BÖTER, f. 3. pl. (af *Bota*, i bem. 5 o. 4) 1) Straff, då någon af domstol åläggas att för begången förbrytelse erlagga penningar såsom godtgörelse. *Dåma någon till b., slå någon på b., ådöma ell. pådägga b.* (syn. *Pliktfälla*). — *Syn.* Penningstraff, Plikt, (gam.) Botam. — 2) Penningssumma, som någon sålunda blifvit dömd att erlagga. *Betala, erlagga sina b.* — *Syn.* Bötespenningar, Plikt, Pliktpenningar.

BÖTESLÄNGD, f. 3. Förteckning på böter, som af en rätt blifvit ådömda sakfälda personer.

BÖTESMEDEL, n. 5. pl. Penningmedel, samlade genom erlagda böter. *B-medlen stego år 1842 till 40,000 Rdr Bko.*

BÖTESPENNINGAR, m. 2. pl. 1) Penningssumma, som någon erlagger i böter. — 2) (foga brukl.) Se *Bötesmedel*.

BÖXOR, m. fl., se *Byxor*, m. fl.

C.

De ord, som saknas under C, återfinnas under K eller S.

C, n. 4. 1) Tredje bokstafven i alfabetet. Tillhör egentligen icke svenska alfabetet, men har på en tid, då svenska språket började länna en mängd utländska ord, i dessas stavning blifvit bibehållen och äfven införd i åtskilliga svenska ord, såsom framför *k*. för att beteckna dubbel *k*-ljud, samt i ordet *och*. Enligt Svenska Akademiens stavningslära har i sednare tider *c* utbytt emot *k* i alla de ord, som blifvit med språket införlifvade, och bibehålles endast i några få namn, t. ex. *Carl* (hvilket dock äfven temligen allmänt börjat skrivas *Karl*), samt i de ord, der *c* uttalas som *s*, t. ex. *ceder, citron*. Likaså har *ch* i många fall blifvit utbytt emot *k*, t. ex. i *karta, kemi, kor, koral*, i st. *f. charta, kemi, chor, choral*. — Bokstafven *c* uttalas som *k* i alla ställningar, utom framför *e, i, y, t*, ex.: *taek, rock, och, orb, Carl*; som *s* framför *e, i, y, t*, ex.: *ceder, citra, cypruss*. — *Cc*, som förekommer i några främmande ord, har ljudet af *kks* eller *x*, t. ex.: *accent, accessit, accis*. — *Ch* uttalas: a) som hårdt *k* i ordet *Christus* samt i vissa andra ord, t. ex.: *Charon, chlor, chrom*; b) som *ij* i *chemi, China*, m. fl. (skrifves dock nu temligen allmänt *kemi, Hina*); c) som *sch*, t. ex. i *charad, chartatan, chef, chikan, chokolad, Charlotta*, m. fl. — 2) (i musik) a) Första nota i c-skolan. — b) Namnet på den sträng eller tangent, som anger tonen *c*. — 3) Ljudet, som uppkommer, då bokstafven *c* uttalas eller noten *c* i sång eller musik återgifves. — Man säger äfven *c-ljud, c-ton, c-sträng*, o. s. v. — 4) Förkortningar: *C*, såsom romersk siffra

= 100. — *c.* = circa. — *ca.* = contra. — *Comp.*, *Cie.*, *Cio* = Compagnie. — *Crt* ell. *Ct* = Curant. — *Cto* ell. *Cl.*, *Conto* curant. — *Ctr* = centner. — *C*. (i fysiken) = celeritas (hastighet); (i Lemien) = Carbo (Kol).

CABAL, kabál, m. 5. Förening emellan flera personer i och för något olöfligt, helst politiskt ändamål vinnande. — *Syn.* Komplott, Sammansättning, Sammangaddning.

Anm. Ordet är bildadt efter begynnelsebokstafverna i namnen på de fem personer, hvilka utgjorde den i historien beryktade ministären under Carl II i England, nämligen: Clifford, Ashley, Buckingham, Arlington och Lauderdale. Ordet skrifies numera allmänt *Kabal*, och har blifvit upptaget under bokstafven *C*, endast för att göra derivationen åskädligare.

CABALLERA, CABBALA, CABINETT, m. fl., se under *K*.

CABOTAGE, kabótäsch, m. 3. (fr.) Handels-sjöfart vid kusterna.

CACADU, se *Kakadu*.

CACAO, m. fl., se *Kakao*, m. fl.

CACHEKTISK, kakäktisk, a. 2. (med.) Som lider af:

CACHEXI, kakäkski, f. 5. (med.) Kroniskt sjuklighetstillstånd, hvilket igenkännes af blekhet, hudens slapphet och tröghet i lifsförrättningarne. — Man har äfv. börjat skriva *Kakexi* och *Kakektisk*.

CACHUKA, kattschúka, f. 1. Spansk dans af vållustig karakter, beledsagd af sång och kastanjetter (se *d. o.*), med en blandning af boleros och fandangons danssteg.

CACIK, se *Kacic*.

CACOPHONI, se *Kakofoni*.

CACTUS, m. 3. pl. *caeter*. (bot.) Benämning på samtliga släktena, som höra till familjen Cactem eller Fackeltistlar. — En och annan har börjat skriva *Kakus*, i plur. *Kakter*. — *Ss. C-växt, -slägte*.

CADANS, CADENCE, se *Kadens*.

CADAVER, se *Kadaver*.

CADET, CADI, m. fl., se *Kadet, Kadi*, m. fl.

CADMIUM, káddmíum, n. sing. (kem.) En år 1818 upptäckt metall, till färgen lik zink, glän-sande och tät i brottet, samt temligen lättsmältlig.

CADUCÉE, se *Kaducé*.

CÆSUR, se *Cesur*.

CAFÉ, kafé, n. 3. Kaffehus för bättre folk. — Skrifves äfv. *Kafé*.

CAFFÉ, se *Kaffe*.

CAFFEIN, --in, n. sing. (kem.) Grundäm-net i kaffe; identiskt med Thein.

CAJMAN, se *Kajman*.

CAJPUTOLJA, kájeputtálja, f. 1. Olja, som pressas af de torrade, kryddaktiga bladen af *Caje-putträdet*; nyttjas i medicinen. Skrifves af några äfv. *Kajeputolja*.

CAJEPUTTRÄD, kájeputt-träd, n. 5. Ett slags träd, som växer på ön Banda, af inbyggarna kalladt *Caju-puti*, d. v. s. det hvita trädet. *Mel-iacuca leucodendrum*. — Skrifves af några äfven *Kajeputträd*.

CAJOLERA, kaschäléra, v. a. 1. (fr. *Cajoler*) Med smicker söka ställa sig in hos någon; smick-ra, smeka.

CAJUTA, se *Kajuta*.

CALABABALSAM, kalababálsamm, m. 3. Ett slags mörkgrön balsam, som fås genom inskärningar i barken på trädet *Calophyllum Calaba* eller *Calabatträdet*.

CALAD ell. CALADE, kalád, m. 5. (ital. *Gallada* ell. *Calada*) Kallas, i trisettspelet, då någotdera af spelkompanierna gör alla sticken. — Äfv. *Kalad*.

CALADON, káladán, n. sing. (ital. *Galladon*) Kallas, i trisettspelet, då spelaren på egen hand, utan medspelarens tillhjälp, gör alla sticken. — Äfv. *Kaladon*.

CALAMITET, se *Kalamitet*.

CALANDO, kalándo, (i musik) Betecknar, att taktörelsen småningom bör förlängas, under det ljudet aftnar.

CALATRAVA, kalatráva, f. 1. Spansk riddar-orden, stiftad år 1138.

CALCINERA, m. fl., se *Kalcinera*, m. fl.

CALCUL, CALCULERA, se *Kalkyl, Kalky-lera*.

CALEBASS, se *Kalebass*.

CALFACTOR, kalfäktör, m. 3. (i plur. --- *tores*) Soldat, som vid stor vakgöring har till befattning att elda, anskaffa bränsle, passa upp på vakthafvande officeren, m. m. Äfv. *Kalfaktor*.

CALEMBOUR, kálanogbúr, m. 3. (fr.) Ostiek, som grandur sig på ofika bemärkelser af samma eller lika ljudande ord.

Anm. Ordet är bildadt efter namnet på en tysk adels-man *Calenberg*, som lefde vid polska konungen Stanislas hof och talte så illa fransyska, att deraf beständigt de biffigaste förvecklingar uppkommo.

CALENDARÍUM, kalándáriumm, n. 5. pl. --- *rier*. (lat.) Se *Kalender*, 1.

CALENDER, m. fl., se *Kalender*, m. fl.

CALIF, se *Kalif*.

CALIXTIN, --in, m. 5. *C-er*, en religions-sekt i 13:de århundradet, hvilken förlätkade kal- lens bruk vid nattvarden.

CALLICO, se *Kaliká*.

CALLOSITET, --- *et*, f. 5. Hårdhet i huden.

CALMINK, se *Kalmink*.

CALMUS, se *Kalmus*.

CALOMEL, se *Kalomel*.

CALOMNIE, se *Kalomni*.

CALORIFER, CALORIMETER, se *Kalorifer, Kalorimeter*.

CALQUERA, m. fl., se *Kalkera*, m. fl.

CALVIL, se *Kalvill*.

CALVINISM, --i sam, m. 3. sing. Benämning på reformerta läran, efter *Calvin* (egentl. *Char-vin*), dess stiftare. Äfv. *Kalvinism*.

CALVINIST, --i sst, m. 3. En, som bekän-ner sig till *Calvins* eller den reformerta läran. Äfv. *Kalvinist*. — *Syn.* Reformert.

CALVINISTISK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på *Calvins* lära. — Äfv. *Kalvinistisk*. — *Syn.* Reformert.

CAMAIEU, kamajó, m. 3. 1) Ädelsten med alichanda naturliga figurer. — 2) a) Målning i en och samma färg, på en och samma hottenfärg, ljusare och dunklare, t. ex. grått i grått. — b) Målning med två eller tre färger, utan någon no-gare berrning af naturens egentliga färger. — 3) Falsk kame.

CAMALDULENSERMUNK, --- *länsstímúnk*, m. 2. och - *NUNNA*, f. 1. Munk, nunna af:

CAMALDULENSERORDEN, --- *länsst-árden*, m. 2. pl. --- *ördnar*. Ändlig orden i katolska kyrkan, stiftad år 1072 af St. Romuald ifrån Ra-venna och åsyftande det strängaste iakttagande af St. Benedikts regel; benämnt efter *Camaldoli*, vid Arezzo, ordens första kloster.

CAMARILLA, --ri lla (i spanskan: --ri lja), f. 1. (spanskt ord, som egentl. betyder: liten kammar) 1) (ursprungligen) Benämning på de hemliga rådgifvar-erna vid spanska hofvet, af konungens närmaste om-gifning. — 2) a) Obehörigt sidofölyttande på sty-relsen i en stat. — b) De personer af regentens närmaste omgifning, som utöfva det. — Man säger äfv. *C-styrelse*. — Skrifves äfv. *Kamarilla*.

CAMAYEU, se *Camaiéu*.

CAMBIO, kámmbio, m. sing. (ital.) 1) (han-delst.) Vexel, vaxelbref. — 2) Ett slags spel emel-lan flera personer, och som spelas med särskilda så kallade *Cambiokort*, hvilka äro 42 och till-sammans kallas en *Cambiolek*. Spellet benämnes äfv. *Yobesser*. — *Ss. C-kort, -spel*. [Cambio, Cambio.]

CAMÉ, se *Kamé*.

CAMELLIA, kaméllia, f. 3. pl. — *Izer*. (bot.) En praktväxt ifrån Japan, som i sitt vilda till-stånd blir ett träd om 12 till 15 fots höjd; har sköna, röda blommor. Bladen nyttjas i Kina till te och blandas ofta dermed. Skrifves äfv. *Kamé-llia*. *C. japonica*.

CAMERA, kámara, f. 1. (lat. ord, som egentl. betydde: hvalf, och i medeltiden: kammar) För- rekommer i optiken uti följande benämningar: *C. obscura*, invändigt svartad, flyttbar kåda, fram-för hvilken man fäst ett flyttbart konvext glas, som bryter ljustrålarne från föremålet, så att de, efter reflexionen ifrån en om 45 grader lutande spegel, uppå ett mattslipadt glas på lüdans botten frambringa en tydlig bild. *Camera clara* skiller sig ifrån den föregående blott derigenom, att det matta glaslet ersättes af en stor glassins, hvarpå bilden visar sig med skarpa gränser. *C. lucida*.

ett mycket rent glasprisma, så slipadt, att, när en viss sida deraf vändes emot föremålet, aftecknar det sig på en under prisman befintlig skifva.

CAMPAGNE, se *Kampa*.

CAMPECHETRÄD, kampecheträd, n. 5. Högstammigt träd, som bildar hela skogar i vissa delar af Amerika, och hvars ved ger Blåholts eller Blå Bresilja. Hematoxylin campechianum.

CAMPERA, m. fl., se *Kampera*, m. fl.

CANADABALSAM, kånadabålsamm, m. 5. Ett slags terpentin, som fås af Balsamgranen (*Pinus balsamea*) och Canadagrannen.

CANADAGRAN, kånadagrån, f. 2. Ett slags granträd, som växer i Nordamerika.

CANARIEFÅGEL, m. fl., se *Kanariefågel*, m. fl.

CANASTER, se *Knaster*.

CANCELLER, se *Kansler*.

CANCELLI, m. fl., se *Kansli*, m. fl.

CANDERA, CANDI, m. fl., se *Kandera*, sec.

CANON, kånånn, m. pl. *canones*. (lat.) 1) Kyrkostadga i katolska församlingen. — 2) Ett slags fuga i sång. — 3) En sort grof boktryckarsstil. — Skrifves äfv. *Kanon*.

CANONICUS, -nönikus, m. pl. *canonici* (lat.) Ledamot af ett domkapitel hos katolikerna. Kanik, domherre, stiftsherre. — Skrifves af somliga *Kanonikus*. [Kanonikus.]

CANONISERA, CANONISK, m. fl., se *Kanonisera*, sec.

CANOT, se *Kanot*.

CANTABILE, kanntåbile, n. 3. (ital.) Lätt flytande och sångbart musikstycke.

CANTATE, kanntåte, se *Kantat*.

CANTHARELL, kanntaråll, m. 5. (bot.) Ett släkte af Ådersvamparna, som nyttjas till mat. *Merulius Cantharellus*.

CANTHARID, kanntarid, f. 3. Spansk fluga (se d. o.).

CANTHARIDIN, kanntaridin, n. 3. (kem.) Det blåsdragande ämne, som spanska flugan innehåller, i dess kemiskt rena skick.

CANTON, CANTONERA, m. fl., se *Kanton*, m. fl.

CANTOR, m. fl., se *Kantor*, m. fl.

CANZLER, CANZLI, m. fl., se *Kansler*, *Kansli*, m. fl.

CANZONE, kannsåne, m. 3. (ital.) 1) (i poesi) Lyrisk diktart af provençaliskt ursprung, men som först af Petrarca erhöjld bestämd form, och hvars stanser bestå af 11- och 7-stafviga verser. — 2) Litet sångstycke för fyra eller flera stämmor.

CANZONETTI, kannsånetti, m. 3. (af det italienska *Canzonetta*) Litet sångstycke.

CAOLIN, -- i'n, m. 3. (mineral.) En lerart. Skrifves äfv. *Kaolin*.

CAP, n. 3. (ital. *Capo* af lat. *Caput*, hufvud) 1) (i allmänhet) Udde. — 2) Goda Hoppsudden (härvid förkortadt af *Cap de bonne Espérance*).

CAPPELL, m. fl., se *Kapell*, m. fl.

CAPETINGER, -- t'ingnr, m. 3. (mest i plur.) Benämning på de franska konungarna utaf Hugo Capets ått.

CAPETINGISK, a. 2. (hist.) Som tillhör eller har afseende på Capetingerna eller någon af dem och deras äden.

CAPILLARITET, ---- ét, f. 3. 1) (fys.) Den kraft, i följd hvaraf vatten och andra flytande kroppar af sig själfva, utan tryck, uppståga i de trånga mellanrummen emellan fasta kroppar. — 2) (fysiok.) Härfinhet. — Äfv. *Kapillarfåll*.

CAPILLÄRKÄRL, n. 5. (anat.) Härfinna kärl på gränsen emellan lung- och blodkärlsystemen, genom hvilka blodkurlorna rinna. — Äfv. *Kapillärkärl*.

CAPITAL, CAPITAL, m. fl., se under *K*.

CAPITATIONS-AFGIFT, ---- tschönsåfvigt, f. 3. (kameral.) Skatt för hvarje hufvud, mantalspenningar. — Äfv. *Kapitationsafgift*.

CAPITOLIUM, -- tölum, n. 5. (lat.) Jupiters tempel i det forna Rom.

CAPLAKE, se *Kaplake*.

CAPO, se *Da capo*.

CAPOCASTO, -- tsåsto, m. 3. pl. — *taster*. En liten med skinn öfverklädd metallplåt, som på en gitarr, öfver strängarna fastskruvas vid instrumentets bals, och medelst hvilken instrumentets stämning genast på en gång kan höjas.

CAPOTE, se *Kapott*.

CAPRICCIO, kapri'ddschiå, n. (ital.; i musik) Fri, obunden fantasi.

CAPRICE, se *Kapris* (kapri's).

CAPRIFICATION, kaprifikatschön, f. 3. I Levanten brukligt sätt att befodra fikons mognad genom galltätningens stög.

CAPRIFOLIUM, -- föliumm, n. 3. pl. — *fo-ljer*. En klängväxt, med hvita, vålluktande blommor. *Lonicera Caprifolium*.

CAPRIOL, se *Kapriol*.

CAPRIS, se *Kapris* (käpris).

CAPRONSYRA, kapron'syra, f. 2. (kem.) Ett slags syra, som innehålls i smör af ko- och getmjölk.

CAPSICIN, kappsisi'n, n. 3. sing. (kem.) Det skarpa grundämnet i Spansk peppar.

CAPUCHON, se *Kapuschong*.

CAPUCINERORDEN, m. fl., se under *K*.

CAPUT, kaputt, n. pl. *capita*. (lat.) Hufvud. *C. famillie*, hufvudman för en adlig ått. — Röstning *per capita*, då hvarje person har en röst. — *Caput mortuum*, se *Dödshufvud*.

CARAGIN, -- i'n, n. 3. sing. (kem.) Hufvudämnet i lavväxten Lichen Carageen.

CARAMBOLAGE, karannghålsch, m. 3. (fr.) Så kallas, i biljard, spelbollens sammantråffande med flera andra bollar.

CARAMBOLE, karannghål, m. 3. (fr.) Röd boll i biljardspel.

CARAMBOLERA, karannghålera, v. n. 1. (i biljard) Med en spelboll träffa flera bollar.

CARANNAGUMMI, karannagummi, n. 4. sing. Ett slags svartgrött, inuti mörkbrunt gummi, som luktar svagt af ammoniakgummi och har en bitter smak.

CARBONARI, m. pl. (ital.; egentl. Kolbrännare) Ett sällskap af republikanska sinnade uti Italien, förnämligast i Neapel, omkring år 1820.

CARCASS, se *Korkass*.

CARGO, kårro, m. (spansk ord) 1) Skepps-laddning. — 2) Färteckningen deraf.

CARTERAD, a. 2. (af fr. ordet *Carrier*) Säges, i medicin, om tånier, som äro af röta angripna.

CARLINTISTEL, karli'ntistil, m. 2. pl. — *listlar*. Se *Spåmanstistel*.

CARLIST, -- i'sst, m. 3. (hist.) Anhängare af Don Carlos, i Spanien.

CARLISTISK, a. 2. (hist.) Som tillhör, har afseende på Don Carlos i Spanien och hans partii. *C. sammansvärjning*.

CARLVAGNEN, se *Karlvagnen*.

CARMELIT, CARMIN, se *Karmelit*, *Karmin*.

CARNATION, se *Karnation*.

CARNAVAL, CARNEOL, se *Karnaval*, *Karneol*.

CAROLIN, -- i'n, m. 5. 1) Benämning på Carl XI:s krigare. — 2) Ett guldmünt, motsvarande ungefär 3 Rde 46 sk. sv. bko. — 3) (i Sverige) Ett silfvermynt, svarande mot en fjerdels riksdaler, hvilket i medlet af förra århundradet kom ur rörelsen. — Äfv. *Karolin*.

CAROLINGER, -- i'ngnr, m. 3. (mest i plur.) Benämning på franska konungarna af Carl d. Stores ått.

CAROLINGISK, a. 2. (hist.) Som tillhör eller har afseende på Carolingerna (se föreg. o.) eller någon af dem.

CAROLINSK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på någon af de svenska konungar, som haft namnet Carl. Så t. ex. har *Carolinska medicokirurgiska institutet* sin benämning deraf, att det stiftades under Carl XI:s regering. *Carolinska Akademien* Italijs universitetet i Lund, efter Carl X. — Äfv. *Karolinsk*.

CAROTIN, -- i'n, n. 3. sing. Ett kristalliserande färgämne i morötter.

CAROTTE, karått, m. (fr.) 1) Torkade tobaksblad, som sammanbindas och males till snus. — 2) På detta sätt malet snus.

CARRARA-MÄRMOR, kararamårmårr, m. sing. Fin, hvit marmor till bildstoder, ifrån trakten af Carrara uti Italien.

CARRIERE, kari'ra, m. 5. (fr.) 1) Ridbana; Jäpšana. — 2) a) (fig.) Lefnadslopp. — b) Embetsbana, embetsstid. — 3) (i fråga om rid- eller vagnhåstar) Språng, lopp. *I full c.*, i fullt språng. — En och annan har börjat skriva *Karriär* ell. *Karrier*; ordet är, liksom de flesta andra utländska, i svenskan obehöfligt.

CARRIOL, CARRONAD, se under *K*.

CARGOSSE, se *Kaross*.

CARTEL, se *Kartel*.

CARTESIAN, ---- ån, m. 3. Anhängare af Cartesii filosofiska system.

CARTESIANSK, a. 2. Som tillhör eller har afseende på, står i förbindelse med Cartesii filosofiska system.

CARTHAMIN, karrtami'n, n. 3. sing. (kem.) Röd färgämne, som erhålles af safior.

CARTHOW, m. 3. (gam. krigsk.) Ett slags lång kanon. Kallades äfv. *Notslanga*.

CARTHUSIANER, se *Karthusianer*.

CARTON, se *Kartong*.

CARTOUCHE, kartusch, m. 3. (fr.) 1) (byggn.k. o. mål.) Uthuggen eller målad infattning, bestående af lifverk och andra sirater, och som innesluter ett vapen, ett namnchiffer, en sinnbild, m. m. — 2) (fyrv.) Hylsa till fyrverkeripjeser. — 3) (krigsv.) Se *Kartesch* och *Kardus*. — 4) Brukas äfv. oriktigt i st. f. Patronaska (*Cartouchier*). — Skrifves äfv. *Cartusch* och *Kartusch*.

CASCARILLA, -- i'lla, f. 1. sing. Den bittra och vålluktande barken af peruanska trädet *Croton Eluteria*, och som användes på apotek och i parfumerier.

CASCHELOTT, se *Kaschelott*.

CASCO, (handelst.) Assurans-benämning på ett assureradt fartyg.

CASEIN, -- i'n, n. 3. sing. (kem.) Se *Ostämne*.

CASEMATT, se *Kasematt*.

CASINO, kasino, n. (ital.) 1) Sällskapshus för de högre klasserna, med dans-, mat- och koncertsalar, spelrum, m. m. — 2) Ett slags kortspel.

CASSIA, kåssia, f. 1. sing. 1) Ett trädslag af Ärtskidväxterna, hvaraf finnas flera arter; växer i Egypten, Nubien och Ostindien. Till arterna höra: *C. lanceolata* eller Sonnensträd, och *C. Fistula*, som växer i Ostindien, och hvars skidor, 1 fot långa och 1 tum tjocka, nyttjas på apoteken och innehålla en sötsur, angenämt smakande merg, som har laxerande verkan. — 2) (farm.) Mergen af nysnårade träd, hvilken användes till laxativ. — Skrifves äfv. *Kassia*.

CASSABARK, kåssiabårk, m. 2. sing. Barken af trädslaget *Cassia Fistula*, hvilken har mycket likhet med kanel. Kallas äfv. *Cassia lignea*. — Skrifves äfv. *Kassiabark*.

CASSIASKIDA, f. 1. Skida utaf trädet *Cassia Fistula*; se *Cassia*. — Skrifves äfv. *Kassiaskida*.

CASSIATRÄD, n. 3. Se *Cassia*, 1.

CASSONAD, -- åd, m. 3. Ett slags råsocker. Kallas äfv. *Pudersocker*.

CASTAGNETTER, se *Kastanjetter*.

CASTELLAN, se *Kastellan*.

CASTIGATION, ---- tschön, f. 3. (från latinet) Tukt, aga. Brukas fåga. — Äfv. *Kastigation*.

CASTIGERA, v. a. 1. (af lat. *Castigare*) Tukta, aga. Brukas fåga. — Äfv. *Kastigera*.

CASTOR, se *Kastor*.

CASTOR OCH POLLUX, 1) (astr.) Tvenne stjärnor i stjärnbilden Tvillingarna. — 2) (nat. hist.) Benämning på tvenne dagfjärilar. — 3) (fys.) Små elektriska lågor, som visa sig i ändarna af master och rör, vid ett annalkande åskväder. Kallas äfv. *St. Elms-eldar* eller *Hafskken*.

CASTORIN, -- i'n, n. 3. sing. (kem.) En art kristalliniskt, icke tvålbart fett, som innehålles i häfvergäll.

CASTRAT, m. fl., se *Kastrat*, m. fl.

CASTRUM DOLORIS, kåstrumm dolöris, n. pl. *castra* — (lat.) Svartklädt och rikt upplyst likrum, hvarl en furstlig eller annan förnäm persons lik är utställt till åskådande.

CASUARIE, se *Kasuarie*.

CASUISTIK, m. fl., se *Kasuistik*, m. fl.

CASUS, kåsus, m. 3. (lat.) 1) Händelse, fall; tillstånd, ställning, belägenhet; rättegångssak, mål. *Tänk, om en sådan c. skulle inträffa!* *Besinna sig i en svår c.* — 2) (gram.) Betecknar de olika ställningar eller förhållanden, som ett nomen, pronomen eller particiell har till andra ord i en mening. — Skrifves äfv. *Kasus*.

CATECHU, se *Kateku*.

CATEHER, CATHOLIK, m. fl., se *Kateher*, *Katolik*, m. fl.

CATO, kåto, nom. propr. m. 3. pl. *Catoner*. 1) Namnet på tvenne för sina stränga seder riktbara män i det forna Rom. — 2) (fig.) Sträng, allvarsam och vis man, sträng sededomare.

CAUSAL, -- ål, a. 2. (fil.) Som har afseende på orsak och verkan. Orsaklig. — Äfv. *Kausal*.

CAUSALITET, ---- ét, f. 3. (fil.) Förhållande af orsak och verkan, hvarl två ting stå till hvarandra. Orsaklighet. — Äfv. *Kausalitet*.

CAUTEL, koutål, m. 3. (fr. *Cautèle*) Försigtighetsåtgärd vid juridiska handlingar. — Äfv. *Kautel*.

CAUTION, CAVERA, m. fl., se *Kaution*, *Kavera*, m. fl.

CAVAL, kavål, m. 3. Figur, som föreställer en ryttare, på tvenne kort i en cambiolek.

CAVALCAD, CAVALLERI, CAVALIER, se under *K*.